

KMETIJSKA ŠOLA NA ČRMU



1886
1936

PETDESET LET
KMETIJSKE ŠOLE
NA GRMU
1886 — 1936



NOVO MESTO 1936

*Izdalo in založilo ravnateljstvo Banovinske kmetijske šole na Grmu
Natisnila Jugoslovanska tiskarna v Ljubljani, podružnica v Novem mestu
(Predstavnik Jože Gajeta)*

Risbi za ovitek in Nj. Vel. kralja Petra II. izveršil Božidar Jakac

*Grbe v zgodovinskem delu ter vinjete na naslovni strani
in pri posameznih poglavjih izveršil Janez Mežan*



Nj. Vel. kralj Peter II.



Grohar: Krompir

„Trnje in osat ti bo rodila,“ je velela ostra beseda Boga Očeta človeškemu rodu, ko mu je zaradi zadolženja določil to zemljo, da se na njej trudi in peha za vsakdanji kruh. In do pike natanko se izpolnjuje beseda božja vsa tisočletja do danes. Trnje in osat rodi zemlja, če je ne neguje človeška roka. V potu svojega obraza se je človek — natanko po besedi božji — vsa dolga stoletja bori z zemljo, z njenim trnjem in osatom, in se bori še danes. Zemlja je ostala vse dolge vekove enaka: lepa je v svoji nikdar z vsemi slikarskimi čopiči doseženi lepoti, zvesta, kakor je ne pozna zvestobe človeška duša, topla onemu, ki se ji s srcem in ljubeznijo približa. Toda neizprosna v svojih večnih zakonih, trda posebno na svojem koščku, ki mu pravimo slovenska zemlja, in skopa v darovih, ki so potrebni za kruh rodu, ki na njej prebiva.

Iz borbe med človekom, ki zemljo obdeluje, in med silami zemlje, ki se mu stavijo na pot, se je že v davnih časih rodila potreba po zaveznikih, ki naj kmetu pomagajo v tej borbi. Iskal

jih je, a našel ne veliko. Tisti pa, ki jih je našel, so mu zvesto stali ob strani. In med temi zavzema prvo mesto kmetijsko strokovno šolstvo. Pri slovenskem kmetu pa med tem šolstvom na prvem mestu kmetijska šola, ki je pred 63 leti, ko je gospodar Nemec oholo grabil in trgal slovensko zemljo, zapisala, da bo slovenskega kmečkega človeka učila v materinem slovenskem jeziku, kako naj svojo zemljo ljubi, da mu bo ljubezen zvesto vračala.

Če slavi kmetijska šola na Grmu, ki je prava naslednica pred 63 leti osnovane šole na Slapu pri Vipavi, svojo 50 letnico, odkar z Grma uči slovenskega kmeta, ni to zgolj vsakdanji jubilej strokovnega zavoda. V onih časih gojiti v kmečkih mladenci, učiteljih, gospodarjih zvestobo slovenski kmečki grudi v slovenski besedi, in temu narodnemu poslanstvu ostati zvest do danes, ni zgolj strokovno, ampak pristno narodno delo. In če danes uživa v svobodni narodni državi pod vodstvom narodne vladarske hiše, ki je izšla s kmetov, slovenski narod — žal ne ves — svobodo na svoji zemlji in je njegov jezik državni jezik, ima opravičeno tudi grmska kmetijska šola ponosno zavest, da je sedanjí dobi pomagala graditi temelje. S to zavestjo obžarjen je njen petdesetletni praznik vse svetlejši in toplejši; in s tem žarom obdani zlati jubilej ji bo svetleje od zlata svetil tudi v bodoče dni.



„Samo marljivo delo in strokovna izobrazba moreta privedi našega kmeta do blagostanja.“

Dr. Marko Natlačen

Le malokateri poklic vrši tako važno in vzvišeno nalogo kakor kmečki. Kmet ima svoj delokrog zunaj v božji naravi, kjer oskrbuje zemljo, ki jo je podedoval po svojih očetih. Je ta zemlja sicer njegova last, vendar je za njo odgovoren svojemu narodu, česar se mora vedno zavedati. Da pa bo tej odgovornosti kos, je neobhodno potrebno, da je za izvrševanje svojega težkega poklica primerno strokovno naobražen. Ako motrimo že samo s tega vidika kmečko strokovno



izobrazbo, pridemo žal do zaključka, da je ta zelo pomanjkljiva in da tudi danes na splošno še daleč ne ustreza zahtevam kmečkega poklica, dasi so skušali temu čim bolj odpomoči že naši predniki, ki so pred več ko sedemdesetimi leti začeli misliti na kmetijske šole in jih tudi ustanavljati.

Vsak kmet bi moral biti strokovno izšolan, ker brez strokovne izobrazbe v pravem pomenu besede nikakor ne more zmagati velikih zahtev današnjega kmetovanja. Dočim se za druge poklice naravnost zahteva strokovna izobrazba, je za kmeta strokovno šolanje še danes neobvezno; zato pa je tudi število kmetskih šol veliko premajhno in se vsled tega v svojem poklicu more primerno izobraziti le malo dorasčajoče kmečke mladine. Večina ostane v svoji stroki neizšolana in prevzema kmečke domove od svojih staršev, ne da bi bila za svoj poklic strokovno dovolj pripravljena. Tudi strokovno dobro naobražen oče ne more dati svojemu sinu prave strokovne izobrazbe, ker navadno nima časa in tudi ne prilike, da bi ga učil in izučil v vseh panogah kmetovanja. Zraven je treba pomisliti, da se kmetijska stroka hitro razvija in vsak čas kaj novega prinese. Zato naj velja za kmečkega

očeta in kmečkega sina pravilo: v strokovni šoli naj si sin pridobi teoretičnega in praktičnega strokovnega znanja, oče pa naj praktičnemu sinovemu znanju doda še zlatih naukov iz svojih lastnih dobrih in dolgoletnih izkustev. Potem uspeh ne more izostati.

Toda samo strokovno znanje je premalo. Pridružiti se mu mora še primerna ostala vzgoja, ki jo mora nuditi kmečkemu mladeniču že domača hiša, zlasti pa tudi kmetijska šola. Kmečki sin si mora prisvojiti na šoli vse duševne in praktične zmožnosti in spretnosti, ki mu pridejo prav v življenju in ga vodijo do uspehov. Nikakor se pa ne sme odtujiti kmečkemu domu, ampak se mora nanj vrniti ter mu ostati vse življenje veren in zvest.

Kmečki oče, tvoj sin mora v kmetijsko šolo! Ti pa, kmečki sin, pojdi z veseljem v kmetijsko šolo, da te pripravi in usposobi za tvoj poklic!

Letošnja jubilarntka, banovinska kmetijska šola na Grmu, ki neumorno skrbi za strokovno kmečko izobrazbo že pol stoletja, kliče vsem, ki jim je delila svoje darove, da ji ostanejo zvesti vse dni; vabi pa vse kmečke mladeniče, ki še niso bili deležni kmetijskega strokovnega šolanja, naj pridejo v njeno naročje, da jim pokaže, kar ima važnega in koristnega za njihov težki, toda lepi kmečki poklic.

Tebi jubilarntka, matica slovenskih kmetijskih šol, pa naj se v najbližnji bodočnosti pridruži še toliko novih kmetijskih šol, da se bo lahko strokovno izšolal v njih sleherni slovenski oratar!

Inž. Anton Podgornik
načelnik kmetijskega oddelka
kr. banske uprave v Ljubljani

Grad Grm - v zgodovini

V neposredni bližini Novega mesta in danes že na tleh mestne občine stoje trije gradovi, sezidani približno v istem času: ob Šukljetovi cesti v Kandiji Šukljetov Kamen, njemu nasproti gradič, ki se je svoj čas imenoval Neu hof, bil pred osemdesetimi leti bivališče Primčeve Julije, od 1892 pa je v lasti Usmiljenih bratov, ki so ob njem zgradili svojo bolnišnico, ob Trdinovi cesti v smeri proti Gorjancem pa leži na prijaznem gričku med vrtovi, travniki in polji grad Grm, ki je pred petdesetimi leti prešel v last dežele Kranjske in po njej dravske banovine in v katerem je od 1886 nastanjena Kmetijska šola, premeščena sem z vipavskega Slapa. Četrty grad v neposredni bližini mesta in dvojček Grma, Zaboršt, ležeč nekoč na vzhodni strani mesta ob poti na grad Graben, je bil porušen že sredi XVIII. stoletja.

V sledečih vrsticah hočem samo v glavnih obrisih zapisati, kar je znanega o usodi gradu Grma in njegovih lastnikov, kolikor mi je bilo pač v kratko odmerjenem času in v oddaljenosti od glavnih arhivskih virov mogoče dognati.

J. W. Valvasor, veliki kronist naših gradov in plemiških rodbin, poroča v XI. knjigi svoje „Slave vojvodine Kranjske“, da je grad Grm sezidal „nekako pred sto leti“, torej proti koncu XVI. stoletja, Krištof Mordax, eden izmed treh bratov Mordaxov iz Grabna. Šmihelski župnik Anton Peterlin navaja v svojih „Drobtinica h iz zgodovine župnije šmihelske“ leto 1586. kot leto zidanja Grma in Zaboršta, vendar brez navedbe vira.

Mordaxi so bili staro štajersko-koroško-kranjsko plemstvo in so omenjeni že v XII. stoletju. Po Valvasorju (VII. 396) so Mordaxi podedovali po izumrtju koroške plemiške rodbine Portendorfov (Portendörffer) njih posestva Portendorf, Zeilsburg (Zeibelpurg), Ehrenfels, Pach (Bach) in Hertendorf, poleg tega pa še posebno pravo, da so smeli v času, ko je ob ustoličenju sedel koroški vojvoda na vojvodskem prestolu, požigati, koder so hoteli. To pravo je imelo praktično svojo vrednost seveda samo, dokler se je ustoličevanje vojvod vršilo (zadnje 1414). Od požiga se je bilo seveda mogoče odkupiti, odkupnina pa je pripadla Portendorfom. Kranjski Mordaxi dobrot tega privilegija



Grad Grm 1689 (po Valvasorju)

niso nikoli uživali, obdržali pa so v svojem naslovu nazive nekdanjih portendorfskih posestev, čeprav so jim bili lastniki že drugi velikaši.

Eden Mordaxov, Hans po imenu, je januarja 1527 spremljal novoizvoljenega češkega in ogrsko-hrvatskega kralja Ferdinanda Habsburškega pri njegovem slavnostnem vходу v Prago in morda je že ta ali vsaj njegov sin postal lastnik gradu in posestva Graben pri Novem mestu, kjer je v sredini XVI. stoletja izumrla viteška rodbina Turnerjev, kot jih imenuje Vrhovec (Zgodovina Novega mesta, str. 4), ali „die von Graben“, kot jih imenuje Valvasor. Proti koncu XVI. stoletja so po sporočilih, ki jih je dobil Valvasor pri zbiranju gradiva za svoje delo, živeli trije bratje, ki so si zemljiško posest razdelili med seboj tako, da je starejši Jošt Mordax ostal na Grabnu, drugi si je sezidal grad Zaboršt, tretji Krištof Mordax pa Grm.

Prvotno grajsko poslopje ni bilo obsežno. Poročila govore o pritličnem poslopju, kolikor pa je iz sedanjega stanja zgradbe razvidno (točno bi to mogel ugotoviti strokovnjak — arhitekt), je najstarejši del grajski stolp s tremi v nadstropjih ležečimi sobami, ki so jih na zapadni strani vezale v posebnem pri-

zidku zidane stopnjice, vodeče tudi v kletne prostore. Temu stolpu je bilo desno od vhoda prizidano še pritlično poslopje, o katerem govori Valvasor. Prvo večjo spremembo je doživel grad, ko je po smrti Krištofa 1636 prevzel grmsko posestvo njegov sin Hans Andreas (Gült und Einschreib Buch 1619—1661, fol. 89: Dise Gilt ist im 1636 Jar seinem Verlassenen Sohn zugeschrieben — —). Ta dedič grmske graščine se je vsaj 1636, če že ne preje poročil z Ano Marijo roj. Jurić (Juritsch), hčerjo graščaka na Draškovcu pri Št. Jerneju, lastnika Struge in zakupnika mehovskega gospodstva.

Jurići so bili po vsej priliki hrvatski plemiči, ki so v turških navalih izgubili svoja posestva, nakar je Karel Jurić, oče Mordaxove neveste, postal „Zoll und Proviand Meister der Croatischen und Meer-Grentzen“ (Valvasor XI. 17), z denarjem pa, ki mu ga je ta posel prinesel, je sebi in svojim ustvaril novo domačijo v varnejših krajih tostran Gorjancev.

Hans Andreas Mordax je poslopju prizidal še eno nadstropje in dal nad vhodnimi vrati vklesati svoj grb — dve prekrizani sekiri — z letnico 1636 ter svojim in svoje žene monogramom: HAM * AMM. (Grb sam je danes vzdian nad vrati na dvorišču, kamor so ga najbrže premestili ob prevzemu gradu po deželi Kranjski, na njegovo mesto pa so vzdali deželni grb).

Sin in dedič Hansa Andreja Wolfgang Ferdinand je bil poročen z Ano Rozino grofico Gallenbersko. Gospodarski položaj Mordaxov se je moral v tem času že zelo izboljšati, sodeč po zgradbah, ki jih je W. F. Mordax izvršil. Gradu Grmu je bilo prizidano poslopje levo od vhoda in oba stranska trakta, nastalo obširno dvorišče je bilo na južni strani obzidano z visokim zidom, v vsej prostrani dvoriščni fasadi pa so nad pritličnimi arkadami bili zgrajeni široki odprti hodniki z vrsto kamenitih stebrov, ki so danes, žal, zazidani. Ob gradu samem pa je zasadil vinograd. Če je že s temi prezidavami W. F. Mordax približal zunanje lice gradu tipu naših pozno-renesančnih ali baročnih gradov z razsežnimi trakti in odprtimi hodniki, je s preureditvijo notranjosti ustvaril brez dvoma takrat najlepše urejeno bivališče med vsemi soslednjimi gradovi. Valvasor pravi, da je bila na gradu vrsta sob, deloma



poslikanih, deloma okrašenih s štukaturo (XI. 556), Vrhovec pa pripominja, da je W. F. M. naročil „mnogo onih ukrasov, ki so se nahajali po sobah do najnovejšega časa“ (o. c. 5). Iz tega sledi, da so dobršen del baročnega okrasja uničili pri preureditvi gradu v Kmetijsko šolo. Danes je v prvotnem stanju ohranjen samo še strop v sobi nad grajskim vhodom s štirimi večjimi podobami z bojnimi prizori in dvanajstimi manjšimi medaljoni. Nekateri od njih bodo po nujno potrebni restavraciji morda odkrili rodbinske portrete Mordaxov. Vse podobe so obrobljene z bogatimi, nekoč pozlačenimi venci, sredi stropa pa sta lepo izdelana grba Mordaxov in Gallenbergov, ki ju obkroža napis:



WOLFF FERDINANDT MORDAX FREIHERR ZU PORTENDORF UND ZAILSPURG HERR AUF ERENFELS PACH HERTENDORF GRABEN UND STAUDEN.

Wolfgang Ferdinand je 1675 na višini blizu gradu sezidal tudi kapelo Božjega groba, ki naj bi bila rodbinski mavzolej, v oporoki pa določil kapital 1000 goldinarjev kranjske veljave, vključenih na grmskem posestvu in ki se naj obrestujejo po 6%, z naročilom, da novomeški frančiškani bero tedensko dve maši za pokoj duš Mordaxov. Prof. dr. Josip Marinko je v svoji razpravi „Božji grob pri Grmu poleg Novega mesta“ (Jahresbericht des k. k. Obergymnasiums in Rudolfswert 1894/95) obširno obravnaval motive za gradnjo kapele, nje gradnjo in usodo ustanovljenih maš. Vendar mislim, da je zgraditev Božjega groba morda preje pripisati vplivu prošta Germanika grofa a Turri et Vallis Saxinae (Thurn-Valsassina) (1666—1679) kot pa vplivu Ivana Andreja Stemberga, čeprav je prvi le včasih prebival v Novem mestu. Ideja zidanja božjih grobov s pripadajočimi postajami križevega pota je v najožji zvezi s poživiljenim delom katoliške duhovščine v obdobju protireformacije ali katoliške obnove, ko je v naših krajih iz Nemčije po protestantskih reformatorjih zaneseno razumsko pojmovanje religije začel izpodrivati romanski čustveni verski zanos in so ponovno oživela božja pota in se zidale nove cerkve. Iz sosednje Italije pa se ni vračala samo tam v večji meri študirajoča naša mladina, temveč je poleg novo doseljujočih se italijanskih trgovcev prihajal v našo deželo tudi novi umetnostni slog — barok. Res, da je bil prošt Ivan Andrej Stemberg (1653—1666) vnet propagator



B. Jakac: Božji grob na Grmu (orig. lesorez)

zidave božjih grobov — sam ga je za časa svojega ljubljanskega proštovanja zgradil v Štepanji vasi s križevim potom vred — vendar se je šele s prihodom prošta Germanika poživilo gradbeno delo v Novem mestu. On je dal kapiteljskemu zvoniku njegovo višino in poligonsko obliko z baročno streho, v njegovem času je neznani kipar izklesal nad vrati proštije relief z Germanikovim in proštijem grbom in napisom v spomin podelitve infule novomeškim proštom, takrat se je novomeški kanonik Matija Kastelec bavil tudi s stavbarstvom, gradil hišo in dal izklesati relief M. B. za njo. In kot je šele uglasjeni aristokrat Germanicus comes a Turri et Vallis Saxinae dosegel čast infule za novomeške prošte, tako mu gotovo ni bilo težko pri plemstvu novomeške okolice vzbuditi zanimanje za sodobne umetnostne smeri in jim s svojimi nasveti in priporočili pripomoči do ljudi, ki so bili zmožni izvršiti naročeno delo, o čemer dovolj zgovorno priča krasni strop v stolpni sobi.

Tako je grad Grm ravno v tej dobi dobil svojo, sodobnemu idealu plemiškega dvorca vsaj približno ustrezajočo obliko, Božji grob pa tudi onih pet postaj, posvečenih peterim skrivnostnim rožnega venca, ki jih predstavlja petero reliefov iz domačega, za tako delo manj primerne materiala. V enem izmed kotov vsake plošče sta izklesana grba Mordaxov in Gallenbergov. Da bi bile te plošče od vsega početka vzdane na zunanji strani kapele tako, kot so danes, se mi ne zdi verjetno.

Wolfgang Ferdinand pa je proti koncu XVII. stoletja ponovno združil v svojih rokah skoraj vso nekdanjo posest Mordaxov. Grad Zaboršt je sicer že zelo zgodaj prešel v last Zigmunda Gušića, čigar vdova Doroteja roj. grofica Barbo ga je prodala baronu Joh. Franzu Rettenfeldu, 1707 pa ga je imel v posesti Wolfgang Ferdinand, kot pravi napis na njegovi



Nagrobna plošča
W. F. Mordaxa

nagrobni plošči. Pozneje ga je njegova vdova menda zopet prodala, zakaj Breckerfeld trdi, da je bil Zaboršt do 1755 „samostojno viteško posestvo“. Na gradu Grabnu je bil vrstnik grmskega Hansa Andreja njegov bratranec Adam Wolfgang, ki je dokupil nekaj posestev, med njimi tudi „Neuhof“ ob Krki. Po njegovi smrti ok. 1679 je prevzel sin Joh. Friedrich vsa posestva razen Neuhofo, ki ga je ovdovela

mati prodala svojemu bratu Siegmundu Dienersbergu. Za Joh. Friedrichom pa je podedoval Graben, kot poroča Breckerfeld v svojih „Dopolnilih k Valvasorju“ (rokopis v ljubljanskem muzeju), Franc Krištof Mordax, ki je bil poročen z Evo Rozino Breckerfeldovo. Ker po vsej priliki ni imel otrok in je najbrže tudi žena umrla pred njim, je po njegovi smrti podedoval posestva njegov sorodnik — Wolfgang Ferdinand. Grmskemu gospodu je morala v tem času rastočega materialnega blagostanja kaliti srečo bridka zavest, da nima nikogar svoje krvi — stranske veje Mordaxov so sicer še živele — ki bi mu zapustil svoj Grm in z njim združeno rodbinsko posest. Ko je 1709 (po dr. J. Marinku o. c.) umrl, je bila njegova dedinja žena Ana Rozina, ki je po svoji smrti 1726 zapustila celokupno dedščino Mordaxov svojemu bratu Siegfriedu Baltazarju grofu Gallenbergu (Breckerfeld o. c.).

Gallenbergi pa niso bili dolgo lastniki ne svojih ne po Mordaxih podedovanih posestev, 1753 je Michel Angelo Zois pl. Edelstein kupil vse njihove domene, 1755 dokupil tudi Zaboršt in vse skupaj 30. aprila 1756 prepisal na svojega prvorojenca Franca Ksaverija Avgušтина.

Prehod grmskih in z njimi združenih posestev v nove roke je posledica gospodarskega razvoja v XVII. in XVIII. stoletju, ki ga v prvi vrsti označuje ekonomski propad starega fevdalnega plemstva, z zadnjimi močmi rešujočega se v vojaštvo in birokracijo, med tem ko se v gospodarstvu vedno bolj uveljavljajo iz skromnih razmer do velikega premoženja dokopavajoči se domači in tuji trgovci. Ti novi gospodje splošno evropskega merkantilnega, to je predvsem na trgovini in industriji slonečega gospodarskega sistema, pa niso poleg večanja svojega premoženja želeli nič bolj kot da bi se tudi s svojimi imeni približali visoki gospodi odmirajočega časa: svoji nežlahtni podedovani krvi so pridajali zunanje sijaje z raznimi, z žlahtno kovino svojih polnih blagajn kupljenimi plemiškimi naslovi, grbi in baronskimi kronami. Vse to je seveda z največjo blagohotnostjo podpirala tudi absolutistična država XVII. in XVIII. stoletja, ki je v svojih blagajnah najbolj občutila blagodejno plimo komercialno-industrijske prosperitete, obenem pa pobirala še posebne, ne ravno majhne takse za bolj ali manj visokodoneča plemenitaška imena.

Zdi se, da je naša slovenska zemlja z vsem svojim prirodnim bogastvom od XVIII. stoletja dalje bila prava obljub-

ljena dežela ne samo domačim, ampak tudi s tujine priseljenim trgovcem (cfr. Argo V. 47). Med rodbinami, ki so obogatele ob trgovini z žitom, denarnimi posli in posebej s trgovanjem z železom, so znamenite predvsem: Codelliji, Schellenburgi in Zoisi. Ti zadnji niso pomembni samo po svojih velikih gospodarskih uspehih, ampak predvsem tudi po neprecenljivih kulturnih pobudah, ki jih je baron Žiga Zois (polbrat grmskega gospodarja) posredoval prosvetljenim glavam našega narodnega preporoda: Vodniku, Linhartu in Kopitarju.

Zoisi so izhajali, kot je ugotovil prof. Alfonz Müllner v svoji obširni razpravi „Die Zukunft der Stadt Laibach“ (Argo V. 47 sl.) iz vasi Berbenno v Vale Imagna



severozapadno od Bergama v sev. Italiji. Hišna tradicija Zoisov je trdila, da so se tja priselili iz Švice in da so se prvotno zvali Millebois. V Ljubljani se prvi pojavi Michel Angelo Zois v začetku XVIII. stoletja, kjer je bil v službi Petra Antona pl. Codellija. Ta ga je kmalu privzel za svojega

sodelaznika in nekaj let po Codellijevi smrti († 1727) je Michel Angelo Zois že samostojen trgovec, ki polagoma prevzame vse trgovanje z železom in do 1742 izplača tudi vse obveznosti. Aprila 1739 pa mu je bilo že podeljeno plemstvo „zaradi zasluga pri pospeševanju trgovine v Notranji Avstriji“ — s pridevkom „von Edelstein“. Ta pridevek si je izvolil Zois sam, razlagajoč očitno svoje ime iz italijanskega (toskanskega) gioia = dragi kamen, juvel. Zato je bil tudi v grbu Zoisov srebrn lev na škrlatnem polju, držeč v prednjih šapah košarico dragih kamnov.

Kako strmo je rastlo bogastvo v Zoisovi hiši, najbolj jasno spričujejo sezname njih posestev in odpravnine rodbinskih članov pri njih polnoletnosti, ki jih je v že omenjeni razpravi priobčil prof. Müllner (Argo VI. 60 sl.). Od srede XVIII. stoletja je Michel Angelo Zois pokupil samo na Dolenjskem poleg Grma, Zaboršta in Grabna (za 24.000 gld.) še Svibno pri Radečah in Zavrh (za 20.000 gld.), Turen in Podpeč v Mirenski dolini in Na Golem ob Krki itd. Kako je v tem času propadala zemljiška posest, najbolj spričuje dejstvo, da je imel Michel Angelo Zois pri novokupljenih posestvih v Mirenski dolini letno po 400—500 gld. izgube. Mlademu trgovskemu plemstvu pa ni bilo dovolj, da je postalo

lastnik posestev starih fevdalcev, intimna želja novopečenih plemenitnikov je v prvi vrsti bila tudi rodbinska zveza z nosilci slavnih imen, da tako vsaj svojemu potomstvu dajo senco davne veličine. Na drugi strani pa se je zlatim vrelcem poplemenitenih trgovcev približevalo tudi nekdanj toliko ponosno in ekskluzivno fevdalstvo: spomladi 1756 se je prvorojeni sin M. A. Zoisa, Franc Ksaverij Avguštin Zois poročil s Frančiško Ksaverijo grofico Paradeiser, potomko nekdanj najvplivnejše dolenjske plemiške rodbine in hčerjo grofa Ernesta Paradeiserja, graščaka na Hmeljniku.

Oče je svojega prvorojenca knežje obdaril z že zgoraj omenjenimi posestvi, 30. aprila 1761 pa mu je zapisal še dva mlina ob Krki in ribolov v njej, dva od meščanov Novega mesta kupljena travnika in lov v Straži in Mirni peči, 12.000 gld. za nakup Volavč pri Mokrem polju in 2000 gld. za plačilo od Novomeščanov kupljenih posesti Dilančeve ustanove ter končno še 22.000 gld. v gotovini in vrednostnih papirjih.

Novi gospodar zopet v celoti združenih posestev nekdanjih grabenskih Mordaxov (v deželnih deskah odslej: Vereinte Güter zu Stauden) je velel 1769 porušiti grad Zaboršt, ki je postal v teku let najbrže že močno zapuščen. Mislim, da nisem daleč od resnice s trditvijo, da je dal F. Ks. Zois s takó pridobljenim materialom grmski graščini prizidati še četrti trakt in ji dal sedanjo štirikotno obliko, preuredil po vsej pri-
liki gospodarska poslopja in (po domnevi dr. J. Marinka o. c.) popravil tudi Božji grob. Postal je med tem tudi lastnik Dobrave.

Na Grmu je bilo F. Ks. A. pl. Zoisu rojenih četrto otrok (po krstni knjigi šmihelske fare):

11. decembra 1756 (krščen 12. XII.) sin Michel Angelo Rudolf Avguštin Ksaverij Hieronim, botri so mu bili: oba stara očeta grof E. Paradeiser in M. A. pl. Zois in stari materi Frančiška Ksaverija grofica Paradeiser in Ivana pl. Zois; umrl že 20. XII. 1756;

7. oktobra 1760 Franc de Paula Mihael Avguštin, kateremu so bili botri stric in stari oče: don Mattia Michele Zois in M. A. pl. Zois, botri pa teta in stara mati: Regina grofica Paradeiser in Ivana pl. Zois;

22. januarja 1767 Neža Antonija Ana, ki sta ji botrovala zopet oba deda in obe babici;

16. avgusta 1771 pa so krstili Avgušтина Sigismunda Kajetana, ki sta mu bila botra njegov znameniti stric baron Žiga Zois in teta grofica Domicella Paradeiser.

Prof. Müllner v svojem omenjenem delu na podlagi testamenta M. A. Zois od 28. II. 1776 med otroki F. Ks. A. Zois ne omenja več prvih dveh sinov, poleg dveh mlajših pa našteva še hčer Ivano, ki je v krstni knjigi šmihelske fare nisem zasledil. V novomeškem mestnem arhivu pa sem našel dva dopisa iz leta 1790., ki ju je pisal takratni grmski graščak Franc Ksaverij Ferdinand Zois „Freyherr von Edelstein“ meščanom v sporu zaradi paše mestne govedi na takrat grajskih travnikih „Na Tratah, Osredok in Topolovo“ (gotovo travniki, ki so bili nekoč mestna last, pa jih je M. A. Zois odkupil).

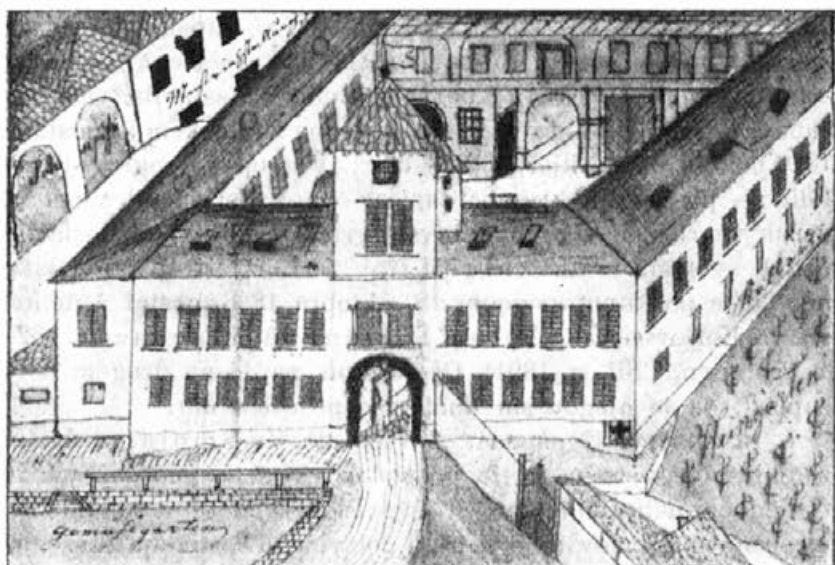
Menim, da je Franc Ksaverij Ferdinand identičen z drugorojencem, razen, če je bil, kot po vsej priliki Ivana, rojen in krščen izven šmihelske fare, morda v Ljubljani.

Ko je na Grmu rastle mlado Zoisovo pokolenje, je njihov stari oče s tem, da je cesarici Mariji Tereziji v njenih denarnih stiskah za časa sedemletne vojne (1756—1763) podaril 40.000 gld., stopil še za stopinjo višje na lestevici plemenitaške hierarhije in nad Zoisovim srebrnim levom s košarico diamantov je zablestela — baronska krona.

Kdaj je Fr. Ks. Ferdinand prevzel posestva svojega očeta, dosedaj še nisem mogel ugotoviti. Mladi grmski baron pa je že moral spoznati enako kot njegov stric Žiga, da so začeli že presihati zlati vreli, ki so se zdeli še za časa njegovega starega očeta neizčrpní. Trgovina s kranjskim železom je pojemala vedno bolj in podlegala v tekmi z ruskim in švedskim železom, in čeprav grmska veja Zoisov na njej ni bila neposredno udeležena, je slednjo gotovo močno prizadela velika kriza konca XVIII. in začetka XIX. stoletja, ki so



jo v veliki meri povzročale gospodarske in socialne perturbacije obdobja Velike revolucije in napoleonskih vojn. V tem zatonu „ancien régime“ je vedno bolj tudi nad Grmom bledele baronska krona Zoisov, novi čas pa je vrgel na površje nove ljudi, ki so komaj čakali, da postanejo smejoči se dediči — ne naslovov, ampak zemlje! Človek nehote dobi vtis, da je plemenitim potomcem meščanskih trgovcev lezlo baronstvo vedno bolj v glavo, med tem so pa vse niti grajskega gospo-



Grad Grm 1838 (risal Anton Smola)

darstva vedno bolj prehajale v roke njih upraviteljev, ki so kmalu postali — gospodarji.

Za Fr. Ks. Auguščina sta omenjena kot nekaka oskrbnika: 1763 Mihael Kaseli in par let kasneje Janez Mlakar. Za kasnejši čas pa trdi dr. J. Marinko v omenjenem spisu na podlagi svojih informacij, da je bil v začetku XIX. stoletja Zoisov oskrbnik Čeh Smola, kateremu je Zois „prodal Grm in z njim združene grajščine za časa francoske vojne“.

Grad Grm in z njim združena posestva so res leta 1810. prišla v roke novega gospodarja, ki se je imenoval Karel Filip Smola. O tej prodaji pravi dr. J. Marinko, da sta se prodajalec in kupec pogodila, „da se plača v istočasno veljavnem denarju — *um die zur Zeit der Zahlung gangbare Münze* — ali rayno takrat je pala cena denarja za polovico in kmalu potem celo za tri četrtine vrednosti — Smola pa je brž plačal s tacim avstrijskim denarjem ter dobil tako veliko posestvo Grm, Graben, Boršt in Dobravo več nego napol zastonj. Nastala je sicer tožba ali baron ni nič opravil“.

V domačem arhivu rodbine Smola sem našel listič z genealogijo familije, ki jo je na podlagi dokumentov sestavil 12. januarja 1840 Anton Ferdinand Vincenc Smola. Iz njega posnamem, da je bil prvi znani Smola, Johann po imenu, meščan mesta Budyňe pri Litomeřicah, zemljiški posestnik in v

prvi polovici XVIII. stoletja primator (= župan) domačega mesta. Imel je sinova Jana, roj. 1749, kasnejšega davčnega zakupnika, in Daniela, pozneje sindika mesta Budyňa. Sin Janov, 1769 rojeni Karel Filip je že na Kranjskem in postane 1810 lastnik Grma, kjer je 1838 umrl. V svoji oporoki je Karel Filip — po verziji, ki jo je zapisal Anton Ferdinand Vincenc, nečak umrlega — prepustil vso grmsko posest v dosmrtni užitek svojemu bratu Antonu (roj. 1771, u. 1844), pravi lastnik pa je po kupni pogodbi 18. oktobra 1838 postal Antonov sin in Karlov nečak Anton Ferdinand Vincenc (r. 1820 v Trutnovu, ČSR, u. 1891). Oče Anton pa je na drugem listu zapisal, da je njegov sin dobil vso posest v dar.

Novi grmski gospodar Anton F. V. Smola, drugi in zadnji svojega rodu, ki je gospodaril v senci Mordaxovih in Gallenbergovih emblemov, si je poiskal ženo že v solidni hiši meščanov Škremov in je v drugi polovici XIX. stoletja zavzemal vidno mesto med veljaki Novega mesta in njegove okolice.

Težka kriza, ki je kot posledica odprave podložništva zajela naše graščine, in državni finančni polom sredi preteklega stoletja, sta bila mnogo kriva, da se je nekdanj tako lepo zaokrožena zemljiška posest pričela drobiti vedno bolj in bolj, o čemer dovolj jasno pričajo svežnji kupo-prodajnih pogodb v arhivu rodbine Smolove.

In ko se je v osemdesetih letih preteklega stoletja bivši deželni odbor zanimal za nakup gradu Grma za kmetijsko šolo in je po uspešnih pogajanjih grad postal deželna last, se je rodbina Smola preselila na samotni Graben ob Krki, odkoder je 300 let pred tem odjezdil Krištof Mordax, da si ustvari nov dom — na Grmu.

V grad pa, kamor je skoraj tri sto let hodil tlačanit dolenski kmet, prihaja že 50 let pobud in naukov za napredno kmetovanje iskat njegov svobodni vnuk.

Janko Jarc.



1886

Grad Grm - kmetijska šola

Vznikla je iz slovenskih tal v času, ko je zagrinjal slovensko zemljo oblak nemškega gospostva. Kranjski deželni odbor, kjer so se z nemško gosposko vztrajno borili odlični slovenski rodoljubi za pravico in procvit svojega naroda, je sklenil, da sprejme ponudbo vipavskega graščaka grofa Karla Friderika Lanthierija, ki je ponudil odboru svojo graščino na Slapu pri Vipavi, in ondi ustanovi šolo za strokovno izobrazbo slov. kmeta. Sklep je kmalu postal meso in kri, in leta 1873., 18. septembra so se slovesno odprla vrata prvi slovenski kmetijski šoli, ki so jo krstili za vinorejsko in sadjerejsko šolo. Kako je bila urejena, bo izčrpno povedano na drugem mestu. Naglasiti se pa mora že sedaj, da je nova strokovna šola mnogo koristnega dela za slovensko kmetijstvo opravila ne le z rednim poukom mladih kmečkih sinov, ampak zlasti s številnimi nedeljskimi tečaji za kmečke ljudi sploh in s tečaji za ljudskošolske učitelje, da bi ti postali budniki in glasniki gospodarskega napredka na slovenski zemlji.

V Vipavski dolini

Vodjem nove šole je bil imenovan vipavski rojak Rihard Dolénc, ki je slovel že tačas za odličnega sadjerejca in vinorejca, s svojim bogatim delom na šoli pa si je ta sloves utrdil in razširil tako, da ne bo moči pisati zgodovine slovenskega gospodarstva, pa ne na zelo odlično mesto postaviti njegovega imena in dela. Poleg vse strokovne naobrazbe je bil vnet rodoljub, kar njegovo podobo dopolnjuje, tako da vidimo v njem celega moža na svojem mestu. Mladi strokovni zavod na Slapu bi se bil gotovo ugodno razvijal, če bi ne bilo okoliščin, ki so ovirale kmečkim sinovom vstop. Šola je bila preveč na meji bivše vojvodine Kranjske in preblizu podobni šoli v Gorici. Prometne razmere takrat niso bile nič podobne sedanjim in je bila oddaljenost šole zadosten razlog, da ni bila dovoljno obiskana. Tudi pouk na njej je bil za splošne potrebe bivše vojvodine Kranjske preozek, saj se je poučevalo v glavnem le sadjarstvo in vinogradništvo s kletarstvom. Zato se je že po nekaj letih začul glas, naj bi šolo preložili kam na Dolenjsko. Glas je postajal vse močnejši in se je spremenil v



Rihard Dolenc

živo zahtevo, ko se je zajedla v srčne korenine dolenjskih trt nesrečna uš. Deželni zbor je imel odprto uho za kmečke težave in potrebe. Sklenil je v seji dne 14. oktobra 1884, da preloži dežela Kranjska vinarsko in sadjarsko šolo s Slapa na Dolenjsko. Določilo se je, da se poišče in kupi pripravno posestvo. Za izvedence so bili določeni dež. odbornik Detela, inž. Witschel in vodja slapenske šole R. Dolenc. Na razglas v časopisih je bilo vloženih 14 ponudb. Komisija je spoznala za pripravna tri posestva: posestvo „pod malim mostkom“ v Kandiji

pri Novem mestu (sedanji konvikt Usmiljenih bratov), posestvo Grm in posestvo Bršlin. Zaradi neugodnih pogojev je na prvem mestu imenovano posestvo odpadlo, ostali sta le posestvi in graščini Grm in Bršlin. V XX. seji dne 23. januarja 1886 je deželni zbor sklenil, da kupi Grm. Kupčija je bila izvršena s pogodbo z dne 8. marca 1886, po kateri kupi kranjski deželni odbor od lastnika Antona Vincenca Smole graščinsko posestvo Grm za 30.442 goldinarjev 50 krajcarjev.

Vodji slapenske šole je bilo naročeno, naj predlaga potrebna popravila, prezidave in priredbe starega grmskega gradu in izdela za novo šolo na Grmu tudi nov učni načrt. Kajti zaradi velikega posestva je kazalo uvesti obširnejši pouk in ga razširiti še na poljedelstvo, živinorejo in sploh na vse kmetijstvo ter tako dotedanjo slapensko šolo spremeniti v popolno nižjo kmetijsko šolo z naslovom: Vinarska, sadjarska in poljedelska šola na Grmu pri Rudolfovem.

Ko je bil grmski grad vsaj v najpotrebnejših ozirih pripravljen za svoj bodoči namen in je bil nakupljen inventar, učila, živina in drugo, kar je veljalo kranjsko deželo okoli 25.000 goldinarjev, se je meseca oktobra l. 1886. šola pričela seliti s Slapa na Grm; 18. novembra 1886, torej pred 50 leti, je pa deželni odbornik dr. Josip Vošnjak po slovesni službi božji v Šmihelu slovesno odprl vrata grmske šole. Zvečer istega pomembnega



Grad Grm iz prvih let kmetijske šole

dne je bil, kakor pišejo poročila, sijajen banket v dvorani Narodnega doma v Novem mestu.

V srcu Dolenjske

Za vso bivšo deželo Kranjsko, zlasti pa za Dolenjsko je ta dan zgodovinskega pomena. Sredi Dolenjske je zrastel lep kmetijski zavod, ki je bil zapuščenemu kmetu tako potrebno potreben! Seveda je šolsko posestvo, ki je obsegalo zemljišče okrog grmskega gradu v izmeri nekako 30 ha in vinograd Cerovec pri Smolenji vasi (okroglo 2 ha), pogrešalo posebno gozda. Zato je dež. odbor kupil že l. 1888. dva gozda v Podlubnem in Lubnem (v velikosti okroglo 10 $\frac{1}{2}$ ha), leto poprej pa tudi še vinograd na Trški gori. Z vsemi izdatki je strošek dežele Kranjske za grmsko šolo narastel brez rednih letnih stroškov na 62.000 goldinarjev, kar je bil velik denar za tiste čase.

Prvo šolsko leto se je na Grmu končalo dne 29. oktobra 1887. Pouk je bil že od vsega začetka na Slapu dvoleten in je tak ostal tudi na Grmu vse do l. 1909.

Takoj ob pričetku šole na Grmu najdemo na zavodu poleg vodje R. Dolenca tudi Viljema Rohrmana, ki je že l. 1884. prišel na Slap pomagat vodji Dolencu in se je s šolo vred preselil na Grm. Z njegovim imenom in neugnanim delom je

združen razvoj in napredek te šole v največji meri. Ker je pa razširjeni pouk terjal še ene učne moči, je bil l. 1888. nameščen še tretji učitelj. Poleg rednih učiteljev so takoj od ustanovitve dalje bili nastavljeni nekateri pomožni učitelji (za verouk, živinozdravstvo in gozdarstvo) in poduradniki, ki so dajali učencem pod vodstvom učiteljev navodila pri različnih delih na polju, v hlevih, v vinski kleti, na vrtu itd.

Šola je v dobrih strokovnih rokah in na ugodnem mestu lepo rastla in napredovala, ne nazadnje zavoljo velikega razumevanja, ki ga je kazal zanjo kranjski deželni odbor. Poleg redne dvoletne šole so že takoj bili tudi na Grmu skoraj vsako leto redni tečaji za ljudskošolske učitelje, kar je za dvig kmetijstva v deželi izrednega pomena, če se pomisli, da je učitelj na deželi poleg duhovnika najtesneje zvezan s kmečkim ljudstvom in od blizu dan na dan lahko vidi njegove potrebe.

Tudi drugih strokovnih tečajev je bilo na grmski šoli vsako leto lepo število, da ne omenjamo razstav, ki jih je šola priredila, in vsega debelega in drobnega dela, ki so ga učitelji grmskega zavoda izvršili po deželi, izven svojega službenega delokroga. Nekaj obširnejših podatkov bomo navedli za novejši čas — v kolikor so zapisana poročila na razpolago — v posebnem odstavku. Koliko je pa grmska šola v teku dolgih petdesetih let pripomogla razvoju in napredku slovenskega kmetijstva s članki, knjižicami in knjigami, ki so jih njeni strokovnjaki spisali, ni mogoče na tem mestu niti približno oceniti.

Vsako leto se je izboljševalo tudi stanje prej zanemarenega in zapuščenega gradu, ki služi za glavno šolsko poslopje. Stare slike kažejo prav nazorno, koliko je bilo treba truda, denarnih žrtev in tudi ljubezni do stvari, da se je iz skoraj že razpadajočega gradu razvila in vzcvetela sedanja kar vzorno urejena šolska stavba. Najprej je bilo treba poskrbeti za streho, vsled česar so že v prvih letih po nakupu staro, preperelo ostrešje nadomestili z novim in lesene strešne skodle zamenjali z opeko. Lotili so se tudi zunanjščine in dali razpadajočemu zunanjemu videzu novo, sveže lice. Koliko se je pa v teku let v notranjosti prezidalo, izboljšalo, moderniziralo, bo omenjeno pozneje. Tudi gospodarske zgradbe so bile polagoma izboljšane, deloma zgrajene nove, tako da ima današnja slika sedanje lepe, moderno urejene kmetijske šole docela drugačno lice kakor v času nastanka šole.

Po novih potih

Po dolgoletnem uspešnem vodstvu šole je l. 1907. stopil vodja R. Dolenc v pokoj. Delo, ki je neprestan, zvest spremljevalec slehernega učitelja na kmetijski šoli in se razteza v vse drugačne širine in globine mimo dela, ki ga opravlja uradnik drugje, je tudi sile takšnega hrusta kakor je bil R. Dolenc docela izčrpalo, tako da je moral izpreči mnogo prej, preden je prišla ponj bela žena. Na Grmu je prevzel njegovo dedščino njegov dolgoletni sodelavec na zavodu Viljem Rohrman, ki je do potankosti poznal vse dobre in slabe strani dotedanje ureditve šole. Ker je kmetijsko šolstvo proučeval tudi po drugih deželah, je oprt na svoje izkušnje in na vzore drugod pričel pripravljati temeljito spremembo dotedanje morda nekoliko okostenele uredbe grmske šole. Dvoletni pouk je skrčil na eno leto in ga razdelil v dva samostojna oddelka. Za takšno ureditev je imel tehtne razloge, med katerimi so glavni: Kmet sina dve celi leti težko pogreša na kmetiji, na drugi strani pa tako dolgo šolanje le prerado nagne učenca, da prične misliti na kakšno službo, kjer bo bolj pri lahkem jedel bolj bel kruh ko na kmetiji; zaradi različnih gospodarskih prilik na Gorenjskem in Notranjskem na eni ter Dolenjskem na drugi strani je bilo treba pouk razdeliti in prikrojiti potrebam teh krajev. Tako sta nastali iz prvotne dvoletne šole dve šoli z enoletnim poukom: zimska šola v prvi vrsti za učence iz nevinorodnih krajev, letna šola pa za one iz vinskih krajev. Pouk na prvi je bil določen na dve zimi po 5 mesecev, na drugi na eno celo leto. Ta bistvena preuredba grmske šole se je izredno dobro obnesla, kar najbolj potrjuje okolnost, da je zavod do danes obdržal to ureditev bistveno nespremenjeno, čeprav je vsled tega doživljal, ko je bil eno desetletje v državni upravi, težke čase, ker je bil docela drugače urejen,



Viljem Rohrman

kakor druge kmetijske šole v državi. Zavod je dobil tudi naziv: Kranjska kmetijska šola na Grmu. Zaradi skrajšanega pouka se je število absolventov (učencev, ki so šolo uspešno dovršili) zelo dvignilo, kar je hvalevredno, če se pomisli, da je bila grmska šola edina v deželi in je še danes edina na zemlji bivše dežele Kranjske ali poznejše ljubljanske oblasti. Ker je bilo priglaševanje prav živahno, posebno za zimsko šolo, je bilo treba zavodove prostore (internat) za učence razširiti. Tudi dotedanje tri učne moči niso več zadoščale, zlasti zato ne, ker so imeli pozimi na šoli tri več ali manj samostojne razrede: I. tečaj zimske šole, II. tečaj zimske šole, letno šolo. Število učencev se je od števila, ki je preje seglo redko do 40, zvišalo do 55 in čez. Temu primerno se je pomnožil tudi učiteljski zbor, ki je štel tik pred vojno poleg ravnatelja še štiri učne moči, da ne omenjamo pomožnih učiteljev za verouk, živinozdravstvo, gozdarstvo in petje.

Vojna vihra je lepi napredek zavoda hipoma pretrgala in blagodejno delo te ustanove zamorila. Učitelji so odšli v vojsko, vsled česar je morala šola redni pouk ustaviti. Med vojsko je bil tudi ravnatelj Rohrman poklican na drugo mesto in je tako zapustil — lahko rečemo — svojega otroka v najtežjih časih in razmerah, četudi je ravnateljsko mesto obdržal še do l. 1919. Če je bil rajnki vodja Dolenc nekako krstni boter prvi in edini kmetijski šoli na bivšem Kranjskem in je zvesto negoval in vodil svojega otroka, je ravnatelj Rohrman botroval grmski šoli pri birmi in jo utrdil, nanovo uredil in ji vcepil s svojim neutrudljivim delom toliko življenske sile, da je črpala od nje v najtežjih časih in se ohranila tako urejena kakršno je on zapustil, do današnjih dni.

Pod svobodnim soncem

Takoj po vojni je v svobodni državi znova krepko prišla za delo. Obnovila je svoj delokrog v predvojnem obsegu. Ravnateljske posle je vodil krajšo dobo do l. 1921. inž. Albert Vedernjak, ki ga srečamo na zavodu že pred vojno. L. 1921. pa je prijel za krmilo šole bivši, ljudstvu dobro znani vinarski nadzornik Bohuslav Skalicky in jo vodil, lahko se reče, v najtežjih časih, težkih zaradi centralizacije vsega kmetijskega šolstva v ministrstvu v Belgradu in iz tega sledečih pičlih, docela nezadostnih sredstev ter vednega boja za ohranitev šolske ureditve, ki ni ustrezala prav za prav nobeni obliki kmetijskih



Inž. Albert Vedernjak

naslov Državna kmetijska šola na Grmu; a že l. 1925. se je na zahtevo ministrstva naslov spremenil v vzdevek: Specijalna živinorejsko-poljedelska šola na Grmu, kar že po nazivu meri na okrnitev in na ponižanje šole s stopnje splošne kmetijske šole, kakršna je bila od preselitve na Grm, na stopnjo šole, ki naj — sredi vinorodne Dolenjske — goji pred vsem živinorejsko in poljedelsko panogo. Koliko je bilo treba pisanja, osebnih posredovanj, skrbi in truda, da je kljub vsem odredbam in pravilnikom grmski kmetijski zavod vendarle obdržal svoj prejšnji značaj in ureditev! Pa je celo napredoval! Prav v to dobo pade zgraditev novega kozelcadvojnika, ki je bil gospodarstvu nujno potreben, v to dobo je uvrstiti obisk grmske šole, ki se je spel dvignil do 55 učencev. Ravnatelj Skalický je znal prebroditi vse na videz nepremagljive zapreke in je imel

šol, ki jih je predpisalo kmetijsko ministrstvo. V dobi, ko je spadal grmski zavod neposredno pod ministrstvo, kljub silnemu naporu rajnega ravnatelja Skalického in njegovih sodelavcev na zavodu ni mogoče zaznamovati tako velikega napredka, kakor so ga naperi in sposobnosti ravnateljeve zaslužile. Vendar je šola navzlic vsem težavam vzdržala svojo ureditev, pouk se je vršil kljub nenadni redukciji polovice učiteljskega zbora v l. 1924. v polnem obsegu, vzdržale so se stavbe in gospodarstvo z najskromnejšimi sredstvi. Šola je dobila pod državno upravo



Bohuslav Skalický

mного smisla zlasti za vzgojo učencev, kar je razvidno iz okoliščine, da je ustanovil na grmski šoli izrečno mesto vzgojitelja (prefekta) in mu določil službeni delokrog. Smotrna vzgoja in strogi red, ki je zavladal na šoli v še večji meri kot poprej, sta mnogo pripomogla, da je obisk šole rastele od leta do leta.

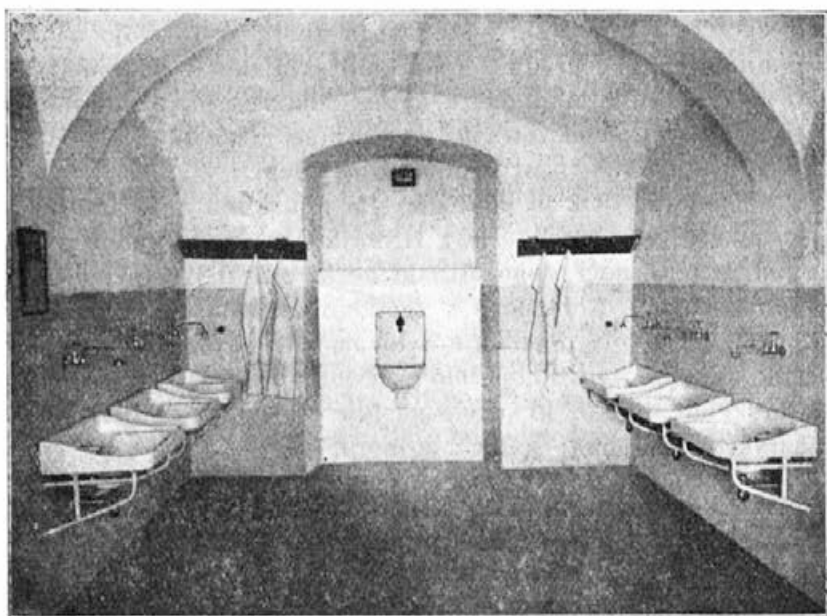
Sredi plodnega dela, še polnega moške moči, je ravnatelja Skalickega pokosila smrt 8. decembra 1926. Za njim je vodil šolo kot zastopnik ravnatelja inž. Ciril Jeglič, večletni profesor na zavodu in znani pisatelj ljubkih knjig o vrtu in cvetju, dokler ni bil v marcu 1927 ravnateljem imenovan inž. Anton Podgornik, čepovanski rojak in mnogoletni delavec na gospodarskem polju na Goriškem. Za njegovega ravnateljjevanja je grmska šola dosegla največji razcvet in razmah.

V domačih rokah

Razloge za to dejstvo je treba iskati na eni strani v popolnem razumevanju bivšega oblastnega odbora v Ljubljani, ki je v marcu 1928 prevzel zavod v svojo upravo in mu gmotno v takšni meri pomagal iz stisk, v katerih je trpel, da je v kratki dobi mogel zaznamovati nenavaden napredek; na drugi strani je pa mirna in preudarna osebnost ravnatelja inž. Podgornika in vneto delo njega samega in njegovih vztrajnih sodelavcev priborilo zavodu do takrat nedosežen ugled in sloves ter napredek vsepovsod. Šolski internat je bil leto za letom poln do zadnjega kotička, mnogo prosilcev ni bilo moči sprejeti. Gospodarstvo je kazalo povsod napredek: na polju, v vinogradu in sadnem vrtu, pri živini itd. Notranjost šolskih prostorov je dobila povsem novo lice. Do takrat neznosna stranišča so se podrla in nadomestila z najmodernejšimi, umivalnice so dobile krasne umivalne naprave, stara tla so bila zamenjana s parketi, stare klopi nadomeščene z novimi, prav tako postelje; nabavilo se je posteljno perilo, odeje itd. Popolnoma se je preuredila zastarela šolska kuhinja in zgradilo na mestu podrtega novo kopališče za učence ob Težki vodi. Vse to je že mnogo poprej kričalo po ureditvi in nakupu, toda šele pod samoupravo je bilo mogoče vsaj najnujnejše urediti in nabaviti.

Po ukinitvi oblastnih odborov je na srečo vodil delo oblastne samouprave od januarja 1929 do oktobra istega leta

dotedanji predsednik obl. odbora in sedanji slovenski ban dr. Marko Natlačen. Započeti vsestranski razmah kmetijske šole na Grmu se ni ustavil, ker je dr. Natlačen kazal tudi kot komisar ljubljanske oblastne samouprave prav isto razumevanje za važnost grmskega zavoda v gospodarskem in kmečko-izobraževalnem delu slovenskega ljudstva. Krono je pa tej skrbi za dobro našega kmeta postavil z odobritvijo velikega načrta, da se na Grmu postopoma zgradijo na mesto zelo zastarelih in za strokovno šolo neprimernih gospodarskih poslopij (zlasti svinjakov, govejega in konjskega hleva ter kurnice) nove, moderne stavbe, v skupnem gospodarskem objektu ob starem, a še popolnoma porabnem podu. Ker je bilo vprašanje novih svinjskih hlevov najbolj pereče, je za časa svojega komisarijata odobril, da se z gradnjo takoj prične. Če se danes grmska šola ponaša s tako lepimi, vzornimi svinjaki in vsemi modernimi napravami ob njih, je to pripisati v dobro takratnemu grmskemu učiteljskemu zboru, ki je načrt zamislil in ga predložil, glavna zasluga pa tedanjemu oblastnemu komisarju, ki je zamisel s svojim razumevanjem za potrebe zavoda uresničil. Načrt enotnega, skupnega gospodarskega objekta je ostal z ukinitvijo bivših oblastnih samouprav na pol poti; pozneje se je vodstvo



Novo urejena umivalnica



Inž. Ivo Zupanič

zavoda iz razlogov, ki se dado težko razumeti, obrnilo proti temu načrtu in ga deloma celó pokopalo, ko je postavilo novo kurnico na popolnoma drug prostor, kakor je bil zamišljen.

Ob zatonu oblastnih samouprav decembra l. 1929. je zapustil zavod tudi ravnatelj inž. Podgornik, ki je bil imenovan za načelnika kmetijskega oddelka kr. banske uprave v Ljubljani. Tudi na novem odličnem mestu grmske šole ni pozabil in je dolgo ostal v neposrednih stikih z njo s tem, da je obdržal ravnateljsko mesto do nasilne upokojitve l. 1932. Njegovo na-

domestovanje je prevzel po službi najstarejši uradnik in ž. Franjo Kotlovšek, profesor grmske šole, ki je po navodilih načelnika in ravnatelja Podgornika vodil zavod do julija 1932. Zavod je tudi v tej dobi vsled skrbi načelnika Podgornika in ob vestnem sodelovanju učiteljskega zbora vršil svojo nalogo v polni meri in dogradil ter opremil svinjake in marsikaj izboljšal in uredil, tako da je danes šola res lepo opremljena in primerno urejena. Število učencev se je ves čas gibalo ob najvišjih številkah, učni uspehi so bili lepi.

V poletju 1932 je politična sila pljusknila tudi ob staro grmsko graščino in odnesla z Grma kar polovico učnih moči, ki jim ni bilo moči dokazati, da ne bi bili najvestneje vršili svojih dolžnosti. Nobenkrat v zgodovini zavoda, če izvezamemo vojna leta, ni bilo dotedanje delo na šoli tako sunkovito pretrgano. Vodstvo zavoda je bilo izročeno inž. Ivu Zupaniču, štajerskemu rojaku, ki je v svojstvu profesorja že deloval na vinarski in sadjarski šoli v Mariboru.

Leta pred jubilejem

Gospodarska stiska, ki je pritisnila konec leta 1931., je zavzemala v naslednjih letih vse večji in usodnejši obseg. Tudi kmetijska šola na Grmu je začela čutiti posledice. Usodno je zadela šolo odredba kr. banske uprave, ki je ravno

v pričetku krize zvišala oskrbnino tako, da je obstojala resna nevarnost, da bo vsled tega obisk zelo padel. Prvotna odredba je bila k sreči kmalu omiljena, ker so merodajni činitelji uvideli, da bi sicer v tako za kmeta težkih časih kmetijsko šolstvo ubili. Leta 1932. je zavod sploh doživel tudi znatne spremembe v vzgojni smeri učencev. Vodstvo je bilo docela izmenjano, saj sta bila nova ravnatelj in njegov namestnik, marsikaj se je tudi predrugačilo in opustilo, kar je poprej dolga leta veljalo za dobro in koristno. Vse to je rodilo posledico, da je obisk šole že v naslednjem letu pričel nazadovati in se je od prejšnjega rednega števila nad 50 učencev polagoma znižal na 35 do 38 učencev.

Skoraj redno je bil v prejšnjih letih — zlasti po vojni — na grmski šoli poleg redne šole tudi tečaj za gospodarske vajence, v katerega so vstopali kmečki sinovi s slabšo teoretično in posebno praktično naobrazbo. Ti tečaji so se redno vršili v poletnih mesecih (od maja do oktobra) in so veljali kot priprava za vstop v redno šolo. Ker se je ugotovilo, da ti tečaji ne dosegajo pravega uspeha, če se na njih poučuje v šoli le po 1 uro na dan in še takrat strokovni predmeti, je učiteljski zbor l. 1928. s pristankom ljubljanske oblastne samouprave te tečaje spremenil v pripravljalne tečaje, ki so se potem vršili redno vsako leto s povprečnim obiskom 15 do 20 učencev. V ta tečaj so vstopali oni kmečki mladeniči, ki so imeli le eno, dvo- ali trirazredno osnovno šolo, pa so želeli potem obiskovati redno šolo. Učenci tečaja so imeli po dve uri predavanja v šoli, in sicer v osnovnih in temeljnih predmetih, ostali čas so bili zaposleni v šolskem gospodarstvu. Na ta način se je osnovna, ljudskošolska izobrazba učencev s pomanjkljivo predizobrazbo izravnala in je bilo napredovanje v strokovnih predmetih v redni šoli (bodisi letni ali zimski) uspešnejše, na drugi strani so pa tečajniki mnogo koristnega pridobili za svoje bodoče učenje pri praktičnih delih, ki so jih opravljali za časa tečaja na šolskem posestvu.

Ta koristni tečaj je l. 1932 odpadel in se — žal — do danes še ni obnovil. Tako je v letih 1933 do 1935 imel zavod, ki razpolaga s 50 in še več prostori v internatu, čez poletje komaj 14 do 20 učencev, ostali prostori so bili prazni. Da so se tečaji opustili, bo iskati vzroka predvsem v pomanjkanju potrebnih sredstev od strani kr. banske uprave. Učiteljski zbor, ki je prej obsegal ravnatelja in 4 nastavnike, pa so imeli pri

polnem zavodu vedno vsi polne roke dela, se je skrčil l. 1933. na ravnatelja in dve učni moči. Izgledalo je, da bo prej cvetoči zavod, ki je bil leto in zimo poln kmečkih mladeničev, sedaj ob treh učnih močeh in štirinajstih učencih čez poletje, moral ali dobiti novega pogona ali pa — če bi šlo tako naprej — svoje delo sploh omejiti, kar bi pomenilo za slovensko kmetijstvo nedogledno škodo.

L. 1935. se je vendar stanje pričelo obračati nekoliko na bolje. Merodajni činitelji, ki so nosili odgovornost za tako staro in pomembno gospodarsko ustanovo, edino v bivši Kranjski, so se zavedli odgovornosti. Nastavljena je bila še ena učna

moč, dvignilo se je čez poletje tudi število gojencev na 20, vendar se ni posrečilo celotnega obiska zvišati nad 37 učencev.

V naslednjem letu se je pokazal napredek zlasti v letni šoli, ki je dvignila število učencev spet na 30, skupno število pa je doseglo številko 48 in se tako približalo rednemu stanju v letih pred 1932. Kdor bo z zanimanjem premotril nazorno izdelane grafične tablice o obisku šole po svetovni vojski, se ne bo mogel ubraniti vtisa, da so na zanimanje za grmsko šolo v tem času vplivali globlji vzroki, ki jih je iskati v notranjosti slovenskega kmečkega



Inž. Matija Absec

človeka, ne pa zgolj v gospodarskih razmerah ali več odnosno manj številni reklami. Grmski zavod ima prijetno zavest, da so se po sili razmer zrahljani stiki s slovenskim kmetom spet krepko povezali. Samo v tej povezanosti mu je zagotovljen tudi za naprej razvoj in napredek.

Meseca septembra 1936 je prevzel ravnateljske posle — ravno za 50 letnico grmske šole — inž. Matija Absec, doma iz Bele krajine, ki je bil od 1927 do 1932 že profesor na šoli, a je bil sredi dela brez vsake krivde ob službo.

V dobi, ko je šola v upravi dravske banovine, so se poleg manjših popravil grajske stavbe opravila nekatera obsežnejša

dela na stavbah. Znatno se je razširila silnica na vrtu, zgradil nov moderen čebelnjak, stari svinjaki so bili prezidani v učeno sobo za tečaje, postavljena je bila nova kurnica, za žitnico se je uredil del prostora na starem podu, nekoliko je bila podaljšana shramba za vozove in opravljeno še nekaj manjših del. Omeniti je treba tudi preureditev grajskega parka, ki je dobil na zapadni strani novo lice s planinskim nasadom (alpinum). Tudi se je pazilo na lepo zunanjščino šole in gospodarskih poslopij ter na čista pota in steze.

Kmetijska šola na Grmu, ki je srečno prispela do svojega petdesetletnega jubileja preko marsikaterih težav in ovir, ki so bila zgoraj kratko omenjena, in ki se ji še niso v celoti zacelile rane hudih časov zadnjih let, gleda s ponosom nazaj in samozavestno naprej. Upati je in iskreno želei, da merodajna oblastva, ki ji režejo kruh, v bodoče ne bodo rezala premajhnih koščkov in da bo zavod ostal vedno tak, kakršnega hoče imeti ogromna večina slovenskih kmetov: ognjišče ljubezni do slovenske zemlje in jezika, propovednica prave stanovske in gospodarske izobrazbe in svetál branik vseh dragocenih svetinj, ki jih nosi v prsih pristno slovensko kmečko srce!

Zgornji, površni zgodovinski oris grmske kmetijske šole bi bil zelo okrnjen, če ne bi na tem mestu omenili še dveh pomembnih okoliščin, ki sta mnogo pripomogli dvigu slovenskega gospodarstva pa tudi slovenske kulture sploh. Prvo je izvenšolsko strokovno delo učiteljstva, drugo pa oddajanje najrazličnejših šolskih proizvodov iz vseh mogočih panog med kmete.

Ni moči niti približno in površno prav oceniti vsega ogromnega dela, ki so ga učitelji grmske šole opravili s persom v strokovnih in drugih listih in s prirejanjem strokovnih tečajev izven zavoda, ki gredo v visoke številke. Mnogo tega izrednega dela je že dokončno pozabljenega, ker ni zapisano ali pa so se zapiski izgubili, mnogo sledov je pa še najti v različnih listih, sejnih zapisnikih raznih strokovnih društev, starih letnih poročilih grmske šole in še drugod. Kdor bo pisal točno zgodovino kmetijske šole na Grmu, ne bo mogel podati popolne slike njenega dela, če ne bo preiskal tudi vseh starih zapiskov, kjer se bere o izvenšolskem delu učiteljstva;

če ne bo prelistal strokovnih in dnevnih listov od ustanovitve dalje in iz njih pobral vseh stotin poučnih člankov, pouka, razprav. Na tem mestu ni prostora, da bi obširneje o tem pisali, saj bi nastala samo o tem cela knjiga! Še bolj bi pa opis narastel, če bi vključili še delo učiteljstva, ki ni strogo strokovne narave, ampak splošno kulturnega značaja. Saj so bili grmski učitelji celo slikarji, pisatelji, skladatelji. In mnogi med njimi odlični javni delavci, katerih sled bo ostala očitna še bodočim rodovom.

Tudi ni mogoče v kratkih potezih presoditi in po pravi vrednosti pretehtati žlahtne reke, ki je dan na dan in leto za letom tekla iz grmskih drevesnic, trsnic in vrtov, iz svinjskih in govejih hlevov v kmečke domove bližnjih in daljnih slovenskih kmetov, da jim poplemeniti njihove sadne vrtove, vinograde, hleve z izbranimi živalskimi rodovi, s prvovrstnimi drevesci, cepljenkami in jim pripomore do blagostanja, ki naj ga rodi trdo delo kmečkih rok. Visoke številke bi bilo treba navesti, da bi se v njih izrazilo to ogromno delo grmske kmetijske ustanove. Saj so se sleherno leto vrstili in še se vrsté kmečki vozovi na Grmu, ki razvažajo plemenite sadove umnega šolskega gospodarjenja na vse vetrove slovenske zemlje. Na tem mestu naj bo vse to le mimogrede omenjeno, čeprav bi zaslužilo, da se za zlati jubilej obširno predloči slovenskim kmečkim ljudem, da bi vedeli, kako je grmska šola poleg izobrazbe kmečkih sinov še na druge načine pomagala našemu kmetu na noge, in da bi vedeli, da ni bil tja vržen denar, ki ga je ta ustanova preobraževala leto za letom v dragocen kapital v dobro kmečkemu ljudstvu. Tudi v tem oziru je kmetijska šola na Grmu storila svojo dolžnost in jo hoče vneto in zvesto izvrševati vse dalje. Slovenski kmet pa, ki kaj rad vidi v svojih strokovnih ustanovah pred vsem le strošek, naj se zamisli in spozna, kolikšne važnosti so kmetijske šole za njegov stan v vseh ozirih in naj jih ceni in spoštuje, kakor po pravici zaslužijo.



V prejšnjih odstavkih smo se spomnili vseh ravnateljev, ki so grmsko šolo vodili. Toda s a m i bi bili kakor gospodarji brez družine, ki njihova gospodarska navodila uresničuje. Zvesti sodelavci so liki desna in leva roka. In teh je bilo od začetka šole do njenega zlatega praznika cela vrsta. Vsak je po svoje in v svoji stroki pomagal opravljati veliko delo, na katero gleda danes zavod s samozavestjo in ponosom.

Učitelji

Viljem Rohrman, adjunkt, služboval na Slapu od 1884 do preselitve na Grm. L. 1917. je prevzel ravnateljsko mesto ter je bil na tem položaju do 1919, ko je stopil v pokoj.

Franc Štupar, adjunkt, služboval od 1887 do 1888 kot namestnik obolelega V. Rohrmana.

Jernej Černe, tretji učitelj, od 1888 do 1892.

Anton Lapajne, tretji učitelj, od 1892 do 1922.

Rudolf Zdolšek, adjunkt, od 1907 do 1915 (umrl v ruskem ujetništvu).

Anton Planinšek, strokovni učitelj, od 1909 do 1913 (umrl na Grmu).

Inž. Albert Vedernjak, strokovni učitelj, od 1909 do 1919, ko je prevzel ravnateljske posle in jih vodil do 1921.

Leo Golmajer, strok. učitelj, od 1913 do 1920.

Fran Malásek, strok. učitelj, od 1913 do 1926 in od 1932 do 1933.

Franjo Kafol, strok. učitelj, od 1919 do 1921.

Franjo Simončič, strok. učitelj, od 1922 do 1926.

Ludovik Puš, prefekt in učitelj, od 1922 do 1932.

Anton Lap, strok. učitelj, od 1922 do 1923.

Inž. Ciril Jeglič, profesor, od 1924 do 1928.

Inž. Franjo Kotlovšek, profesor, od 1924 do danes (od 1929 do 1932 namestnik ravnatelja).

Alfonz Stoklas, strok. učitelj, od 1926 do 1928.

Inž. Matija Banovec, suplent, od 1926 do 1928.

Inž. Matija Absec, profesor, od 1927 do 1932; 1936 prevzel ravnateljske posle.

Inž. Jože Skubic, profesor, 1928 nekaj mesecev.

Anton Flego, strok. učitelj, od 1929 do 1933.

Karol Vrisk, strok. učitelj, od 1933 do danes.

Inž. Miroslav Peternel, profesor, od novembra 1934 do januarja 1936.

Karol Skoberne, strokovni učitelj, od decembra 1935 do novembra 1936.

Janez Zobec, strokovni učitelj, od novembra 1936 dalje.

Pomožni učitelji

Za osnovne predmete: Janez Bolta, šmihelski kaplan; inž. Ivo Zobec, gimn. profesor; Janko Presker, gimn. profesor; Franc Četina, gimn. profesor; Janko Jarc, gimn. profesor; Jože Pavlič, računovodja.

Za verouk: Dr. Josip Marinko, gimn. profesor verouka; Anton Žlogar, kanonik; Valentin Tome, I. Fröhlich, Anton Kastelic, Anton Gornik, Ivan Pečnik, šmihelski kaplani; Viktor Turk, šmihelski župnik.

Za živinozdravstvo: vet. Otmar Skalé, vet. France Stupar, vet. Ivan Vandot.

Za gozdarstvo: Inž. Avgust Guzelj, gozdni svetnik; I. Tavčar, gozd. komisar; Ivan Urbas, gozd. komisar; inž. Franc Šulgaj, šum. svetnik; inž. Dominik Cerjak, šum. svetnik.

Za petje: P. Otokar Aleš, Ignacij Hladnik, Ludovik Puš, Danilo Fon, Gustav Luzner, Venceslav Skebe, Ferdo Juvanec.

Za zdravstvo: Dr. Ignacij Paulič, primarij; dr. Viktor Gregorič, okr. san. referent; dr. Milan Ropas, zdravnik; dr. Marijan Polenšek, zdravnik.

Za telovadbo: Danilo Fon, gimn. učitelj telovadbe; Ludovik Papež, poduradnik okr. načel.; Jože Pavlič, računovodja.

Pisarna

Janko Levičar, računovodja, služboval od 1924 do 1925.

Rudolf Žolgar, računovodja, od 1926 do 1928.

Jože Pavlič, računovodja, od 1929 dalje.

Marija Niefergall, pis. uradnica, od 1910 do 1927.

Mira Rosina, pis. uradnica, od 1921 do 1924.

Rozina Mrak, arhiv. uradnica, od 1928 dalje.

Danica Modic, pis. uradnica, od 1932 dalje.

Hišniki

Franc Vidmar, Alojz Lesjak, Miha Podbevšek, Jožef Bartelj, Terezija Bartelj, Jožef Pirnar (še sedaj).

Opravniki

Peter Vrisk, Anton Božič (oskrboval tudi klet), Franc Hudoklin, Viktor Muser (oskrboval tudi klet), Josip Stibilj, Anton Globelnik, Alojzij Bratina, Jožef Mrvar, Ladislav Pavlin, Franc Žibert (še sedaj).

Sadjarji in kletarji

Ignacij Gorenc, sadjar (pozneje vrtnar); Jožef Mrvar, sadjar in kletar (pozneje opravek); Ivan Kastrevc, sadjar in kletar (še sedaj).

Vrtnarji

Janez Weble, Anton Globelnik, Jakob Čeč, Ignacij Gorenjc, Ivan Plicity, Verovšek, Franc Valentinčič (še sedaj).

Viničarji

Jurij Pelko, Anton Planinšek, Ivan Wagner, Ivan Žifko, Franc Mlakar (še sedaj).



Vsaka ustanova, ki jo zamisli človeški razum in jo potem vodijo človeške roke, je nepopolna in podvržena razvoju in izpopolnitvi. Iz neznatne, čisto pokrajinsko nastrojene slapenske šole je rastla sedanja kmetijska šola na Grmu, doživljajoč i v uredbi šolskega pouka i v gospodarskem oziru spremembe in prilagoditve razmeram in potrebam.

I. Vinorejska in sadjerejska šola na Slapu v Vipavski dolini

Listina z dne 21. februarja 1870, s podpisom slovenskega velmoža dr. Jan. Bleiweisa pravi med drugim dobesedno:

„Grof Lanthierijeva grajščina na Slapu je sredi Vipavske doline na Kranjskem in sicer na južnem pobrežji, Vipavskemu trgu nasproti, na površini holmea, blizo 100 črevljev nad dolino polagoma vzdigajočega se in proti jugo-vzhodu visečega.

Grad stoji na jugo-zahodni strani vasi na Slapu, koja ima okoli 800 stanovnikov; grad ima pri tleh 3 sobe, kuhinjo s hramom, 4 predkleti, klet za stikovanje, pod zemljo obokano klet, 5 hlevov, prostorno dvorišče, sredi njega vodnjak z ne-usahljivo pitno vodo; nadstropje ima 12 prostornih sob z 1 predsobo. Tik gradu na južno stran je vrt za zeleničje; s tega vrta stopiš na njive, na kterih so v vrstah zasajene trte (plante) in med njimi sadno drevje.“

Nato sledi popis parcel ter se nadaljuje:

„Na tem zemljišču naj se toraj sadjerejska in vinorejska šola ustanovi po naslednjem načrtu:

I. Namen te šole:

a) Umno vednost o vinoreji in kletarstvu, kakor tudi o sadjereji in če mogoče tudi o sviloreji širiti po deželi, in v ta namen mlade ljudi sploh zlasti iz kmetijskega stanú teoretično in praktično poučevati v teh oddelkih.

b) Primerjalne skušnje o plodnosti različnih priporočila vrednih trt izvrševati na raznih zemljah.

Razumno ravnanje z vinskimi in sadnimi pridelki, da se pospeši izvažanje teh pridelkov.

c) Z ozirom na zemeljske in obnebne deželne razmere množiti in v deželi širiti priporočila vredne razne trte in sadna drevesa.

II. Da se doseže ta namen, sklene se s to šolo obdelovanje primerne ngrade, sadovnjaka, murb in njiv; vsa dotična dela opravljajo učenci te šole, ako mogoče brez plačanih delalcev.

Poduk ima zlasti djanski (praktičen) biti; podučuje se v slovenskem jeziku.



Deželni odbor kranjski 1886

I. vrsta: V. Pfeifer, K. Klun, A. Svetec, P. Grasselli, dr. J. Poklukar, J. Murnik, dr. J. Vošnjak, L. Robič. — II. vrsta: F. Stegnar, dr. K. Bleiweis-Trsteniški, dr. A. Mosche, J. Kušar, Fr. Šuklje, F. Višnikar, dr. F. Papež, J. Hren, A. Kraigher. — III. vrsta: B. Mohar, M. Lavrenčič, dr. J. Sterbenec, P. Pakiž, J. Kersnik, H. Kavčič, V. Detela, dr. M. Samec, E. Dev.

III. Šolo obiskujejo:

a) Notranji učenci (rejenci), ki kot stipendisti ali pa kot plačujoči učenci stanujejo in se izrežajo v zavodu;

b) vnani (redni) učenci, ki ne stanujejo v zavodu;

c) izvanredni obiskovalci.

IV. Sprejemljejo se v to šolo pred vsem Kranjci, potem tudi drugi deželani, pričenši s 16. letom, ki so krepki, zdravi in neoporečni. Oni morajo vsaj toliko znati, kolikor se vednosti pridobi v ljudski šoli.

Učenci so pod nadzorstvom zavodovega predstojnika (vodje) ter se brezplačno podučujejo.

V. Praktični in teoretični poduk obsega dva letna razreda in naslednje nauke (predmete) v slovenskem učnem jeziku:

a) Dopolnjevanje poduka ljudskih šol z ozirom na potrebe te šole, zlasti v spisji in računjenji;

b) popularni praktični (djanski) poduk o naravoslovskih oddelkih z ozirom na namen te šole;

c) prave predmete te šole, ki so:

1. teorija in praksa vinoreje,

2. kletarstvo (pripravljanje vina in ravnanje z vinom) v zvezi s posodarijo,

3. sadjereja.

d) nezapovedani predmeti, ako pripusti prosti čas, so: murboreja, sviloreja in domače obertništvo.“

Dalje je govor o učnih močéh, njihovem delokrogu in prejemkih, potem pa naprej tako-le:

„XI. Konec vsakega šolskega leta je javno ustmeno in praktično izpraševanje, ki obsega vse podučevane učne predmete.

Po vspehu te preskušnje družega razreda se vsakemu odhajajočemu rejencu in učencu z ozirom na uspeh prejšnje letne preskušnje in na njegovo djansko marljivost v zavodu dá odhodno spričevalo, katero govori o nravnem vedenji, pridnosti, zmožnostih sploh in storjenem napredku v vsakem predmetu.

Učencem in rejencem, ki se ne podvržejo preskušnji ali pred njo zapustijo zavod, da se, ako prosijo, spričevalo o tem, koliko časa so obiskovali šolo.

XII. Vodja tega zavoda mora vsako leto o vspehu poduka in zavoda poročati deželnemu odboru, ki to poročilo prevdari in razglasi.

Isto poročilo se mora po deželni vladi poslati vis. c. k. ministerstvu za poljedelstvo.

XIII. Zavod stoji pod vodstvom in nadzorstvom deželnega odbora.

Deželni zbor po porazumenji s kmetijsko družbo imenuje in odstavlja učitelja in pomočnike ter oddaja ustanovljene ustanove.

XIV. Plačujoče rejence in učence sprejemlje in izključuje vodja, pripuščene so pa pritožbe do deželnega odbora.“

Takšna je bila ureditev vinorejske in sadjerejske šole na Slapu v Vipavski dolini — predhodnice sedanje kmetijske šole na Grmu.

Zaradi zanimivosti in da se otmó pozabljenju, naj bodo navedeni stroški za potrebščine ob prvi ustanovitvi (ista listina):

Za popraviljanje kleti na Slapu	500	gld.
„ več prenaredeb v gradu ozir stanovališč . . .	300	„
„ priprave v kleti:		
„ eno novo stiskalnico	170	gold.
„ 15 sodov po pol strtina	130	„
„ 12 sodov po 1 vedro	30	„
„ 6 kadi	500	„
„ različne male posode in potrebščine		
v kleti	100	„
„ šolske naprave, kakor klopi, oder, table i. t. d.	150	„
„ pohišje za 10 štipendistov, postelje, železna posteljišča, mize, stole i. t. d. po 40 gold. . . .	400	„
„ učna sredstva, modeli i. t. d.	300	„
„ kemično ognjišče, kemiško tehcnico, cevi i. t. d.	400	„
	<u>2980</u>	<u>gld.</u>

Skupaj v okroglem znesku . 3000 gld.“

Letni stroški so bili preračunani sledeče (ista listina):

„Plače in plačila:

1 vodji in prvemu učitelju prosto stanovanje in	1000	gold.
1 drugemu učitelju prosto stanovanje in	600	„
1 vincarju in vrtnarju prosto stanovanje in	300	„
1 posodarju prosto stanovanje in	80	„
	<u>1980</u>	<u>gld.</u>
Za gnoj	200	„
„ vinogradske kole	100	„
„ kurjavo	80	„
„ učna sredstva in časopise	150	„
„ popraviljanje hiše in poslopij, zavarovalnina . .	150	„
„ c. k. davki in davščine	30	„
„ za neprevidne stroške	200	„
	<u>2890</u>	<u>gld.</u>

Skupaj v okroglem znesku . 2900 gld.“

Absolventi vinorejske in sadjerejske šole na Slapu

Šolsko leto 1873/74—75

Smukovec Andrej, Podjele na Gorenjskem	Malik Ferdinand, Slap pri Vipavi
Vrščaj Jože, Črnomelj	Judnič Jakob, Krvavčji vrh na Dol.
Petrič Jakob, Črešnjevce v Beli krajini	Skala Josip, Semič
	Volk Anton, Slap pri Vipavi
	Hočevar Štefan, Stranska vas na Dol.

Šolsko leto 1874/75—76

Dekleva Leopold, Buje na Notranjskem

Šolsko leto 1875/76—77

Premrov Matevž, Ubelsko na Notranjskem	Kolbezen Julij, Črnomelj
Urbančič Jože, Trnovo na Notranjskem	Kapler Janez, Sv. Duh na Dolenjskem
Vrtovec Peter, Goče v Vipavi	Peče Janez, Podivančna gorica na Dolenjskem
	Lavrenčič Janez, Vrhpolje pri Vipavi

Šolsko leto 1876/77—78

Dekleva Anton, Britof na Notr.	Vrtovec Filip, Št. Vid pri Vipavi
--------------------------------	-----------------------------------

Šolsko leto 1877/78—79

Božič Anton, Dolga poljana pri Vipavi	Lovrenčič Anton, Postojna
Gregorič Jožef, Novo mesto	Furlani Edvard, Kosovlje pri Rihenbergu

Šolsko leto 1878/79—80

Golobič Anton, Kal pri Semiču	Majdič Jakob, Videm pri Dolu na Dol.
Modic David, Sodražica pri Ribnici	Nebgaj Janez, Goče pri Vipavi

Šolsko leto 1879/80—81

Keržan Ignacij, Radeče na Dol.	Prinčič Miroslav, Trst
Pelko Janez, Bučka na Dolenjskem	Ličen Maks, Rifenberk na Goriškem
Vrisk Peter, Radeče	Rozina Edvard, Kandija pri Novem mestu
Lavrenčič Andrej, Postojna	

Šolsko leto 1880/81—82

Dekleva Franc, Britof	Kobal Matevž, Vrhpolje pri Vipavi
Drašler Janez, Borovnica	Tomšič Franc, Slov. Bistrica
Fatur Matija, Zagorje	

Šolsko leto 1881/82—83

Pezdire Janez, Drašiči pri Metliki	Potočnik Janez, Zagorica na Gor.
------------------------------------	----------------------------------

Šolsko leto 1882/83—84

Ambrožič Franc, Nova Sušica na Pivki	Piano Josip, Senožeče
Modic Franc, Metlika	Rauch Peter, Preloga na Dolenjskem
	Stibilj Josip, Dolenje pri Vipavi

Šolsko leto 1883/84—85

Kavčič Franc, Podbrdo pri Št. Vidu	Perhavec Bogomir, Šturije nad Vipavo
Lavrič Viktor, Trebelno	Rovan Jože, Col nad Vipavo
Oguljin Friderik, Črešnjice pri Novem mestu	Suša Franjo, Senožeče

Šolsko leto 1884/85—86

Nagu Janez, Št. Rupert na Dol.	Strelar Matija, Vinica pri Črnomlju
Petrič Janez, Podpeč na Dol.	Šumič Nikolaj, Drenovec pri Vinici

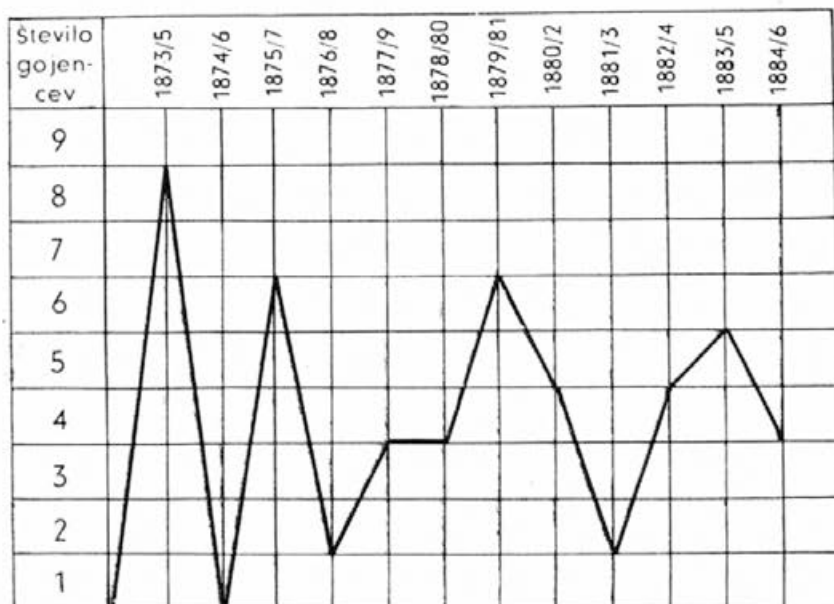


Diagram absolventov na Slapu

II. Deželna vinarska, sadjarska in poljedelska šola na Grmu pri Rudolfovem

Kar sledi, je dobesedno povzeto po statutu, sklenjenem na XVI. seji deželnega zbora kranjskega dne 21. januarja 1888.

„§ 1. Vinarska, sadjarska in poljedelska šola na Grmu pri Rudolfovem je kranjski deželni zavod.

§ 2. Namen tej šoli je:

a) da mladeniče kmetskega stanu, ali one, kateri se želé po dovršeni osnovni šoli pečati s posameznimi strokami kmetovanja, posebno z vinarstvom in sadjarstvom, s čebelarstvom

in vrtnarstvom itd., strokovno tako izobraziti, da bodo sposobni, vsako kmetско posestvo srednje velikosti umno obdelovati, oziroma oskrbovati;

b) da ljudskim učiteljem in sploh vsakemu daje priliko poučevati se o navedenih gospodarskih strokah;

c) da z umnim gospodarstvom na veleposestvu grmskem, na katerem se nahaja šola, ter po vinogradih in sadovnjakih, kateri spadajo k tej šoli, prebivalstvo vzbuja k dejanskemu posnemanju, in

d) da po deželi razširja dobra sadna in trsna plemena.

§ 3. Šola spada v vrsto nižih kmetijskih šol; pouk traje dve leti.

§ 4. Za šolo so ustanovljene deželne ustanove (deset) po 120 gld. na leto, katere oddaje deželni odbor. S privoljenjem deželnega odbora se v šolo vzprejemajo tudi plačujoči učenci in frekventanti.

§ 5. Kdor želi vstopiti v šolo, mora dokazati:

a) da je dovršil 16. leto; vendar se izjemno telesno posebno krepki mladeniči vzprejmo po dovršenem 15. letu; mladeniči, ki so dovršili 24. leto, ne vzprejmo se več v šolo;

b) da je telesno sposoben;

c) da je lepega vedenja;

d) da je osnovno šolo zvršil z dobrim uspehom;

e) da napravi vzprejemni izpit v dokaz dovoljne izobrazitvenosti.

§ 6. Učenci so ali notranji, kateri v šoli dobivajo hrano in stanovanje (štipendisti so vsi notranji učenci), ali vnanji, kateri stanujejo v okolici ter se sami hranijo.

Vsak notranji učenec plača za hrano, stanovanje in pouk v šolsko blagajnico po 120 gld. na leto v mesečnih predplačnih zneskih po 10 gld. Ustanove se štípendistom ne izplačujejo na roko, ampak v šolsko blagajnico. Neštípendisti, naj bodo notranji ali vnanji učenci, plačujejo po 20 gld. šolnine na leto v polletnih predplačnih zneskih po 10 gld. — Pravico oproščati od šolnine ima deželni odbor. Vsak notranji učenec mora, kadar vstopi v šolo, s seboj prinesiti določeno potrebno obleko in perilo. Razen tega si mora vsak učenec, bodi si notranji ali vnanji, v prvem meseci po vstopu v šolo predpisano šolsko obleko omisliti ob svojem. Za snaženje perila mora vsak učenec sam skrbeti.

§ 7. Učiteljski zbor je:

a) za teoretični in praktični pouk: 1. vodja, zajedno prvi učitelj; 2. pristav, zajedno drugi učitelj; 3. tretji učitelj; 4. pomočna učitelja, namreč: katehet in učitelj za živinozdravstvo.

b) za praktični pouk: 1. gospodarski opravnik; 2. vrtnar; 3. vinščak.

§ 8. Nadzorstvo šole in gospodarstva pristoji deželnemu odboru, neposredno vodstvo pa šolskemu vodji.

C. kr. poljedelskemu ministerstvu pristaja do šole vpliv, določen v normalnem ukazu z dne 24. marcija 1877, št. 3150, točka 6./a—d.

§ 9. Učiteljskega zbora ude in šolske služabnike imenuje deželni odbor. Prositelji za stalne učiteljske službe morajo dokazati potrebno učno sposobnost. Vodjo in učitelje stalno imenovati možno je le s pritujenjem c. kr. poljedelskega ministerstva. Za stalno nameščene učitelje veljajo določila v dekretu za imenovanje in pa službena pragmatika za kranjske deželne uradnike.“

Iz programa dež. vin., sadj. in poljedelske šole na Grmu pri Rudolfovem, (objavljenem v letnem poročilu zavoda za šolsko leto 1887/88) posnemamo najvažnejše:

„Vsa uredba zavoda, skupno stanovanje, skupna hrana, razdelitev dela in časa, načrt pouka, hišni in poslovni red, vse mora navajati v to, da se učencem vcepi ljubezen do kmetijstva, in da se vzgoje za praktično kmetijsko življenje in sistematično delo.

V ta namen se morajo učenci v šoli seznaniti z vsemi umnemu kmetovalcu dandanes potrebnimi vednostimi in znanjem. Vrhu tega se morajo pa tudi v šoli privaditi нравnemu in preprostemu življenju, ščedljivosti, zmernosti, delavnosti in sploh težavam kmetskega stanú.

Tudi gledé občevanja in vedenja z ljudmi se morajo toliko olikati, kolikor se v tem oziru dandanes od omikanega kmetovalca zahtevati sme in mora.

Šolsko osobje

a) Redni učitelji

1. Vodja kot učitelj uči vinarstvo (t. j. trtarstvo in kletarstvo), sadjarstvo in zelenjadarstvo.

Vodja je zajedno oskrbnik šolskega gospodarstva v občé in še posebe gledé trtnih kultur (vinogradov, trtnic), sadjarskih kultur, zelenjadnega vrta in terišča.

2. Pristav kot učitelj uči poljedelstvo, rastlinarstvo, živalinarstvo, uredbo kmetijskega gospodarstva, kmetijsko knjigovodstvo, kmetijsko tehnologijo, praktično zemljemerstvo, risanje in kemijo. Pristav oskrbuje po navodilih vodje vse poljedelske kulture (njive, senožeti), živinske hleve in shrambe za vse pridelke, izimši shrambe za vino, sadje, zelenjad in predivo. Pristav vodi tudi z vodjo vred gospodarske knjige in ž njimi spojene račune.

3. Tretji učitelj uči slovenščino, spisje, računstvo, geometrijo in geometrično risanje, zemljepisje in prirodoznanstvo (živalstvo, rastlinstvo in rudoslovje), fiziko in klimatologijo, čebelarstvo in petje.

Tretji učitelj nadzoruje neposredno učence in knjižnico. Kadar treba, mora pomagati vodji v pisarni.

b) Pomočni učitelji

1. Duhovnik, za verouk in za navod učencev k izpolnjevanju krščansko-katoliških verskih dolžnosti.

2. Učitelj živinozdravstva.

c) Navodniki ali prvi delavci pri praktičnih delih učencev

1. Gospodarski opravnik, za navod pri delih na polji, po hlevih, žitnicah, v vinski kleti i. t. d.

2. Vrtnar, za navod pri delih v drevesnici in trtnici, na zelenjadnem in cvetličnem vrtu, v sadovnjaku in čebelnjaku, v sušilnici in sadni kleti.

3. Vinščak, za navod pri vinogradnih delih.

Vzprejem učencev

Da se učenec vzprejme v šolo, mora dokazati:

1. da pritrjujejo vstopu v šolo starši ali varuh;

2. da je prosilec dovršil 16. leto, le če je kdo telesno posebno krepak, vzprejme se tudi po dovršenem 15. letu; kdor je že dovršil 24. leto, ne vzprejme se več v šolo;

3. da je prosilec z dobrim uspehom dovršil osnovno šolo, ali

4. da je obiskoval kako meščansko ali srednjo šolo, kar mora dokazati s poslednjega tečaja spričalom;

5. da je telesno sposoben zvrševati navadna kmetijska dela brez posebne težave, osobito da ni telesno pohabljen;

6. da je dovolj izobražen, kar je dokazati s povoljnim vzprejemnim izpitom.

Prošnje za vzprejem je izročati vodstvu, katero jih predlaga deželnemu odboru.

Prošnji mora priložiti vsak prosilec:

Krstni in domovinski list, spričalo o telesnem zdravju in o cepljenih osepnicah, spričalo o lepem vedenju, šolsko spričalo; plačujoči pa še tudi svojeročno podpisano izjavo staršev ali varuha zastran plačilnih pogojev.

Pravico do deželnih ustanov, katere razpisuje deželni odbor, imajo le rojeni Kranjci, in sicer praviloma le sinovi na Kranjskem kmetujočih staršev.

Pouk

Pouk se začne vsako leto 3. novembra in se končuje z zadnjim oktobrom prihodnjega leta. O veliki noči imajo učenci 12 dni počitnic, v poletnem času pa eden mesec, od 1. do zadnjega dne avgusta, v katerem času je učiteljski tečaj.

Poučni jezik je slovenski. Pouk je razdeljen na dve leti in v teh na štiri tečaje, dva zimski in dva poletna. Zimski tečaj traja od 3. novembra do konca aprila prihodnjega leta, poletni od 1. maja do 31. oktobra, toda z enomesečnimi počitnicami meseca avgusta. Pouk je teoretičen in praktičen. Teoretičnemu pouku je namen dopolnjevati in razširjevati nauk osnovne šole, osobito pa, da se učence izuri v vseh pomočnih in strokovnih vednostih, katere so dandanes neogibno potrebne za umno kmetovanje. Vse, česar se učenci v šoli strokovnega teoretično uče, zvršujejo praktično pod navodom učiteljev in prvih delavcev v šolskem gospodarstvu, to je po vinogradih, kleteh, v drevesnici, na sadnem in zelenjadnem vrtu, po njivah in senožetih, po hlevih in po delavnicah. Po tem načinu imajo priliko, da se priuče popolnoma in spretno vsakemu praktičnemu delu.

Teoretični pouk se vrši posebno obsežno v zimskih tečajih, praktični pa v poletnih. Izimši nedelje in praznike in soboto popoldan je v zimskih tečajih vsak dan po 4 do 5 ur teoretičnega pouka, v poletnih pa po 3 do 4 ure. Ob nedeljah in praznikih, kakor tudi ob sobotah popoldne so učenci prosti, da izdelujejo svoje naloge, da rišejo in se odpočijejo. V zimskem času je teoretični pouk zgodaj zjutraj in zvečer, v poletnem času pa okoli poludne.

Učni pripomočki

1. Dve šolski sobi (1. in 2. leta) z različnimi stenski ploščami in zbirkami.

2. Knjižnica z več sto strokovnimi knjigami, brošurami in časniki.

3. Zbirka fizikalnih aparatov, modelov, semenja, umetnih gnojil in krmskih nadomestil.

4. Kemična delavnica (laboratorij) z različnimi kemičnimi aparati, z zbirkami kemikalij, s kemičnim ognjiščem i. t. d.

5. Delavnica, v kateri učenci opravljajo vsa tista ročna dela, ki se na prostem, osobito po zimi, ne dajo opravljati, kakor požlahtnjevanje sadnega drevja v rokah, čiščenje in razvrščevanje bek (vrb), pletenje košev, izdelovanje prediva i. t. d.

6. Tehnična delavnica z žganskim kotlom, s pasterizujočim aparatom, s sadno sušilnico, z aparatom za hitro napravo kisa in s tremi filtrovalnimi aparati.

7. Kipelna klet s stiskalnico, kipelnimi kadmi za napravo belega in črnega vina, z grozdnim mlinom, z robljalno mrežo itd.

8. Vinska klet z zalogo namiznega in buteljskega vina in domačega sadnega mošta. Vsa dela v kipelni in vinski kleti opravljajo učenci.

9. Shramba Mlečna in ž njo v zvezi sirarnica.

10. Govej hlev.

11. Konjski hlev.

12. Svinjak z angleškimi, domačimi in križanimi plemeni.

13. Ovčji hlev.

14. Lopa za shranitev orodja in strojev s konjskim gonjačem, z mlatilnico, z žitno čistilnico, z rezalnico za korenstvo, s terilnico za lan in z žago za drva.

15. Gospodarske kulture po zemljiščih, k šoli pripadajočih:
Med njimi:

a) Vinograda v Smoleni vasi in v Trški gori.

b) Trtnica, pri katere nasadu se bode ozirati na trtno uš in na dotične vladne ukaze.

c) Sadna sejalnica za pridelovanje sadnih divjakov.

d) Sadna drevesnica za vzgojevanje visokodebelnega in pritličnega drevja različnih plemen in najpriporočnejših namiznih in gospodarskih vrst.

e) Sadovnjak za pridelovanje sadja: namiznega, svežega za prodaj, gospodarskega za sušenje v ameriški sušilnici in za napravo mošta.

f) Zelenjadni vrt s cvetličnjakom, z gorkimi in prezimnimi lehami, obkrožen z najraznejšimi francoskimi sadnimi špalirji in drugimi umetnimi oblikami sadnega drevja. Posebno se bode skrbelo za pridelovanje razne navadne in fine kuhinjske zelenjave kakor tudi za pridelovanje raznega zelenjadnega in cvetličnega semena za splošno prodajo.

g) Gozdarska sejalnica.

h) Čebelnjak s stalnim, gotovim številom najboljših dzierzonovanih močnih panjev in z vsemi drugimi, umnemu čebelarstvu potrebnimi pripravami in orodjem.

i) Pred šolskim poslopjem precej obsežen park, zasajen z raznimi domačimi gozdnimi drevesi in grmi, s slovenskimi, nemškimi in latinskimi botaničnimi napisi.

k) Ostala zemljišča: Njive, po katerih se bodo pridelovale najpriporočnejše poljedelske rastline v namen, da se pridela fino semenje in pa krmske rastline. Senožeti, gnojene z gnojnico in kompostom ter kolikor mogoče tudi namakane z vodo iz „Težkega potoka“, v katerem se bode tudi nekoliko gojilo umetno rakarstvo in ribarstvo (karpi).

Razdelitev pouka

1. Verouk

V I. in II. letu, v obeh tečajih, 48 ur.

2. Slovenski jezik

I. leto, oba tečaja, 96 ur.

O jeziku sploh. Splošno o glasovih, zlogih, besedah in stavku. Nauk o posameznih besednih vrstah, o prostem in sestavljenem stavku. Slovniške vaje in pravila. Vaje o zlogu, v kar naj služijo pripovedi, popisi, prestrojitve pesmi v prozo. Vaje v pravilnem, točnem in lepem čitanji. Spisje s posebnim ozirom na kmetско bodočnost učencev. Pojasnilo, kako se oddajejo pisma, denar in blago na pošti in železnici z uporabo dotičnih tiskovin. Kratek pregled slovenske književnosti. Najslavnejši pesniki, sploh pisatelji o kmetijski stroki in njih spisi.

3. Zemljepisje

I. leto, oba tečaja, 72 ur.

Najvažnejše iz matematičnega, fizičnega in političnega zemljepisja. Pregledno znanje petih delov zemlje in evropskih držav. Avstro-ogrska država, dežele s slovenskim prebivalstvom, osobito Kranjsko in sosedne kronovine.

4. Računstvo

I. leto, oba tečaja, 120 ur.

Štirje temeljni računi z neimenovanimi in imenovanimi, celimi in desetinskimi številkami. Temeljite vaje v štirih temeljnih računskih načinih z nalogami kmetijskega značaja. Računske prednosti, skrajšana množitev in delitev. Najvažnejše o navadnih in desetinskih ulomkih. Izpremenitev desetinskih ulomkov v navadne in narobe. Razmerni računi in proporcije. Verižni račun. Uporaba navedenih načinov računstva pri odstotnih, obrestnih, društvenih in mešanih računih. O početverjanji in potezanji četvernih korenovk.

5. Geometrija in geometrijsko risanje

I. leto, oba tečaja, 96 ur.

Osnovni pojmi o prostornih tvorih. Ravninomerstvo. Nauk o črtah in kotih. Naravna in umaljena merila. Kotomer. Nastajanje, deli in raznosti trikotnikov, četverokotnikov in mnogokotnikov. Podobnost in stičnost ravnočrtnih podob. Prvotni nauk o krogu. Velikost ravnočrtnih podob. Obseg. Ploščina. Telesomerstvo. Površje teles in njih prostornina.

Predavanje pojasnjuje učitelj z risanjem dotičnih podob na ploščo, učenci prerisavajo podobe s svinčnikom najprej v zvezke, potem pa s tušem na risarske pôle.

6. Risanje in praktično zemljemerstvo

II. leto, oba tečaja, 120 ur.

Vaje v stavbinskem, strojnem in situvacijskem risanju. Risanje raznih gospodarskih stavb.

Stikanje in merjenje črt, kotov in celih zemljišč. Mapovanje zemljišč. Nivelovanje. Praktične vaje na prostem.

7. Fizika

I. leto, 24 ur.

Splošna svojstva teles. Molekularne sile, njih delovanje in učinki. Toplota. Najvažnejše o zvoku in svetlobi.

Mehanika, t. j. uk o ravnotežji in gibanji trdih, kapljivih in plinastih teles z eksperimenti.

II. leto, oba tečaja, 72 ur.

Magnetizem in elektrika. Meteorologija, njen namen in važnost. Ozračje, njegova fizična in kemična svojstva in toplotne razmere. Vetровi. Zračni tlak. Vodeni in električni me-teori. Prorokovanje vremena.

8. Kemija

I. leto, oba tečaja, 72 ur.

Splošna neorganska kemija. Bistvo kemičnih prikazni. Pojmi o prvinah in njih znakih. Kemične spojnitbe in analize. Kemična sorodnost in temeljni zakoni o delovanji kemične sorodnosti. Kemične formule in njih pomen. Razne vrste kemičnih spojin. Splošna svojstva kemičnih spojin. Natančnejše motrenje nekovin in njih spojin gledé splošnih svojstev, nahajanja v prirodi, važnosti v splošnem in še s posebnim ozirom na kmetijstvo, t. j. na rastlinarstvo in živinarstvo.

II. leto, oba tečaja, 72 ur.

Splošna organska kemija. Pojem in bistvo organskih spojin. Občna svojstva organskih spojin in njih sestava. Razkolnost organskih spojin. Najvažnejši alkoholi in njih prestvo-rine. Organske kisline. Tolšče. Indiferentne organske spojine. Ogljenčevi hidrati. Beljakovine. Klejevine. Rogovina. Smole. Eterska olja. Čreslovinske snovi. Organske osnove.

Tehnologija. Fabrikacija piva, špirita, kisa, škroba, sladú. Tehnika mlekarstva. Apnenice in opekarnice.

9. Živalstvo

I. leto, oba tečaja, 72 ur.

Splošni popis anatomične sestave živalskega telesa in fiziološki namen organskih sistemov. Vreteničarji, osobito sesalci, ptiči, žuželke s posebnim ozirom na živali, ki so gospodarstvu koristne ali škodljive.

10. Rastlinstvo

I. leto, oba tečaja, 72 ur.

Morfologija rastlin. Sistematična razdelitev imenitnejših cvetnih rastlin, primerna razvoju vegetacije, s posebnim ozirom na gospodarske kulturne rastline in plevel. Popis anatomije in fiziologije cvetnih rastlin. Kratek opis in karakteristika imenitnejših trosnih rastlin s posebnim ozirom na fermente, na parasitne glive kulturnih rastlin in na rastlinske bolezni, od njih provzročene. Užitne in strupene glive.

11. Rudninoslovje in kamenoslovje

I. leto, oba tečaja, 48 ur.

Najimenitnejše rudnine in kamenje in njih vpliv na nastajanje zemlje.

12. Kmetijstvo

a) Poljedelstvo in rastlinarstvo

I. leto, oba tečaja, 96 ur.

Kako nastaje zemljišče. Občna svojstva zemlje in njenih

sestavnih delov. Motrenje posameznih vrst zemelj z naravoslovskega in gospodarskega stališča. Naravna in krajevna leža zemljišč. O rastlinskem življenju. Krčenje zemljišč. Osušanje.

Obdelovanje zemlje z raznim orodjem. Najvažnejše orodje poljedelsko. Gnojenje. Različna gnojila, njih vrednost in raba. Setev, oskrbovanje in spravljjanje rastlin. Shranitev pridelkov.

II. leto, 1. tečaj, 72 ur.

Špecialno rastlinarstvo. Pridelovanje posameznih kulturnih rastlin z ozirom na njih vrste, pogoje za uspešno rast (podnebje, zemlja), na njih setev, oskrbovanje in spravljjanje.

Travništvo. Sestava travniške ruše in nje botanično spoznavanje. Namaka, gnojenje, pomlajanje, oskrbovanje in košnja travnikov. Vrbarstvo.

b) Živinarstvo

II. leto, oba tečaja, 96 ur.

Splošno živinarstvo. O naravi živalskega telesa. Nauk, kako rediti, krmiti in oskrbovati živino.

Posebno živinarstvo. Govedarstvo. Ovčarstvo. Konjarstvo. Svinjarstvo.

c) Ureditvev kmetijskega gospodarstva in kmetijsko knjigovodstvo

II. leto, oba tečaja, 144 ur.

Zveza poljedelstva z živinarstvom. Izvolitev užitne živine, plemena in števila glav. Gospodarski načini in kolobarjenje. Izvolitev gospodarskega načina. Statika kmetijstva.

Namen in korist knjigovodstva. Vrsta knjigovodstva. Jednostavno knjigovodstvo. Inventura, tekoče knjigovodstvo (računi z naturalijami, materijalijami in denarji) in bilanca. Proračuni. Pismeno uradovanje v gospodarstvu.

13. Živinozdravstvo

II. leto, oba tečaja, 48 ur.

Najpotrebnejši nauki o anatomiji in fizijologiji živali. Pomoč pri porodih. Zdravljenje najnavadnejših bolezni domače živine. Nauk o postavnih napakah živine in o živinski kupčiji.

14. Vinarstvo

a) Trtarstvo

I. leto, oba tečaja, 144 ur.

Naravoslovski popis vinske trte. Kemični popis trte. Pomnožitev trte. Cepljenje trte. Popis najbolj priporočenih vrst trte za napravo namiznega vina. Napriporočnejše ameriške, trtni uši protivne trte. Sprava grozdja za zimo.

Trtarstvu ugodno podnebje. Trtarstvu ugodne leže in svet. Nasaditev novih vinogradov, baž, plant, špalirjev. Vzgojni načini vinske trte. Vsakoletna dela pri vinogradih. Gnojitev trt. Bolezni in sovražniki trte, posebno o trtni uši.

b) Kletarstvo

II. leto, oba tečaja, 144 ur.

Vinska klet. Kipelna klet. Notranja oprava vinske in kipelne kleti. Kipenje mošta. Določitev sladú in kisline v moštu. Pravilna naprava raznih belih vin. Pravilna naprava črnih vin. Pretakanje ali presnemanje vin. Hitro čiščenje vin. Zalivanje vin. Zboljšavanje vin. Naprava vina za domačo pijačo. Naprava likernih vin. Naprava šampanjca. Tehnična raba tropin in droži. Napake in bolezni vina. Kemično preiskavanje vina.

15. Sadjarstvo

II. leto, oba tečaja, 144 ur.

Sploh o sadjarstvu. Naravoslovski in kemični popis sadje-rodnih rastlin. Najpriporočnejše vrste raznih plemen. Sadjarstvu ugodno podnebje in svet. Sadjarska terminologija in sadjarstvu potrebno orodje. Gozdna drevesnica. Zarodišče. Razni načini požlahtnjevanja. Sadna drevesnica. Vzgojevanje dreves v drevesnici.

Oskrbovanje dreves na stalnem mestu. Zasaditev sadovnjakov. Obrezovanje in vzgojitev umetnih oblik sadnega drevja. Sadjarstvu škodljive bolezni in mrčesi. Najkoristnejša poraba sadja.

16. Zelenjadarstvo

I. leto, oba tečaja, 48 ur.

O važnosti zelenjadarstva za kmetovalca. Splošna pravila pri napravi zelenjadnih vrtov in njih razdelitev. Gorke lehe in njih naprava.

II. leto, oba tečaja, 48 ur.

Posebno zelenjadarstvo.

17. Čebelarstvo

I. leto, oba tečaja, 48 ur.

Naravoslovski popis čebele. Praktično čebelarstvo.

Izstop iz zavoda

Po končanem drugem letu šele dobi vsak učenec, kateri je prestal preskušnjo iz vseh predmetov, odhodno spričalo. Po končanih posameznih tečajih se ne dajo spričala, ravno tako

ne po končanem prvem letu. V spričalu je zabeleženo: vedenje, pridnost, praktična sposobnost in napredek v posameznih predmetih.

Ako kak učenec pred koncem drugega leta izstopi iz zavoda, izgubi: 1. pravico do odhodnega spričala in dobi le potrdilo, koliko časa je bil v zavodu; 2. pravico do denarja, katerega je zavodu naprej plačal; vrhu tega mora 3. on ali pa njegovi starši ali njegov varuh vse do izstopa nastale in ne še poplačane troške plačati.

Nepoboljšljivega učenca izključi vodstvo s privoljenjem deželnega odbora iz zavoda. To se zgodi, ako se prestopek proti šolskemu in hišnemu redu ponavlja, ako se učenec upira predstojnikom, če se hudo pregreši zoper nravnost, če je dalje časa len, če je nagnen pijančevanju ali kvartanju za denar, če lahkomiselno dela dolgove, ali če stori kako hudodelstvo. O nujnih slučajih more vodja sam na podlogi soglasnega sklepa v seji izključiti učenca, toda mora pri deželnem odboru prositi poslednjega potrjenja. Izključen bo tudi učenec, kateri je ponavljal 1. ali 2. leto, če je zopet dobil dva nedovoljna reda, ali kateri po trikratnem opominanju v treh zaporednih mesecih svojega dolga ne plača zavodu. Dolžni znesek iztirja potem vodja po sodnem potu.

Preskušnje, spričala

Vsak učitelj izprašuje iz svojih predmetov učence vsak mesec po enkrat in zabeležuje posamne uspehe v ročni katalog. Po dovršenem letu jih zopet izprašuje iz vsega predavane predmeta. Vsak učenec dobi po tri vprašanja. Učitelj seštevava rede in deli njih vsoto s številom izpitov ter iz tega izvirajoči red zabeleži v glavni katalog.

V zavodu veljajo naslednji redi:

a) za napredek v učnih predmetih: Izvrstno = 1, prav dobro = 2, dobro = 3, zadostno = 4, nezadostno = 5.

b) za vedenje: Popolnoma primerno, primerno, menj primerno.

c) za pridnost: Prav priden, priden, len.

d) za praktično sposobnost: Prav sposoben, sposoben, nesposoben.

Rede za vedenje, pridnost in praktično sposobnost določuje vodja po sklepu konferencije. Članovi konferencije so: vodja, pristav, tretji učitelj, gospodarski opravnik, vinščak in

vrtnar. V glavni katalog ter tudi v odhodno spričalo zapisuje vsak učitelj svoje rede in se tudi podpiše. Spričala podpisuje deželni glavar.

Če dobi učenec iz dveh predmetov konec leta nezadosten red, mora leto ponavljati. Ako ponavljalec dobi zopet dva nezadostna reda, ne sme šole dalje obiskavati. Izjemno se učencu, kateri je po dovršenem II. letu v 2 predmetih dobil nezadostna reda, more dovoliti ponovni izpit. Ta izpit mora učenec napraviti po preteku 2 mesecev. Konec vsakega šolskega leta je javni izpit učencev, h kateremu deželni odbor pošlje svojega zastopnika.

Disciplina

Notranji učenci so v stalnem nadzorstvu tretjega učitelja in stanujejo z vodjo, s pristavom in tretjim učiteljem v enem nadstropji zavoda.

Služabniki in posli zavoda, kakor tudi notranji in vnanji učenci so podrejeni vodstvu, katero so dolžni točno slušati ter se strogo držati hišnega in šolskega reda.

Natančnejše določbe o teoretičnem in praktičnem pouku zabeležene so v učnem redu, določbe o dolžnostih učencev pa v hišnem redu.“

Absolventi dež. vinarske, sadjarske in poljedelske šole

Šolsko leto 1885/86—87

Musar Viktor, Radeče na Dolenjskem	Šventner Alojzij, Ljubljana (Krakovo)
Pušlar Janez, Hudo pri Stični	Tomazin Ferdinand, Šmartno pri Li-
Štefanič Matija, Podklanec pri Vinici	tiji na Dolenjskem
v Belokrajini	Žalc Janez, Nova lipa pri Vinici

Šolsko leto 1886/87—88

Gruntar Albin, Smarije na Primor.	Kulovec Janez, Podgrad pri Novem
Gruntar Janez, Kobarid	mestu
Hudoklin Franc, Vrhpolje pri Št. Jer-	Novak Janez, Kandija pri Novem
neju	mestu
Kepa Franc, Črni potok pri Šmartnem	Žefran Franc, Gotna vas pri Novem
Kerin Janez, Sv. Križ pri Kostanjevici	mestu

Šolsko leto 1887/88—89

Banič Franc, Hrvaški Brod pri Ško-	Karlovšek Janez, Šmarjeta na Dol.
cjanu na Dolenjskem	Kunstelj Jakob, Polšica pri Gorjah
Clariči Janez, Prečna pri Novem	Logar Otmar, Novo mesto
mestu	Šepić Alojzij, Žabja vas pri Novem
Globovnik Anton, Škocjan na Dol.	mestu

Šolsko leto 1888/89—90

Aleš Valentin, Rašica pri Sv. Martinu	Radelj Ivan, Breza pri Trebnjem
Bezenšek Ignacij, Bukovje pri Frankolovem	Slapšak Karol, Pijavice pri Mokronogu
Pezdirac Jože, Metlika	Fine Beno, Ljubljana, Sv. Peter
Potrbin Vekoslav, Preženske njive	Vehovec Alojzij, Žužemberk



Letnik 1889—90

Šolsko leto 1889/90—91

Favetti Vinko, Skrilje na Primorskem	Košak Janez, Zloganska gora pri Škocjanu
Finžgar Miroslav, Brezje na Gor.	Kos Ernest, Podsreda na Štajerskem
Kadunc Janez, Žužemberk	Kocjan Janez, Žirje pri Sežani na Primorskem
Rojic Franjo, Sv. Pavel pri Stični	
Tršar Franjo, Vrhnika	

Šolsko leto 1890/91—92

Peršina Martin, Sv. Križ pri Litiji	Rant Janez, Češnjica pri Kropi
Janša Janez, Dovje na Gorenjskem	Žvanut Edvard, Lozice v Vipavi
Šinkovec Franc, Dobrava pri Škocjanu	Lavrenčič Pavel, Vrhpolje pri Vipavi

Šolsko leto 1891/92—93

Turk Anton, Šepulje na Krasu	Pogačnik Filip, Dobrava pri Kropi
Milharčič Anton, Hrušavje na Pivki	Vašič Ljudevit, Škerljevo pri Sl. Rupertu
Kavčič Dušan, Razdrto na Notr.	
Globočnik Jožef, Voglje pri Šenčurju	Nabergaj Alojz, Prosek na Krasu

Suhadolnik Franc, Borovnica pri Vrhniku	Brenčič Franjo, Sv. Peter in Pavel pri Ptuj
Ranzinger Friderik, Podkoren pri Kranjski gori	Rakoše Janez, Vavta vas pri Novem mestu
Štravs Franjo, Toplice na Dol.	Ravnikar Jožef, Njivice pri Radečah

Šolsko leto 1892/93—94

Podjed Anton, Dvorje pri Cerkljah	Mohorčič Anton, Stročja vas pri Ljutomeru
Potrč Ivan, Trnovec pri Sv. Bolfenku	Dermelj Alojz, Boštanj
Čeh Konrad, Sv. Marko pri Ptuj	Vojsk Ludvik, Kaniža na Štajerskem
Matko Alojz, Močvirje pri Bučki	
Žnidaršič Jakob, Barkovlje pri Trstu	

Šolsko leto 1893/94—95

Habat Luka, Zagorje ob Savi	Komljanec Janez, Zloganje pri Škocjanu
Birolla Artur, Trst	Domicelj Alojz, Zagorje na Notranj.
Stroj Anton, Zapuže na Gorenjskem	Buković Franc, Novi trg pri Kamniku
Zadel Josip, Ljubljana	Sancin Anton, Dolina v Istri
Matjan Srečko, Ljubljana	Mahnič Avguštin, Dekana v Istri
Menciger Anton, Brod v Bohinju	Benčina Leopold, Stari trg pri Ložu
Jekler Franc, Grad pri Bledu	
Kunc Ignacij, Rovte	

Šolsko leto 1894/95—96

Brglez Ignac, Kostrevnica na Štaj.	Premrl Rafael, Vipava
Konda Janez, Praproče pri Semiču	Simončič Rudolf, Breg pri Šmartnem
Medven Leopold, Kostanjevica na Dol.	Novak Francišek, Podzid pri Št. Gotthardu
Franečič Janez, Dolenja vas pri Senožečah	Kraut Janez, Vrata na Koroškem
Jenko Jožef, Zg. Bernik na Gor.	Keržič Franc, Vodice na Gorenjskem

Šolsko leto 1895/96—97

Cerar Peter, Spod. Domžale na Gorenjskem	Banič Alojz, Hrvaški Brod na Dol.
Dolgan Jakob, Ovčje na Notranjskem	Eržen Vinko, Zgor. Bitnje
Šušteršič Janko, Kamna gorica	Pezdire Franc, Slamna vas pri Metliki
Tavčar Franc, Mengeš	Pipan Ivan, Vižmarje na Gor.
Simon Gustav, Maribor	Barle Daniel, Podzemelj na Dol.
Gastl Anton, Stabne pri Maloščah (Koroško)	Medved Franc, Žirovnica na Štaj.
Kunšek Anton, Trnovec na Štaj.	Hladnik Ivan, Brod pri Logatecu
	Pirec Alojzij, Ravne na Dolenjskem

Šolsko leto 1896/97—98

Simončič Ivan, Hotemež pri Radečah	Mecilovšek Henrik, Toplice p. Zagorju
Wetz Ferdinand, Podkraj pri Radečah	Pirih Karol, Šmarjeta na Dol.
Doktorič Oto Janez, Boh. Bistrica	Livak Franc, Gorenja vas p. Šmarjeti
Kline Viktor, Dvor na Dolenjskem	Uršič Filip, Slap pri Vipavi
Kunc Janez, Rovte pri Logatecu	Sušnik Anton, Škofja Loka
Marok Franc, Kostanjevica na Dol.	Rajakovič Adolf, Ljubljana

Žnidaršič Josip, Dobropolje pri Trnovem na Notranjskem
 Sancein Karol, Dolina pri Trstu
 Ražem Jožef, Bazovica pri Trstu

Kraljič Jožef, Boljune pri Trstu
 Kramer Aleksander, Zagreb
 Levičar Janez, Cesta pri Krškem

Šolsko leto 1897/98—99

Zore Jože, Trnovo na Notranjskem
 Kummer Franc, Kranj
 Goljar Valentin, Št. Vid pri Ljubljani
 Pelko Franc, Trška gora pri Novem mestu
 Mrvar Jože, Cviblo pri Žužemberku
 Urbančič Anton, Čatež nad Vel. Loko
 Hočevar Andrej, Kostelec pri Trstu
 Kunstelj Franc Poljšica pri Št. Jurju v Gorjah

Rozina Franc, Brezje pri Šmartnem
 Gračner Karel, Prapetno pri Planini na Štajerskem
 Kralj Štefan, Trebče v Istri
 Toškan Ivan, Dekani v Istri
 Klarič Ivan, Podkuk pri Buzetu
 Červic Niko, Gostrinjica, Istra
 Žagar Jožef, Bazovica pri Trstu
 Košuta Franc, Sv. Križ pri Sežani, Primorsko

Šolsko leto 1898/99—1900

Božič Alojz, Preženske njive
 Brenčič Franc, Žibrše pri Logatecu
 Gruđen Dominik, Godovič
 Kavčič Janez, Žiri
 Kvaternik Janez, Osilnica
 Marc Jožef, Planina pri Vipavi
 Mišica Jožef, Kočevje
 Planinšek Jožef, Zavrstnik pri Šmartnem

Šifrer Anton, Žabnica pri Škofji Loki
 Judnič Jožef, Petrova vas pri Črnomlju
 Zemljči Mihael, Vidovice pri Ljutomeru
 Pagon Ivan, Godovič
 Avsec Anton, Gotna vas
 Dovgan Miroslav, Rojan pri Trstu
 Murn Anton, Vrbovec pri Dobrničah

Šolsko leto 1899/1900—01

Mušič Franc, Trzin na Gorenjskem
 Kavčič Jakob, Zavratec pri Logatecu
 Marinček Mihael, Zupeča vas pri Cerkljah
 Pelc Jožef, Ribnica na Dolenjskem
 Polenek Janez, Klanc pri Dobrni
 Birolla Janez, Trst

Blažič Ludvik, Gorjanško pri Sežani
 Čehovin Ciril, Branica na Goriškem
 Kapš Jožef, Prelesje pri Starem trgu
 Tul Anton, Mačkole pri Dolini v Istri
 Gortan Josip, Pazin v Istri
 Cuk Anton, Predgriže pod Črnim vrhom

Šolsko leto 1900/01—02

Bandel Jožef, Rojan pri Trstu
 Fabjan Janez, Dol. Gradišče pri Št. Jerneju
 Otič Luka, Gabrije na Koroškem
 Riedl Karol, Leskovec na Dol.
 Simončič Janez, Velka vas p. Leskovcu

Skala Janez, Mladice pri Semiču
 Vilar Janez, Dob. na Gorenjskem
 Zarnik Martin, Dob. na Gorenjskem
 Kotnik Maks, Prevoje na Gorenjskem
 Lovrečič Jožef, Bučaji pri Truškah v Istri

Šolsko leto 1901/02—03

Slavič Francišek, Stanetinci pri Celju
 Horvat Simon, Špuklji pri Ptuj
 Franca Anton, Škedenj pri Trstu

Podlesnik Egidi, Radeče pri Zidanem mostu
 Medič Jakob, Ljubljana

Kobal Matej, Vrhpolje pri Vipavi
 Jakše Franc, Kandija p. Novem mestu
 Lovrač Janez, Podlipovca pri Izlakah
 Brezočnik Dragotin, Kumen
 Koemut Edvard, Št. Jurij ob Ščavnici

Kovačič Jožef, Raka na Dolenjskem
 Klančič Milan, Podgora na Goriškem
 Kraljič Karol, Boljune pri Trstu
 Koren Matija, Marežige v Istri
 Vovk Jožef, Bilje pri Gorici

Šolsko leto 1902/03—04

Cerjak Martin, Dolenja vas pri Vidmu
 na Štajerskem
 Dekleva Karol, Vreme na Notr.
 Duje Ludvik, Zavrhok na Goriškem
 Erjavec Alojzij, Log pri Boštanju

Ilešič France, Vitomarci p. St. Andražu
 Karba Ciril, Krapje pri Ljutomeru
 Premrl Ivan, Strane na Notr.
 Galun Franc, Flake pri Rogatecu na
 Štajerskem

Šolsko leto 1903/04—05

Berbuč Jožef, Sv. Križ na Goriškem
 Cemič Matija, Dolga Raka na Dol.
 Jančigar Janez, Cvibel p. Žužemberku
 Ilešič Anton, Sv. Andraž v Slov. go-
 ricah
 Kolman Jurij, Podgorje pri Pišecah
 Lakožič Feliks, Sv. Duh na Ostrem
 vrhu
 Lampret Anton, Muljava na Dol.
 Novšak Anton, Log pri Boštanju

Rovan Emil, Col pri Vipavi
 Špindler Lovro, Marovic pri Mali Ned.
 Supanič Alojz, Vajgen pri Jarenini
 Zemljič Franc, Črešnjevci p. Radgoni
 Šark Anton, Lobnica na Štajerskem
 Aman Franc, Mali Kumen pri Ko-
 privnici
 Zupančič Rudolf, Dolsko na Gor.
 Prodan Peter, Buzet-Kotle v Istri
 Hladnik Jakob, Rovte na Notr.

Šolsko leto 1904/05—06

Seifert Jožef, Šmartno na Dol.
 Karba Janez, Krapje pri Ljutomeru
 Pilich Franc, Ternovlje pri Vojniku
 Grahonja Ivan, Kastelec v Istri
 Moser Janez, Orehovica pri Vipavi
 Jerala Tomaž, Podbelec pri Selcah

Hartmann Mihael, Vurmuth pri Sve-
 tem Ožbaldu
 Šušteršič Alojz, Kamna gorica
 Podlogar Jožef, Št. Janž na Dol.
 Matjašič Alojzij, Dragovič na Štajer-
 skem

Šolsko leto 1905/06—07

Šumenjak Janez, Slomi pri Pluju
 Hrovat Janez, Zagradec na Dol.
 Malerič Leopold, Vojna vas pri Čr-
 nomlju
 Škrbec Franc, Podcerkev pri Starem
 trgu
 Žitko Jakob, Verd pri Vrhniku

Milač Alojz, Olševk pri Kranju
 Gnezda Franc, Unec na Notr.
 Leskovšek Franc, Trotna pri Št. Jurju
 ob juž. žel.
 Zupane Bernard, Prekorja
 Lamprecht Albert, Kumen pri Devici
 Mariji v Puščavi

Šolsko leto 1906/07—08

Tržan Mihael, Bistrica pri Pilštajnu
 Pečnik Matevž, Sv. Jedert na Štajer-
 skem
 Tršar Ivan, Dol. Planina
 Hočevar Ciril, Muljava pri Stični

Černe Andrej, Kranjska gora
 Poljanc Anton, Bohinjska Bela
 Vidrih Rajmund, Vipava
 Hribar Franc, Križ pri Komendi
 Maurič Avgust, Sevnica

Šolsko leto 1907/08—09

Krhne Alojz, Vipava	Šušteršič Franc, Dolnice pri Št. Vidu
Zagore Jožef, Dol. Vrhpolje pri Št. Jerneju	Rupelj Ludvik, Šemnik pri Litiji
Mavec Anton, Slavina	Štoka Anton, Kranja vas na Prim.
Magovac Franc, Gmajna pri Krki	Roštohar Jožef, Zgor. Pijavško pri Krškem

Šolsko leto 1908/09—10

Zure Josip, Dvor pri Žužemberku	Trpin Andrej, Žibirše v Rovtah
Žogan Janez, Botrišna vas na Štajerskem	Vrečko Franc, Jurklošter na Štaj.
Gržina Anton, Ilirska Bistrica	Pišek Jožef, Čret pri Teharjih
Vovk Vinko, Grad pri Bledu	Pangere Oskar, Dolina pri Trstu
	Hvalec Mirko, Jurklošter na Štaj.

III. Kranjska kmetijska šola na Grmu

Določila glede uredbe šole in pouka v njej so ostala bistveno nespremenjena do l. 1909., ko se je šola temeljito preuredila. O tem je govorjeno že v zgodovinskem orisu; na tem mestu navajamo novo uredbo podrobno v dobesednem prepisu:

„Kranjska kmetijska šola na Grmu ima namen, da se mladeniči, ki so dovršili ljudsko šolo, v najkrajši dobi in z najmanjšimi stroški izobrazijo za kmetijski poklic, in da s prirejanjem praktičnih tečajev vpliva na povzdigo kmetijstva v deželi. V ta namen ima šola na razpolago obsežno gospodarstvo, ki se peča z vsemi panogami kranjskega kmetijstva.

Šola obstoja iz dveh oddelkov, namreč iz zimske šole in letne šole.

Zimska šola

Zimska šola ima namen, podati v najkrajšem času tisto strokovno izobrazbo, ki je dandanes kmetovalcem neobhodno potrebna.

S to šolo naj se učenci usposobijo za uspešno kmetovanje po živinorejskih in poljedelskih krajih kranjske dežele.

Pouk v zimski šoli obsega dva zimski tečaja po 5 mesecev, skupaj 10 mesecev, ki se pričneta vsako leto z mesecem novembrom in trajata do konca marca.

Letna šola

Letna šola ima namen, poučevati učence pred vsem v vinogradništvu, kletarstvu, sadjarstvu in uporabi sadja, in traja zaradi potrebnega praktičnega poduka celo leto.

S to šolo naj se učenci usposobijo za gospodarstvo po vinorodnih krajih kranjske dežele. Zimski tečaj v tej šoli traja od novembra do konca marca, skupaj 5 mesecev, poletni tečaj od aprila do konca oktobra z enomesečnimi počitnicami meseca julija, skupaj torej 6 mesecev, tako da traja celoletni tečaj 11 mesecev.

Učenci letne šole, ki se želijo bolj temeljito izobraziti v živinoreji, mlekarstvu, travništvu in drugih pomožnih vedah, lahko vstopijo po končani letni šoli v drugi tečaj zimske šole, tako da dovrše popolni kmetijski poduk v zavodu v poldrugem letu.

Sprejem v šolo

Prosilci za obisk zimske in letne šole morajo biti najmanj 16 let stari; le ako so telesno močno razviti, se sprejemajo tudi v starosti 15 let. Kdor je dovršil 25. leto, se ne sprejme več v šolo.

Učenci se sprejemajo s pričetkom zimskega tečaja. Prošnja za sprejem, ki jo je predložiti ravnateljstvu šole do 15. septembra, je kolika prosta.

Prošnji je priložiti:

1. rojstni list,
2. zadnje šolsko izpričevalo,
3. zdravniško izpričevalo o telesni sposobnosti,
4. izjavo staršev, oziroma varuha, s katero se zavezujejo plačevati stroške šolanja,
5. izpričevalo o lepem vedenju.

Prosilci, ki se morejo izkazati s tistim znanjem, ki ga daje prvi tečaj zimske, oziroma letne šole, se lahko sprejmejo v drugi tečaj zimske, oziroma letne šole.

Prosilci, ki niso kmetskih staršev ali ki se niso prej pečali s kmetijstvom, se morajo izkazati z najmanj šestmesečno prakso, ki se lahko tudi dovoli na šolskem posestvu.

Vsak učenec mora prinesiti s seboj, ko vstopi v zavod, sledeče: delavsko in nedeljsko obleko, 6 srajc, 6 spodnjih hlač, 6 parov nogavic, 6 robcev, 6 obrisač, dvoje parov čevljev in krtačo za obleko.

Vse druge potrebščine preskrbi ravnateljstvo proti primerni odškodnini.

Deželne ustanove

Za sinove kranjskih posestnikov je ustanovljenih 30 deželnih štipendij, in sicer 20 po 150 K za učence zimske šole in 10 po 300 K za učence letne šole.

Prošnje za deželne ustanove, ki jih razpisuje deželni odbor, je vposlati obenem s prošnjo za sprejem v šolo do 15. septembra.

Plačujoči učenci

Plačujoči učenci zimske šole plačujejo za hrano in stanovanje za vsak tečaj 150 K, plačujoči učenci letne šole pa 300 K za celo leto. Za pranje životnega in posteljnega perila plačujejo po 2 K na mesec. Šolnina znaša po 40 K na leto in se plačuje v dveh poluletnih obrokih po 20 K. V ozira vrednih slučajih se lahko šolnine oprostijo. Plačujoči učenci, ki dovrše s posebnim dovoljenjem deželnega odbora zimsko ali letno šolo v enem samem tečaju, in učenci iz drugih kronovin plačujejo šolnino 80 K.

Pouk

Pouk je praktično-teoretičen.

Za šolski pouk je določenih po 4 do 5 ur na dan.

Praktični pouk se prične redno po šolskem pouku. Na praktično šolanje učencev se polaga glavno važnost, zato se šolski pouk naslanja na praktična dela v gospodarstvu.

Praktični pouk obsega praktično razkazovanje, praktične vaje in praktična dela v šolskem gospodarstvu.

S praktičnem razkazovanjem se podpira šolski pouk v utemeljevalnih in strokovnih predmetih, s praktičnimi vajami in s praktičnim delom se imajo učenci izvežbati v vseh tistih delih, za katera je treba vaje in spretnosti.

Šolsko leto prične vsako leto 3. novembra in se konča v zimski šoli z 31. marcem, v letni šoli pa z 31. oktobrom.

O Božiču imajo učenci 10 dni počitnic, o Veliki noči imajo učenci letnega tečaja 6 dni in o poletju od 1. do 31. julija počitnice.

Koncem šolskega leta se vršijo glavni izpiti, pri katerih se izprašujejo učenci iz cele učne tvarine in pri katerih se polaga posebna vrednost na praktično usposobljenost učencev.

Učenci, ki dovrše šolo, dobijo odhodna spričevala, v katerih so zaznamovani redi za vedenje, za pridnost v šoli in pri praktičnem delu in za napredek v posameznih učnih predmetih.

Učni predmeti

I. Učni predmeti za zimsko šolo: verouk, spise, računstvo, geometrija, zemljemerstvo, risanje, fizika, kemija, prirodopis, živinoreja, mlekarstvo, poljedelstvo, travništvo in planšarstvo, sadjarstvo, vrtnarstvo, gozdarstvo, kmetijsko go-

spodarstvo, živinozdravilstvo, kmetijsko knjigovodstvo, kmetijsko zadružništvo, kmetijsko kupčijstvo in kmetijsko zakonodajstvo.

II. Učni predmeti za letno šolo: Verouk, spise, računstvo, geometrija, zemljemerstvo in risanje, fizika, kemija, prirodopis, vinarstvo, kletarstvo, sadjarstvo, uporaba sadja, vrtnarstvo, živinoreja, poljedelstvo, čebeloreja, kmetijsko knjigovodstvo, kmetijsko gospodarstvo.

Kot neobligatna predmeta se poučujeta v zimski in letni šoli nemsčina in petje.“

Učna tvarina je obsegala naslednjo snov:

1. Verouk

„Verouk s posebnim ozirom na nauke o pravosti in o dolžnostih. Spolnjevanje dolžnosti proti Bogu, vladarju, državi, rodbini, proti bližnjemu in samemu sebi.

2. Spise

Vaje v pravilnem čitanju z izpraševanjem vsebine. Pravepisna pravila. Vaje v sestavljanju spisov važnih za kmetovalca. Računi, pisma in javne listine. Navodila, kako je oddajati pisma, denar in blago na pošti in železnici z uporabo dotičnih tiskovin.

3. Računstvo

Vaje v štirih temeljnih računih s celimi številkami, z desetinskimi in navadnimi ulomki. Naloge iz kmetijskega življenja. Številjenje na pamet. Metrična mera in teža. Razmerni, odstotni in obrestni računi.

4. Geometrija, zemljemerstvo in risanje

Nauk o črtah, kotih, trikotnikih, četverokotnikih, mnogokotnikih in o krogu. Izračunanje obsega in ploščevine. Nauk o telesih. Izračunanje površine in telesnine.

Vaje v geometrijskem risanju ravnočrtnih podob s pomočjo risalnega orodja.

Zaznamovanje in merjenje črt in zemljišč. Razčrtovanje zemljišč. Niveliranje. Vaje v risanju zemljišč, orodja in stavbnih načrtov.

5. Fizika

Splošne lastnosti teles. Specifična in nasebna teža. Nauk o toploti. Mehanika. Jednostavni in sestavljeni stroji. Najvažnejše o magnetizmu in o elektriki. Vremenoslovje in napoved vremena.

6. Kemija

Popis tistih prvin in neorganskih in organskih spojin, ki so važne za umevanje strokovnega pouka. Sestava zemlje, gnoja, rastlin in živalij. Sestava mleka in mlečnih izdelkov, grozdja, mošta, vina in sadnih izdelkov. Praktične vaje v določevanju sladkorja in kisline v moštu, alkohola v vinu, tolšč v mleku, maslu in siru.

7. Prirodopis

Najvažnejše rudnine in hribine, ki sestavljajo zemljo.

Vnanji in notranji deli rastline. Rastlinsko življenje. Najvažnejše rastlinske družine s popisom kmetijstvu koristnih in škodljivih rastlin in plevela. Rastlinske bolezni.

Razdelitev in popis živali s posebnim ozirom na živali, ki so kmetijstvu koristne in škodljive.

8. Poljedelstvo

Lastnosti zemlje. Razne vrste zemlje. Praktično presojanje zemlje.

Nauk o gnojenju. Rastlinska hranitba in redilne snovi. Naprava in poraba domačih gnojil. Najvažnejša umetna gnojila. Gnojilni poskusi. Izračunanje gnojilnih uspehov.

Obdelovanje zemlje in poljedelsko orodje. Setev in oskrbovanje rastlin. Najvažnejše bolezni in škodljivci. Spravljanje pridelkov.

Najvažnejše kmetijske rastline s posebnim ozirom na pridelovanje in na rastline, ki se pridelujejo na šolskih njivah.

9. Travništvo in planšarstvo

Obdelovanje travnikov. Sestava ruše. Gnojenje in oskrbovanje travnikov. Osuševanje in namakanje travnikov. Naprava novih travnikov. Zboljšanje starih travnikov.

Obdelovanje pašnikov s posebnim ozirom na planinske pašnike. Zboljšanje planšarstva. (Pouk v planšarstvu se popolnuje s potovalnim tečajem na gorenjskih planinah.)

10. Vinogradništvo

Popis trte. Razmnožitev trte. Vzgoja v trtnici. Najvažnejše ameriške trte in njih križanke. Vzgoja trt v vinogradu. Naprava novih vinogradov. Obdelovanje novih nasadov v prvih letih. Poznejše obdelovanje in gnojenje vinogradov. Trtni škodljivci in trtne bolezni. Opis raznih trtnih vrst s posebnim ozirom na vrste, ki se priporočajo v deželi. Pridelovanje namiznega grozdja.

11. Kletarstvo

Trgatev in naprava mošta. Pravilna naprava belih in rudečih vin in črnine. Ravnanje z mladim vinom. Kipelna in vinska klet. Vinska posoda. Pretakanje, zalivanje in mešanje vina. Čiščenje in filtriranje vina. Napake in bolezni vina. Buteljska vina, sladka in desertna vina. Poraba tropin in drožij. Presojanje vin.

12. Sadjarstvo

Popis sadnih rastlin. Najvažnejša sadna plemena in njih pomnoževanje. Popis najvažnejših sadnih vrst s posebnim ozirom na domače vrste. Drevesnica. Cepljenje.

Naprava sadnih vrtov. Saditev, nadaljno vzgojevanje in oskrbovanje sadnega drevja. Gnojenje. Ravnanje z opešanim drevjem. Vzgoja umetnih oblik. Škodljivci in bolezni sadnega drevja.

13. Uporaba sadja

Obiranje. Shranitev in razpošiljanje sadja. Sušenje. Naprava sadnih konserv, sadnega vina, sadnega oceta in sadnega žganja.

14. Vrtnarstvo

Naprava vrta. Vrtnarsko orodje. Obdelovanje in gnojenje vrta. Setev. Gorke lehe. Oskrbovanje. Škodljivci in bolezni zelenjadnih rastlin. Spravljanje in shranitev zelenjave čez zimo. Najvažnejše zelenjadne rastline s posebnim ozirom na vrste, ki se pridelujejo na šolskem vrtu. Naprava zelenjadnih konserv.

15. Živinoreja

Temeljna načela reje z ozirom na praktične potrebe. Krmljenje živine. Nakup močnih krmil. Preračuni o porabi krme. Oskrbovanje živine. Naprava hlevov.

Reja goveje živine s posebnim ozirom na mlekarstvo. Popis govejih plemen, ki so razširjena v deželi. Odbiranje plemene živine. Krmljenje, oskrbovanje in raba goveje živine. Praktične vaje v presojanju živine, v merjenju in tehtanju živine. Kontrolna molža in kontrolno krmljenje. Prašičjereja. Konjereja. Perutninarstvo.

16. Mlekarstvo

Nastajanje in dobivanje mleka. Množina in kakovost mleka. Lastnosti in sestava mleka. Napake mleka. Preiskovanje mleka. Prodaja svežega mleka. Posnemanje in izdelovanje masla. Na-

pake masla in presojanje masla. Izdelovanje sira. Ravnanje z mehkim in trdim sirom v kipelni in sirni kleti. Napake sira.

17. Živinozdravilstvo

Vnanji in notranji deli živalskega telesa. Določevanje starosti. Pomoč pri porodih. Najbolj nevarne bolezni domače živine. Postavne napake. Živinska kupčija.

18. Čebelarstvo

Narava čebele. Oskrbovanje čebel. Sovražniki in bolezni čebel. Čebelarjenje v navadnih panjih in panjih s premakljivimi satniki. Uporaba medu in voska.

19. Gozdarstvo

Najvažnejše vrste gozdnega drevja. Pomlajevanje gozda. Oskrbovanje gozdov. Uporaba gozdnih pridelkov. Gozdno varstvo.

20. Kmetijsko gospodarstvo

Gospodarsko premoženje. Uredba gospodarstva. Kmetijske ceditve in gospodarski preračuni.

21. Kmetijsko knjigovodstvo

Važnost knjigovodstva. Razdelitev knjigovodstva. Popis premoženja. Tekoči računi z denarjem in s pridelki. Računski sklep. Proračuni. Praktična uporaba knjigovodstva. Upeljavanje v knjigovodstvo šolskega gospodarstva. Knjigovodstvo gospodarskih zadrug.

22. Kmetijsko združništvo

Namen in važnost združništva. Različne vrste denarnih in kmetijskih zadrug, njih uredba in poslovanje.

23. Kmetijsko kupčijstvo

Nakupovanje gospodarskih potrebščin (strojev, semen, gnojil, krmil itd.). Trgovski predpisi, običaji in odnošaji. Način dobave in nakupa. Način plačevanja in izravnav. Prodajanje kmetijskih pridelkov. Priprava blaga za prodajo. Način prodaje in oddaje. Prevažanje blaga in colnina.

24. Kmetijsko zakonodajstvo

Najvažnejše o ustavi in upravi Avstro-Ogrske države. Najvažnejši zakoni in naredbe s posebnim ozirom na zemljiško knjigo, občinski red, poselski red itd.

Neobligatni predmeti

Nemščina

Vaje v čitanju, pisanju in govorjenju.

Petje

Vaje v četveroglasnem petju.

Kmetijski razgovori

Vaje učencev v prostem govoru pod nadzorstvom strokovnih učiteljev v prostih večernih urah.

Praktični pouk

Na praktično šolanje učencev se polaga glavno važnost, zato se šolski pouk naslanja na praktična dela v gospodarstvu.

Praktični pouk obsega praktično razkazovanje, praktične vaje in praktična dela v šolskem gospodarstvu.

S praktičnim razkazovanjem se podpira šolski pouk v utemeljevalnih in strokovnih predmetih, s praktičnimi vajami in s praktičnim delom se imajo učenci izvežbati v vseh tistih delih, za katera je treba vaje in spretnosti.

Praktična dela, ki jih opravljajo učenci pri posameznih panogah, so pred vsem sledeča:

1. *V poljedelstvu.* Vaje v rabi poljedelskega orodja. Ravnanje s hlevskim gnojem, gnojnico in kompostom. Gnojenje z umetnimi gnojili in prirejanje gnojilnih poskusov. Odbiranje in pripravljanje semena. Setev in oskrbovanje rastlin. Mlatev in čiščenje žita. Shranitev pridelkov in ravnanje z njimi.

2. *V travništvu.* Gnojenje travnikov. Vlačenje travnikov. Košnja in spravlanje sena s stroji. Naprava novih travnikov s setvijo in zboljšanje opešanih travnikov.

3. *V vinogradništvu.* a) *V trtnici:* Cepljenje trt. Siljenje cepljenih trt v silnici. Vlaganje cepljenk in ključev v trtnico. Škropljenje in okopavanje trtnice. Izkopavanje, sortiranje in zavijanje trt za razpošiljatev. Oskrbovanje matičnjaka. b) *V vinogradu:* Razčrtavanje in saditev vinograda. Obrezovanje trte. Špičenje in kolitev. Vez v vinogradu. Okopavanje in gnojenje vinograda. Podbiranje in skrajševanje mladja. Žveplanje in škropljenje. Zatiranje škodljivcev. Trgatev. Sortiranje in razpošiljanje namiznega grozdja.

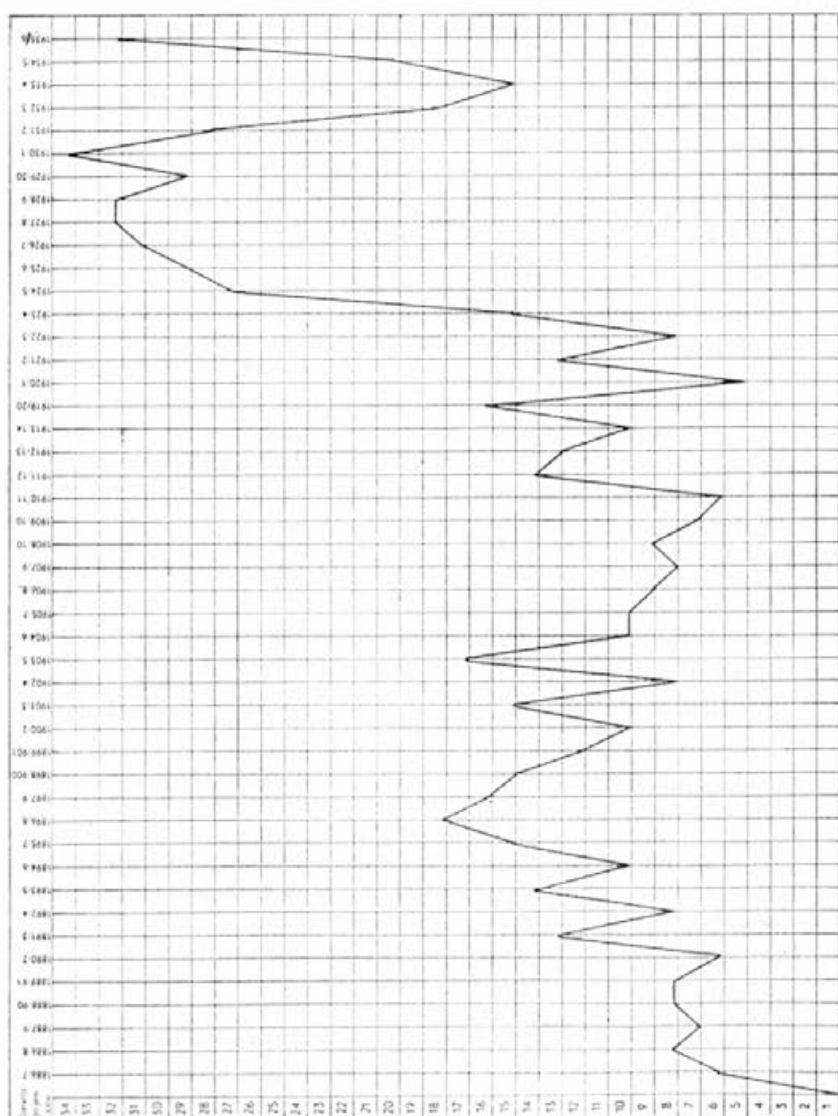


Diagram absolutov
enoletne (letne) šole (od 1909/10 dalje)
dvoletne šole na Grmu (1886/87—1907/08)

4. V kletarstvu. Ravnanje z moštom za napravo belega in rudečega vina. Pretakanje, čiščenje in filtriranje vina. Čiščenje posode. Ravnanje s kletarskimi stroji. Naprava buteljskih vin. Kuhanje žganja.

5. V sadjarstvu. Setev peškov. Pikiranje divjakov. Saditev divjakov v drevesnico. Oskrbovanje drevesnice. Cepljenje. Pinčiranje. Vzgojevanje krone. Izkopavanje drevja v drevesnici in razpošiljanje. Vzgojevanje prtiličnega drevja. Saditev drevja na

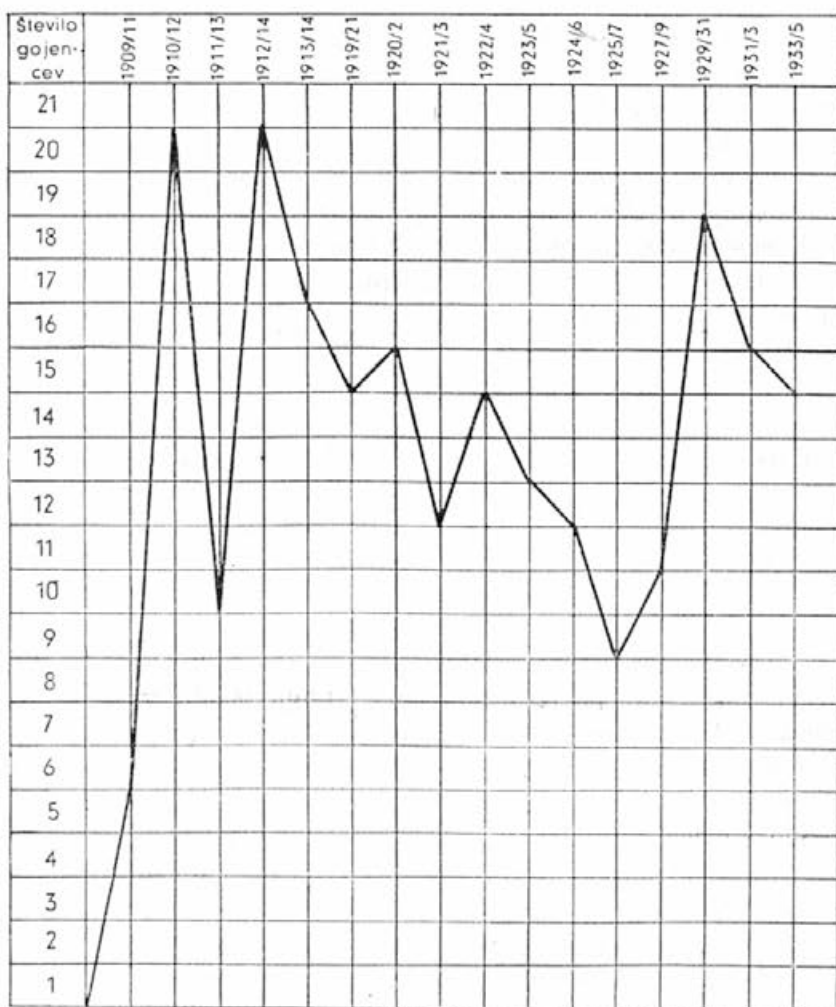


Diagram absolventov zimske šole (od 1909/10 dalje)

stalno mesto. Oskrbovanje dreves (snaženje, izredčevanje krone, mazanje debel). Pokončevanje škodljivcev.

6. *Pri uporabi sadja.* Obiranje sadja. Sortiranje in razpošiljanje sadja. Sušenje sadja. Naprava sadne mozge, marmelad in drugih konserv. Naprava sadjevca in žganja.

7. *Pri vrtnarstvu.* Naprava vrtnih leh. Naprava in oskrbovanje gorkih leh. Setev in saditev različne zelenjave. Oskrbovanje in spravljanje zelenjadnih rastlin. Izdelovanje zelenjadnih konserv (sušenje, kisanje, steriliziranje, vlaganje v ocet in slano vodo i. t. d.).

8. *V živinoreji.* Presojanje, merjenje in tehtanje živine. Priprava krme in pokladanje. Napajanje živine. Paša živine. Snaženje živine. Molža. Vprezanje delavne živine. Odmerjenje prašičje klaje.

9. *V mlekarstvu.* Ravnanje z mlekom. Posnemanje s stroji. Izdelovanje presnega masla. Razpošiljanje masla. Izdelovanje mehkega in trdega sira. Ravnanje s sirom.

10. *V čebelarstvu.* Oskrbovanje čebel v raznih panjih. Spravljanje rojev. Pitanje čebel. Prezimovanje čebel. Dobava medu in voska.

11. *V splošnem gospodarstvu.* Spravljanje orodja in vozov in vzdrževanje reda in snage v gospodarskih prostorih. Popravljanje ročnega orodja. Pletenje košev. Naprava sadnih zabojčkov. Vaje v kolarskih in sodarskih delih. Praktični pouk v najbolj potrebnih kovaških in sedlarskih delih. Vaje v nadziranju delavcev.

Spričevala

Učenci zimske šole dobijo po dovršenem drugem tečaju, učenci letne šole pa po dovršenem letnem tečaju, ozir. če so obiskovali tudi drugi zimski tečaj — koncem tega tečaja, odhodna spričevala, v katerem so zaznamovani redi za vedenje, za pridnost v šoli in pri praktičnem delu, za praktično sposobnost in za napredek v posameznih učnih predmetih.

Koncem leta se vršijo glavni izpiti, pri katerih se izprašujejo učenci iz cele učne tvarine in pri katerih se polaga posebna vrednost na praktično usposobljenost učencev.

Ako izstopi učenec pred koncem šolskega leta, izgubi pravico do odhodnega spričevala in dobi potrdilo le o tem, koliko časa je bil v zavodu.

Na zavodu veljajo naslednji redi:

a) za vedenje: popolnoma primerno, primerno, manj primerno.

b) za pridnost: prav priden, priden, manj priden.

c) za praktično sposobnost: prav sposoben, sposoben, manj sposoben.

d) za napredek v učnih predmetih: prav dobro, dobro, zadostno, nezadostno."

Na tem mestu bodi omenjeno še, da se je na pobudo in s sodelovanjem ravnatelja grmske kmet. šole V. Rohrmana ustanovila leta 1909. gospodinjska šola v Šmihelu pri Novem



Letnik 1909—1910

mestu, ki še danes obstoja. Na tej šoli so od ustanovitve dalje poučevali strokovne predmete učitelji kmet. šole na Grmu, vsakokratni ravnatelj grmske šole pa je bil hkrati vodja šmihelske gospodinjske šole.

*

Uredba šolskega pouka se preko vojnih let do današnjih dni ni veliko spremenila. Vendar je treba radi točnosti navesti v tem jubilejnem izveščju še uredbo za časa, ko je bila šola v državni upravi in sedaj obstoječo uredbo, ki se pa ne razlikuje veliko od zgoraj objavljene.

Absolventi kranjske kmetijske šole na Grmu

Letna šola 1909/10

Bregar Franc, Gradišček pri Krki	Ivanetič Jakob, Črešnjevec p. Semiču
Bregar Franc, Znojile pri Krki	Levstik Edvard, Konjice na Štaj.
Cvelbar Janez, Vratno pri Pletarjih	Zagore Leopold, Dol. Vrhpolje pri
Ferjančič Jožef, Slap pri Vipavi	Št. Jerneju

Zimska šola 1909/10—11

Filipič Franc, Prapreče p. Žužemberku	Urbas Jože, Volčje pri Blokah
Hrovatin Viktor, Vrhpolje pri Vipavi	Kovačič Alojzij, Smerje pri Premu
Lampret Alojzij, Muljava pri Stični	Marinko Jože, Komanje pri Dobravi

Letna šola 1910/11

Ferjančič Karol, Vipava	Terčon Franc, Mavhinje, Istra
Guček Anton, Mrzlo polje pri Jurkloštru	Tomažič Franc, Duplje pri Vrhpolju nad Vipavo
Rabzelj Franc, Hrovaški brod	Terčelj Stanislav, Vrhpolje, Vipava

Zimska šola 1910/11—12

Grašič Andrej, Strahinje pri Naklem	Ručigaj Jože, Dobeno pri Mengšu
Gregore Anton, Podtabor pri Podbrezju	Rudolf Ivan, Lome pri Črnem vrhu
Hribar Franc, Cirkuše pri Tuhinju	Sitter Valentin, Leše na Koroškem
Hubad Feliks, Zapoge na Gor.	Terček Franc, Medvedje brdo pri Rovtah
Ile Franc, Gorenja vas pri Ribnici	Zajec Ivan, Kostrevnica pri Sv. Gori
Keršič Jakob, Dol. vas pri Podbrezju	Hrib Janez, Hribi p. Štjaku, Vipava
Korošec Ivan, Koprivnik na Gor.	Butkovič Stanislav, Leskovec pri Krškem
Novak Jože, Notranje gorice	Magajna Franc, Gor. Vreme na Notr.
Perpar Anton, Korita pri Dobrničah	Mrcina Ivan, Gor. Kašelj na Gor.
Pivk Jože, Petkovec na Notr.	Papež Jože, Brod pri Boštanju
Razinger Blaž, Blejska Dobrava	

Letna šola 1911/12

Babič Janez, Lahinja pri Dragatušu	Longar Janez, Šahovec pri Dobrničah
Dušej Jožef, Vel. Tinje na Pohorju	Omahen Krešimir, Podgrad, Istra
Gruntar Albin, Šmarje na Goriškem	Pire Alojzij, Vel. vas pri Leskovecu
Hmeljak Viktor, Dol. Branica pri Ajdovščini	Somrak Alojzij, Kal pri Prečni
Kobal Joahim, Erzelj	Škrlič Anton, Tomaj
Kotnik Benedik, Dobrije na Kor.	Žerjav Anton, Boljune v Istri
Mrcina Viktor, Gor. Kašelj	Žvokelj Ferdinand, Dolenje p. Vipavi

Zimska šola 1911/12—13

Bobič Ivan, Bela cerkev	Simonič Leopold, Hotemež
Kosmač Jože, Preserje	Slapničar Janez, Št. Vid pri Ljubljani
Kramar Anton, Kamni potok pri Trebnjem	Zupane Franc, Koprivnik v Bohinju
Prime Franc, Tominje pri Trnovem	Dolinar Janez, Smlednik
Sajovic Anton, Stara vas pri Postojni	Roje Franc, Gor. Zemon pri Trnovem

Letna šola 1912/13

Jurečič Jožef, Vel. Mraševo	Piškur Franc, Radnja vas pri Trebelnem
Kodre Ano, Kodret pri Borovnici	Stare Franc, Leskovec pri Krškem
Košak Avgust, Novo mesto	Udovč Alojz, Malkovec pri Trziču
Vucenko Izak, Novo Petrovsko, Rusija	Urbanc Jakob, Lehen p. Ribnici na Štaj.
Malik Štefan, Slap	Zaje Jakob, Desinec pri Črnomlju
Mare Franc, Planina	Žibert Franc, Cerklje ob Krki
Mare Ivan, Planina	

Zimska šola 1912/13—14

Cesar Janez, Semič	Grčar Franc, Homec
Dolgan Karel, Gor. Košana	Jeras Pavel, Šmartno pri Kamniku



Ob proslavi 25 letnice (1911)

Marolt Jakob, Črni potok p. Žirovnici	Trček Janez, Veharše
Novak Franc, Vnanje Gorice	Volk Jože, Suhorije pri Košani
Ovsenek Valentin, Popovo na Gor.	Zabukovec Stanislav, Lož
Pangerc Mihael, Selo pri Bledu	Zavrl Franc, Mavčiče
Prime Janez, Zalog pri Šmarju	Smuk Jože, Smolenja vas
Prime Jože, Trnovo	Celin Ivan, Jablanica pri Trnovem
Pucelj Jože, Log pri Mokronogu	Pišek Karel, Ostrožnik pri Mokronogu
Ravšelj Matevž, Lipsenj p. Grahovem	Šubelj Ignac, Savlje pri Ljubljani
Strojin Janez, Dol. Sušice p. Toplicah	

Letna šola 1913/14

Remžgar Franc, Trnovo	Klemenčič Anton, Gotna vas pri Novem mestu
Črtalič Jože, Dobrava pri Kostanjevici	Perhave Anton, Vipava
Hönigman Anton, Semič	Vehovec Bogomir, Žužemberk
Ipavec Alojzij, Idrija	Benigar Franc, Trnovo
Marc Albert, Planina pri Vipavi	Hribar Andrej, Križ pri Komendi

Zimska šola 1913/14

Beber Anton, Unec pri Rakeku	Koščak Jožef, Rakek
Bogataj Janez, Dol. Dobrava	Knez Ivan, Šemnik pri Izlakah
Dolinar Anton, Kozarje, p. Dobrova pri Ljubljani	Lampe Janez, Zadlog p. Črnem vrhu
Draksler Jožef, Orehek, p. Šmartno pri Kranju	Nastran Ciril, Radomlje pri Kamniku
Goljar Leopold, Guncle, p. Št. Vid nad Ljubljano	Slanec Janez, Grabrovec pri Berčicah
Gregorc Jože, Podsmreka p. Ljubljani	Strgar Franc, Legen na Štajerskem
Ivančič Franc, Unec pri Rakeku	Stezinar Martin, Trata pri Semiču
	Svet Anton, Unec pri Rakeku
	Trček Jakob, Brezovica pri Ljubljani
	Zajc Franc, Muljava pri Stični

IV. Državna kmetijska šola — pozneje specialna živinorejsko-poljedelska šola na Grmu

Uredba šole

„Šola obstoji iz dveh oddelkov, namreč:

1. iz zimske šole in 2. iz letne šole.

Zimska šola ima namen, podati v najkrajšem času tisto strokovno izobrazbo, ki je dandanes kmetovalcem neobhodno potrebna. S to šolo naj se učenci usposobijo za uspešno kmetovanje po živinorejskih in poljedelskih krajih naše dežele.

Pouk v zimski šoli obsega dva zimska tečaja po pet mesecev, ki se pričneta vsako leto z mesecem novembrom in trajata do konca marca.

Letna šola ima namen, poučevati učence poleg splošnega kmetijstva predvsem v vinogradništvu, kletarstvu in

uporabi sadja, in traja zaradi potrebnega praktičnega pouka celo leto.

S to šolo naj se učenci usposobijo za gospodarstvo po vinorodnih krajih naše dežele. Zimski tečaj v tej šoli traja od novembra do konca marca, skupaj pet mesecev, poletni tečaj od aprila do konca oktobra z enomesečnimi počitnicami meseca avgusta, skupaj torej šest mesecev, tako da traja celi letni tečaj 11 mesecev. O božiču imajo učenci 10 dni počitnic. O veliki noči pa učenci letnega tečaja 6 dni počitnic. V velikih počitnicah mora ostati polovica učencev na zavodu.

Učenci letne šole, ki se želijo bolj temeljito izobraziti v živinoreji, mlekarstvu, travništvu in drugih pomožnih vedah, lahko vstopijo — če je mesto — po končani letni šoli v drugi tečaj zimske šole, tako da dovrše popolni kmetijski pouk v zavodu v poldrugem letu.

V prvem zimskem tečaju se v obeh šolah poučuje predvsem v splošno izobraževalnih predmetih, v drugem letnem oziroma v drugem zimskem tečaju obeh šol se pa vrši predvsem kmetijsko-strokovni pouk.

Pouk

Pouk je praktično-teoretičen. Učni jezik je slovenski. Za pouk v šoli je določenih 36 ur na teden ali na dan po 6 ur. Pri pouku v šoli se gleda na to, da učenci predavano učno stvarino prav umevajo in da si jo prisvoje, kolikor mogoče že v šoli. Učno osobje se ima o tem prepričati s ponavljanjem in izpraševanjem.

Praktični pouk se prične redno po šolskem pouku. V izrednih slučajih se šolski pouk lahko skrajša v korist praktičnemu pouku.

Za teoretični pouk so nastavljeni redni in pomožni učitelji. Praktični pouk se vrši po navodilih strokovnih učiteljev, nadzorujejo ga pa gospodarski uslužbenci, oziroma praktikanti.

Teoretičen pouk obsega sledeče predmete:

I. v letni šoli:

1. Splošno izobraževalni predmeti: verouk, spisje in slovenščina, srbohrvaščina in domovinoznanstvo, računstvo, geometrija, zemljemerstvo in risanje, skupaj 400 ur;

2. utemeljevalni predmeti: fizika, kemija, prirodo-pis, skupaj 200 ur;

3. strokovni predmeti: vinarstvo (140 ur), kletarstvo (100 ur), sadjarstvo in sadjeznanstvo (100 ur), uporaba sadja (40 ur), vrtnarstvo (40 ur), živinoreja (80 ur), mlekarstvo (20 ur), poljedelstvo (100 ur), čebelarstvo (20 ur), travništvo in pašništvo (20 ur), kmetijsko gospodarstvo (60 ur), skupaj 720 ur;

4. pomožni predmeti: kmetijsko knjigovodstvo (40 ur), kmetijsko združništvo (20 ur) in kmetijsko zakonodajstvo (20 ur), skupaj 80 ur;

5. stranski predmet: petje (80 ur).

II. V zimski šoli:

1. splošno izobraževalni predmeti: 400 ur (kot zgoraj);

2. utemeljevalni predmeti (kot zgoraj) 220 ur;

3. strokovni predmeti: živinoreja (120 ur), mlekarstvo (60 ur), poljedelstvo (140 ur), travništvo in planšarstvo (60 ur), sadjarstvo in sadjeznanstvo (80 ur), vrtnarstvo (40 ur), gozdarstvo (40 ur), živinozdravstvo (40 ur), čebelarstvo (20 ur), kmetijsko gospodarstvo (60 ur), skupaj 660 ur;

4. pomožni predmeti: kmetijsko knjigovodstvo (40 ur), kmetijsko združništvo (20 ur), kmetijsko kupčijstvo (20 ur), kmetijsko zakonodajstvo (20 ur), skupaj 100 ur;

5. stranski predmet: petje (80 ur).

Ob koncu tečaja dobijo učenci izpise o klasifikaciji, ob koncu II. tečaja pa odhodno spričevalo.

Pouk v posameznih predmetih ima biti kolikor mogoče nazoren in lahko umljiv. Med poukom je staviti na učence primerna vprašanja, da se tako vzdrže pri večji pazljivosti, in se ima učna tvarina tudi redno ponavljati. Da je pouk bolj nazoren, se podpira z razkazovanjem.

Praktično se vežbajo učenci redno ob popoldnevih. Pri tem so razdeljeni v oddelke po posameznih kmetijskih panogah in se pri delu vrstijo tako, da pride vsak učenec z vsako kmetijsko panogo v stik.

Posamezni učenci opravljajo tudi tedensko službo v vrstnem redu, eden kot gospodar, ki ima pregled in skrb nad vsem gospodarstvom, drugi pa v posameznih kmetijskih panogah (v hlevu, svinjaku, poskuševališču, vinski kleti, mlekarni, trtnici in drevesnici, na vrtu itd.), dalje tudi kot šolski

reditelji, ki imajo skrbeti za red in snago v šoli in šolskem posloplju. Pri vsem tem se gleda vedno na potrebo dobrih kmetijskih gospodarjev, ki jih ima šola vzgajati. Učenci se zlasti ne smejo na zavodu omehkužiti in odvaditi dela. Poleti vstajajo ob 5. uri, pozimi ob pol 6. uri, ob 21. uri se pa podajo k počitku. Ves dan, razen ob času pri jedi, so zaposleni ali z učenjem ali z delom.

Pri učenju in izven šolskega pouka jih nadzoruje prefekt zavoda, drugače pa strokovni učitelji in uslužbenci. Strogo se gleda zlasti na red, moralnost in poštenje učencev.

Učenci imajo tudi svoje lastno društvo „Borba“, ki ima namen gojiti kolegijalnost, izobrazbo in moralnost, prirejati predavanja itd. pod vodstvom in nadzorstvom ravnatelja in prefekta.

Šola sprejema v praktični pouk tudi vrtnarske in gospodarske vajence.

Vrtnarski vajenci se izuče na zavodu za praktične vrtnarje v dobi treh let in dobe potem učno spričevalo. Obiskujejo tudi teoretični pouk v vrtnarstvu in sadjarstvu.

Gospodarski vajenci se sprejemajo le v poletni dobi, in sicer od 1. aprila do 31. oktobra, vežbajo se poglavito praktično ter uživajo le eno uro na dan teoretičnega pouka, vedno z ozirom na delo, ki ga v tem času opravljajo.

Pri vstopu v redno (letno ali zimsko) šolo imajo vajenci prednost. Vajenci dobivajo na zavodu prosto hrano in stanovanje ter po možnosti tudi malo nagrado za izvršeno delo.

Šolsko leto in sprejemni pogoji.

Šolsko leto prične vsako leto prvi ponedeljek v novembru in se konča v zimski šoli z 31. marcem, v letni šoli pa z 31. oktobrom naslednjega leta.

Letna šola ima zimski in poletni tečaj. Zimski tečaj traja od novembra do konca marca, poletni pa od aprila do konca oktobra.

Preskrbnina. Zavod je internat, to se pravi, učenci stanujejo v zavodu in imajo tu vso preskrbo, to je stanovanje, hrano in pranje perila. Plačujoči (privatni) učenci plačujejo za to preskrbnino.

Sprejem v šolo. V šolo se sprejemajo v prvi vrsti sinovi kmetijskih staršev, ki ostanejo po končanem šolanju na svojem domu, morajo pa biti najmanj 16 let in največ 19 let stari.

Učenci se dele na državne in privatne. Državni učenci se šolajo na državne stroške (brezplačno), privatni pa na lastne stroške. Preskrbnino, ki jo plačujejo privatni učenci, določa kmetijsko ministrstvo. Za letos znaša 200 Din mesečno za sinove kmetijskih staršev, 400 Din mesečno za ostale.

Državne učence izbirajo posebne sreske komisije, ki sestojijo: iz sreskega poglavarja, iz sreskega zdravnika, iz sreskega kmetijskega referenta (ekonoma) in iz treh članov sreskega odbora (3 županov). Prosilci za državna (prosta) mesta morajo na podlagi razglasa sreskega poglavarstva v določenem roku predložiti svoje prošnje sreskim poglavarstvom, ki povabijo nato prosilce k pregledu. Prošnje izbranih prosilcev se preko Velikega župana predlože ravnateljstvu šole, ki izmed njih sprejme dve tretjini vseh prosilcev kot državne (brezplačne) učence, ostale pa odkloni ozir. jih priporoča za sprejem v druge šole. Vsi sprejeti državni učenci morajo biti sinovi kmetovalcev iz ljubljanske oblasti in se morajo njih starši zavezati, da ostanejo po končanem šolanju na domačem posestvu. V obratnem slučaju morajo povrniti državi vse stroške šolanja. Državni učenci dobivajo šolske potrebščine od zavoda.

Privatne (plačujoče) učence sprejema ravnateljstvo šole na podlagi razpisa v listih direktno in je vlagati prošnje za plačujoča mesta naravnost pri ravnateljstvu šole do 31. avgusta t. l. Prošnji je priložiti sledeče listine: 1. domovnico, 2. krstni list, 3. zadnje šolsko spričevalo, 4. zdravniško spričevalo o telesnem in duševnem zdravju, 5. нравstveno spričevalo, 6. izjavo staršev ali varuhov, s katero se zavezuje plačevati stroške šolanja, ozir. v slučaju predčasne, neutemeljene zapustitve zavoda povrniti državi stroške šolanja. 7. Kdor se želi šolati proti znižani preskrbnini, mora predložiti še potrdilo občinskega urada, do so starši kmetijskega stanu. Prošnje morajo biti lastnoročno pisane in s prilogami vred po tarifnem zakonu pravilno kolekovane.

Vajenci se sprejemajo na podlagi razpisa tečaja v dnevnikih in strokovnih listih. Enako tudi tečajniki.

Absolventi državne kmetijske šole

Letna šola 1919/20

Ajster Janez, Krška vas pri Cerkljah	Kozine Franc, Prešna loka ob Sevnici
Brumen Rihard, Tezno pri Mariboru	
Čadež Anton, Srednja vas pri Škofji Loki	Kren Franc, Vavta vas pri Straži
Demšar Jožef, Sestranska vas	Plešnar Pavel, Idrija
Jakša Robert, Zidani most	Slapšak Josip, Boštanj pri Sevnici
Kepić Anton, Trzin	Tratnik Ivan, Idrija
Košak Ivan, Novo mesto	Pirc Ferdinand, Gor. Pijavško
Kozine Karol, Žabjek ob Sevnici	Turk Franc, Sela pri Toplicah
	Perin Jože, Medane

Zimska šola 1919/20—21

Cerar Peter, Spodnje Domžale	Kunšič Jože, Podhom pri Gorjah
Gregori Ivan, Podkoren	Ovsenik Ivan, Predoslje pri Kranju
Kobentar Jože, Št. Jakob v Rožni dolini (Koroško)	Pristavec Leopold, Jezero ob juž. žel.
Kolčan Jurij, Zavine pri Zagorju	Ručigaj Anton, Doben pri Mengšu
Kmet Franc, Podlipa pri Žužemberku	Smolej Franc, Koroška Bela
Kraljič Ivan, Brest pri Igu	Vehovec Janez, Voklo pri Šenčurju
Kuhar Avgust, Vevče pri D. M. v P.	Zabret Janez, Bobek pri Kranju
	Mlakar Anton, Čadram pri Konjicah

Letna šola 1920/21

Horvatič Jožef, Krška vas	Radešček Franc, Orehovica
Jordan Jožef, Ruhna vas	Ručigaj Jože, Doben pri Mengšu
Letnar Franc, Zgor. Stranje	

Zimska šola 1920/21—22

Bogataj Ivan, Ledine	Košir Franc, Travnik
Cerk Anton, Borovnica	Kumše Ivan, Brest
Cerar Anton, Vernek	Letnar Franc, Zgor. Stranje
Dular Franc, Cegelnica	Novak Miroslav, Vnanje gorice
Hladnik Franc, Blatna Brezovica	Pirc Ivan, Žimarice
Horvatič Jože, Krška vas	Rus Stanko, Travnik
Košir Anton, Laze pri Borovnici	Remškar Ivan, Log
Košir Janez, Bukov vrh	Zupan Alojzij, Brezje

Letna šola 1921/22

Globelnik Anton, Grmulje	Matkovič Janez, Kvasica
Jenko Viktor, Gor. Straža	Panjan Alojzij, Dragovanja vas
Jordan Franc, Ruhna vas	Simič Anton, Št. Jakob pri Št. Jerneju
Kastrevec Janez, Dol. Kamence	
Kavčič Oskar, Gorica	Simčič Jožef, Biljana
Kompara Mirko, Lokavec pri Gorici	Zucchiati Anton, Medana
Kovačič Miroslav, Sveto	Kumelj Anton, Mala Bučna vas

Letna šola 1922/23

Dolenšek Anton, Dol. Lahnice	Masek Karel, Pola
Jelčič Franc, Bizeljsko	Luznik Franc, Poljubin

Cvelbar Franc, Prekopa
Jerman Jože, Hrastulje

Turk Rudolf, Klanec-Hrpelje-Kozina
Jerele Martin, Osrečje

Zimska šola 1921/22—23

Babnik Jože, Fužina
Babnik Martin, Tomačevo
Globočnik Vinko, Voklo
Komparsa Miroslav, Lokavec
Kovačič Miroslav, Sveto
Levstek Ivan, Gora pri Sodražici

Panjan Alojzij, Dragovanja vas
Rantar Franc, Mele
Simič Anton, Sv. Jakob
Suhadolnik Franc, Dole
Turšič Jože, Brezovica
Zupan Martin, Jagnjenica

Letna šola 1923/24

Ažman Ciril, Bistrica
Benkovič Venceslav, Kamnik
Bogovič Alojzij, Silovec
Gerkšič Jože, Dol. Suhor
Horvat Janez, Cvetkovski vrh
Jeran Anton, Beričevo
Markovič Anton, Vučja vas

Podobnik Franc, Vel. Dobrava
Prime Alojz, Planina
Radovič Janez, Obrh pri Dragatušu
Tribušon Alojz, Ozeljan pri Gorici
Učakar Feliks, Kotedrež
Volk Peter, Cerina pri Čatežu
Vrabič Vaelav, Stopree

Zimska šola 1922/23—24

Benkovič Mirko Emerik, Blagovica
Bratina Stanislav, Sv. Tomaž, Jul. Ben.
Breceljnik Ivan, Dravlje pri Ljubljani
Dular Jože, Vavta vas p. Novem mestu
Jesenik Danijel, Ojstriška ves ob Ta-
boru
Kalan Alojzij, Suha pri Stari Loki
Karlovesek Franc, Šmarjeta
Knez Ivan, Briše pri Zagorju

Konšek Gregor, Trojane
Simončič Aleksander, Sevnica
Stibel Jože, Trst
Šintler Edvard, Boštanj (Ravne)
Škrinjar Janez, Črešnjevce
Uršič Ciril, Idersko
Vadnjal Ivan, Matenja vas, Julijska
Benečija
Zupan Anton, Zasip pri Bledu

Zimska šola 1923/24—25

Fajfar Jožef, Dolenja vas p. Podbrezju
Hladnik Jože, Kamnik pri Preserju
Kalan Franc, Suha pri Škofji Loki
Košuta Stanislav Marija, Sv. Križ pri
Trstu
Kovačič Ivan, Sodražica
Leskovec Ivan, Smrečje pri Vrhniki
Marinko Ignacij, Brezovica pri Ljub-
ljani

Oblak Franc, Drenov grič pri Vrh-
niki
Perne Alojz, Povlje pri Kranju
Pöck Franc, Stari grad na Koroškem
Razpor Ivan, Vrbica pri Ilirski Bi-
strici
Šeme Franc, Videm-Krka pri Stični
Pole Ivan, Toplice pri Zagorju ob
Savi

Letna šola 1924/25

Bajcar Ivan, Toplice pri Zagorju
Biličič Ivan, Mrzljaki pri Karlovcu
Burkeltja Anton, Laze pri Tuhinju
Drole Leopold, Jesenovo
Francetič Ivan Vlad., Boljune, Istra

Golob Franc, Podgorje
Herbst Ivan, Grezovščak
Hladnik Štefan, Petkovec
Hočevar Baltazar, Višnje
Hrovat Anton, Ambrus

Jenko Josip, Gor. Straža
 Kure Franc, Obrh pri Dragatušu
 Lotrič Maksim, Češnjica
 Mazi Franc, Goričica pri Preserju
 Mihevc Ivan, Čevce
 Mlakar Franc, Hošnica
 Modic Ludvik, Ivanje selo p. Rakeku
 Moškón Ignacij, Zbure pri Šmarjeti
 Perčič Andrej, Povlje

Rozman Anton, Povlje
 Stariha Jakob, Praproče pri Semiču
 Škof Anton, Drenovec pri Bizeljskem
 Štangelj Janez, Gotna vas
 Vrabič Ivan, Jelše pri Šmartnem
 Vrhnjak Peter, Sv. Jernej nad Muto
 Žerjav Anton, Brezina pri Brežicah
 Grašič Silvester, Strahinj pri Kranju

Zimska šola 1924/25—26

Avsec Miroslav, Češnjica p. Železnikih
 Benedik Leopold, Dolenja vas pri Seleh
 Dernič Gabrijel, Lancovo pri Radovljici
 Kune Franc, Rovte nad Logatecem
 Mesec Janez, Stara Vrhnika
 Pezdirc Anton, Brezovica p. Ljubljani

Pirnat Mihael, Gor. Tustanj pri Moravčah
 Šmid Matija, Selca nad Škofjo Loko
 Valant Janez, Praproče pri Žužemberku
 Trček Matej, Medvedje brdo nad Idrijo
 Lipar Franc, Suhadole pri Komendi

Letna šola 1925/26

Bavdaž Ivan, Dorenberg pri Gorici
 Berčon Josip, Javorje pri Šmartnem
 Borštner Franc, Sv. Križ pri Litiji
 Butala Anton, Sv. Jernej nad Muto
 Dornik Jože Stanko, Zagorje ob Savi
 Dragan Franc, Mladje pri Kostanjevici
 Ferjančič Alojz, Goče nad Vipavo
 Glešič Leopold, Šempas pri Gorici
 Hartman Valentin, Libuče p. Pliberku
 Janša Anton, Pleševica pri Ljubljani
 Keše Viktor, Koluderje pri Št. Janžu
 Koprivec Janez, Žalna pri Višnji gori
 Koželj Mihael, Vel. Mengeš
 Kramar Anton, Mirna na Dolenjskem
 Kutnar Franc, Muljava pri Stični
 Kužnik Feliks, Replje pri Pliberku (Koroško)
 Ludoviko Franc, Jesenovo pri Trojanah
 Perčič Janez, Babin vrt pri Preddvoru

Priseker Djuro, Brod na Savi (Djakovo)
 Ponikvar Stanislav, Sv. Vid nad Cerknico
 Pustak Franc, Bračna vas pri Bizeljskem
 Silan Kazimir Jožef, Sreje pri Velikovem
 Slatnar Ivan, Šmarca pri Kamniku
 Štefancič Anton, Križevska vas pri Metliki
 Stipič Martin, Gradnje p. Kostanjevici
 Tisovec Franc, Gorenja Straža
 Verbančič Janez Krištof, Radomerje pri Ljutomeru
 Wetz Anton, Podkraj pri Radečah, Zidani most
 Zrnec Franc, Žalna pri Višnji gori
 Žerjav Franc, Curnovec p. Sromljah (Brežice)

Zimska šola 1925/26—27

Gantar Pavel, Godoviči v Jul. Benečiji
 Garin Anton, Laze pri Borovnici
 Golorej Franc, Voklo pri Senčurju
 Grad Miroslav, Dragomelj pri Domžalah
 Kovač Gabrijel, Pako pri Preserjih

Leskovec Janez, Jelični vrh v Jul. Benečiji
 Prijatelj Alojzij, Vinice pri Sodražici
 Roblek Anton, Bašelj pri Preddvoru
 Tušek Franc, Martin vrh pri Železnikih



Ob proslavi 40 letnice (1926)

Letna šola 1926/27

Balantič Janez, Srednja Dobrava pri Podnartu	Prešern Franc, Smolenja vas pri Novem mestu
Bevc Jožef, Kij pri Št. Petru (Novo mesto)	Sitar Franc, Mišače pri Podnartu na Gor.
Breznik Albert, Klobasnica na Kor.	Smrekar Anton, Savinek p. Škocjanu
Cencelj Ivan, Tremarje pri Laškem	Sovre Janez, Studence pri Hrastniku
Češnovar Josip, Ljubljana	Šporar Ivan, Harinja vas p. Št. Petru (Novo mesto)
Divjak Alojzij, Blanca pri Sevnici	Sušnik Albin, Gora, p. Vače pri Litiji
Drole Vinko, Zagorje ob Savi	Šeme Jože, Videm, p. Krka pri Stični
Eržen Stanko, Zapuže pri Lescah	Uhan Jože, Gorenja Dobrava pri Trebnjem
Gal Anton, Ivanše pri Kostanjevici	Urek Ivan, Globoko pri Brežicah
Godec Jože, Bohinjska Bistrica	Valenčak Ivan, Dekmarca, Št. Peter pod Sv. gorami
Gorišek Rudolf, Stična	Zorko Ignacij, Sv. Lenart v Sl. gor.
Hladnik Anton, Blatna Brezovica pri Ljubljani	Zupančič Anton, Gradišče pri Litiji
Kimovec Franc, Vače pri Litiji	Žugelj Josip, Dobravice, p. Gradac v Beli krajini
Kolar Friderek, Breg pri Konjicah	Jagodič Franc, Loka pri Mengšu
Krempuš Janez, Rečica pri Laškem	
Mrakov Martin, Volčja jama pri Litiji	
Pešec Alojzij, Mrtovec pri Boštanju	

V. Oblastna kmetijska šola — sedaj Banovinska kmetijska šola na Grmu v Novem mestu

„Kmetijska šola na Grmu ima namen v kratki dobi in z majhnimi stroški izobraziti in vzgojiti mladeniče, ki so dovršili osnovno šolo, za dobre in umne kmetovalce, ter tudi sicer s praktičnimi tečaji pospeševati razvoj kmetijstva.

Za ta namen ima s potrebnim inventarjem opremljen internat (zavod) in obsežno posestvo, ki se peča z vsemi panogami slovenskega kmetijstva, ter vse potrebne gospodarske zgradbe kot goveji hlev, svinjak, kurnico, pod, kozelee, čebelnjak, cvetličnjake itd.

V šolskem poslopju (stari graščini) se nahajajo poleg stanovanj nekaterih zavodovih uradnikov in uslužbencev pisarne, kabineti z zbirkami učil, učne sobe, spalnice in umivalnice, kjer je mogoče nastaniti 50 gojencev, dalje bolniška soba za obolele učence, šolska kuhinja s pritiklinami in dve obednici za učence. V šolske in gospodarske prostore je napeljana električna razsvetljava in vodovod.

Uredba

Uredba pouka na šoli ustreza potrebam kmetovalcev v bivši Kranjski; ker so gospodarske razmere Gorenjcev dokaj različne od razmer Dolenjcev, je tudi pouk na šoli razdeljen tem razmeram primerno.

Kmetijska šola, ki hoče zanesti strokovno izobrazbo v vse dele naše ožje domovine, mora računati z okolnostjo, da je splošna osnovnošolska izobrazba naših kmečkih mladeničev dokaj različna. Po nekoliko manj prometnih in obljudenih krajih imamo še danes le eno ali dvorazredno osnovno šolo. Razumljivo je, da splošno taka predizobrazba za uspešno šolanje v kmetijski šoli ni zadostna. Večina kmetijskih šol je to vprašanje rešila tako, da zahteva za sprejem dobro dovršene štiri razrede osnovne šole. Na ta način so pa izključeni vsi kraji, kjer takih šol nimajo in so kmetijske šole odprte le enemu delu dežele.

Grmska kmetijska šola je — računajoč s tem dejstvom — takoj ob prehodu v oblastno upravo razširila in preosnovala pripravljalne gospodarske tečaje. Iz gori povedanega je jasen namen teh tečajev, ki se vrše vsako leto od aprila do oktobra: pripraviti kmečke mladeniče, ki imajo manj kot 4 razrede z

dobrim uspehom dovršene osnovne šole, vsestransko za vstop v redno kmetijsko šolo.

Na ta način je pouk na zavodu razdeljen v tri samostojne razrede:

I. Pripravljalni gospodarski tečaj, kamor morajo vstopiti vsi oni kmečki mladeniči, ki imajo le eno-, dvo- ali trirazredno osnovno šolo, pa želijo obiskovati redno šolo na zavodu. Ta tečaj je urejen tako, da imajo gojenci dnevno dve uri pouka v šoli, ostali čas so zaposleni v šolskem gospodarstvu, razen večernih ur, ko ponavljajo in se pripravljajo za šolski pouk. Gospodarska praksa jim pozneje v redni šoli prav odlično koristi, zlasti v zimskih mesecih, ko večino del ni mogoče pokazati, a pri pouku razpravljajo o njih.

Pouk v šoli je v pripravljalnem tečaju razdeljen med osnovne in temeljne predmete, na katere se pozneje naslanja strokovni pouk, in sicer med sledeče:

1. slovenski jezik, pri katerem se poučuje čitanje, ki je predpogoj vsakega uspešnega učenja, dalje pisanje ter najpotrebnejša slovniška, jezikovna in pravopisna pravila;

2. računstvo obravnava osnovna računska načela ter gladko in točno računanje s celimi števili v štirih računskih vrstah;

3. geometrija: merjenje, risanje črt in spoznavanje likov;

4. prirodis: sestojine zemlje, vplivi na zemljo in kamenine;

5. kemija in fizika: osnovni zakoni iz kemije. Uvod v fiziko. Lastnosti teles, težnost, nauk o toploti.

6. domovinoznanstvo: splošni pojmi iz zemljepisja, deli sveta, Jugoslavija, Slovenija, kratka zgodovina Slovencev, Hrvatov in Srbov.

Verouk poslušajo učenci pripravljalnega tečaja pri učencih v redni šoli.

II. Letna šola: V to šolo vstopijo učenci iz pripravljalnega tečaja ali pa naravnost, če imajo predpisano izobrazbo (vsaj 4 razrede osnovne šole). Traja eno leto, in sicer od začetka novembra prvega do konca oktobra prihodnjega leta z enomesečnimi počitnicami v avgustu. Prirejena je za učence iz vseh delov Slovenije in se poučujejo v njej vsi predmeti slovenskega gospodarstva.

III. Zimska šola traja dve zimi po pet mesecev, vsakokrat od začetka novembra prvega do konca marca naslednjega leta in je namenjena samo učencem iz nevinorodnih krajev (zlasti Gorenjcem). Razlikuje se od letne, da se v njej ne poučuje vinarstvo in kletarstvo in da je zgolj teoretičnega značaja. Pozimi namreč večine gospodarskih opravkov ni mogoče praktično izvršiti, sam šolski pouk brez praktičnega se pa slabše izkaže in je to za zimsko šolo znaten nedostatek.

Vstop v zimsko šolo je mogoč kot v letno iz pripravljalnega tečaja, ali pa naravnost, če ima prosilec vsaj 4 razrede dobro dovršene osnovne šole.

Pouk v letni in zimski šoli obsega v naslednjem naštetih predmete s sledečo učno stvarino:

1. Verouk

Krščanski nauk s posebnim ozirom na pravnost in na dolžnosti proti Bogu, vladarju, rodbini, proti bližnjemu in samemu sebi.

2. Slovenščina

Vaje v pravilnem čitanju in pripovedovanju vsebine. Najpotrebnejša slovniška pravila. Pravopisna pravila. Vaje v sestavljanju spisov, važnih za kmetovalca: zasebna pisma, poslovna pisma, javne listine in uradne vloge. Navodila za promet s pošto, železnico in pošto hranilnico. Najvažnejši podatki iz zgodovine slovenskega slovstva.

3. Računstvo

Vaje v štirih računskih vrstah s celimi števili, z desetinskimi števili, ulomki in mešanimi števili. Naloge iz kmečkega življenja. Sorazmerje, sklepni računi, odstotni in obrestni računi, navodila o računskem poslovanju hranilnic, obrestno-obrestni računi, diskont, zmesni računi, družbeni računi.

4. Geometrija, zemljemerstvo in risanje

Nauk o črtah, kotih, trikotnikih, četverkotnikih, mnogokotnikih in o krogu. Izračunanje obsega in ploščine. Nauk o telesih. Izračunanje površine in prostornine.

Vaje o geometrijskem risanju ravnočrtnih podob s pomočjo risalnega orodja.

Zaznamovanje in merjenje črt in zemljišč. Razčrtavanje zemljišč. Niveliranje. Vaje v risanju zemljišč, orodja in stavbnih načrtov.

5. Fizika

Splošne lastnosti teles. Specifična in nasebna teža. Nauk o toploti. Mehanika. Enostavni in sestavljeni stroji. Najvažnejše o magnetizmu in elektriki. Vremenoslovje in napoved vremena.

6. Kemija

Popis tistih prvin in neorganskih in organskih spojin, ki so važne za umevanje strokovnega pouka. Sestava zemlje, gnoja, rastlin in živali. Sestava mleka in mlečnih izdelkov, grozdja, mošta, vina in sadnih izdelkov. Praktične vaje v določevanju sladkorja in kisline v moštu, alkohola v vinu, tolšč v mleku, maslu in siru.

7. Prirodopis

Najvažnejše rudnine in hribine, ki sestavljajo zemljo.

Vnanji in notranji deli rastline. Rastlinsko življenje. Najvažnejše rastlinske družine s popisom kmetijstvu koristnih in škodljivih rastlin in plevela. Rastlinske bolezni.

Razdelitev in popis živali s posebnim ozirom na živali, ki so kmetijstvu koristne in škodljive.

8. Poljedelstvo

Lastnosti zemlje. Razne vrste zemlje. Praktično presojanje zemlje.

Nauk o gnojenju. Rastlinska hranitba in redilne snovi. Naprava in poraba domačih gnojil. Najvažnejša umetna gnojila. Gnojilni poizkusi. Izračunavanje gnojilnih uspehov.

Obdelovanje zemlje in poljedelsko orodje. Setev in oskrbovanje rastlin. Najvažnejše bolezni in škodljivci. Spravljanje pridelkov.

Najvažnejše kmetijske rastline s posebnim ozirom na pridelovanje in na rastline, ki se pridelujejo na šolskih njivah.

9. Travništvo in planšarstvo

Pójem, pomen in važnost travnikov. Pripravljanje travnikov za obdelovanje. Naprava novih travnikov. Zboljšanje starih travnikov. Redna obdelava, oskrba in gnojenje travnikov.

Košnja, pripravljanje in spravljanje krmskih rastlin.

Pašniki, njih uredba in oskrba s posebnim ozirom na planske pašnike. Zboljšanje planšarstva. (Pouk v planšarstvu se spopolnjuje s potovalnim tečajem na gorenjskih planinah.)

10. Vinogradništvo (samo za letno šolo)

Popis trte. Razmnožitev trte. Vzgoja v trtnici. Najvažnejše ameriške trte in njih križanke. Naprava novih vinogradov. Vzgoja trt v vinogradu. Obdelovanje novih nasadov v prvih letih. Poznejše obdelovanje in gnojenje vinogradov. Trtni škodljivci in trtne bolezni. Opis raznih trtnih vrst s posebnim ozirom na vrste, ki se priporočajo v deželi. Pridelovanje namiznega grozdja.

11. Kletarstvo (samo za letno šolo)

Trgatev in naprava mošta. Pravilna naprava belih in rdečih vin in črnine. Ravnanje z mladim vinom. Kipelna in vinska klet. Vinska posoda. Pretakanje, zalivanje in mešanje vina. Čiščenje in filtriranje vina. Napake in bolezni vina. Buteljska vina, sladka in desertna vina. Poraba tropin in droži. Presovanje vin.

12. Sadjarstvo

Drevesnica. Cepljenje. Popis sadnih rastlin. Najvažnejša sadna plemena in njih pomnoževanje. Popis najvažnejših sadnih vrst s posebnim ozirom na domače vrste.

Naprava sadnih vrtov. Saditev, nadaljnje vzgojevanje in oskrbovanje sadnega drevja. Gnojenje. Ravnanje z opešanim drevjem. Vzgoja umetnih oblik. Škodljivci in bolezni sadnega drevja.

13. Uporaba sadja

Obiranje. Shranitev in razpošiljanje sadja. Sušenje. Naprava sadnih konzerv, sadnega vina, sadnega octa in sadnega žganja.

14. Vrtnarstvo

Naprava vrta. Vrtnarsko orodje. Obdelovanje in gnojenje vrta. Setev. Gorke lehe. Oskrbovanje. Škodljivci in bolezni zelenjadnih rastlin. Spravljanje in shranitev zelenjave čez zimo. Najvažnejše zelenjadne rastline s posebnim ozirom na vrste, ki se pridelujejo na šolskem vrtu. Naprava zelenjadnih konzerv.

15. Živinoreja

Temeljna načela reje živine z ozirom na praktične potrebe. Anatomija in fiziologija živali. Pasma. Plemenitev. Podedovalnost. Presojanje živali: zunanjih (eksterijer) in notranjih lastnosti. Krmljenje živine. Nakup močnih krmil. Sestavljanje krmil in proračuni uporabe. Oskrbovanje živine in naprava hlevov.

Posebna živinoreja: govedoreja, prašičereja, perutninarstvo, konjereja. Popis najvažnejših pasem v vseh vrstah. Odbiranje plemenske živine in plemenitev. Krmljenje, oskrbovanje in uporaba. Praktične vaje v presojanju in tehtanju živine, kontrolni molži in krmljenju.

16. Mlekarstvo

Postanek in pridobivanje mleka; množina in kakovost mleka, njega lastnosti in sestava. O molži. Ravnanje z mlekom in njega uporaba. Napake mleka, preiskovanje mleka. Prodaja mleka. Posnemanje in uporaba smetane. Izdelava masla in ravnanje ž njim. Napake masla; presojanje masla. Sirjenje mleka in izdelovanje sirov. Ravnanje z mehкими in trdimi siri v kipelni in sirni kleti. Napake sirov. O sirni trgovini.

17. Živinozdravstvo

Vnanji in notranji deli živalskega telesa. Določevanje starosti. Pomoč pri porodih. Najbolj nevarne bolezni domače živine. Postavne napake. Živinska kupčija.

18. Čebelarstvo

Naravoslovni popis čebelne družine. Sovražniki in bolezni čebel. Paša. Oskrbovanje čebel v navadnih panjih in panjih s premakljivim satjem. Uporaba medu in voska.

19. Gozdarstvo

Najvažnejše vrste gozdnega drevja. Pomlajevanje gozda. Oskrbovanje gozdov. Uporaba gozdnih pridelkov. Gozdno varstvo.

20. Kmetijsko gospodarstvo

Gospodarsko premoženje. Kmetijsko delo. Uredba gospodarstva. Kmetijske cinitve in gospodarski proračuni.

21. Kmetijsko knjigovodstvo

Važnost knjigovodstva. Razdelitev knjigovodstva. Popis premoženja. Tekoči računi z denarjem in s pridelki. Računski sklep. Proračuni. Praktična uporaba knjigovodstva. Upeljavanje v knjigovodstvo šolskega gospodarstva. Knjigovodstvo gospodarskih zadrug.

22. Kmetijsko združništvo

Namen, pomen in važnost združništva. Različne vrste denarnih in kmetijskih zadrug; njih uredba in poslovanje.

23. Kmetijsko kupčijstvo

Nakupovanje gospodarskih potrebščin (strojev, semen gnojil, krmil itd.). Trgovski predpisi, običaji in odnošaji. Način dobave in nakupa. Način plačevanja in izravnava. Prodajanje kmetijskih pridelkov. Priprava blaga za prodajo. Način prodaje in oddaje. Prevažanje blaga in carina.

24. Kmetijsko zakonodajstvo

Najvažnejše o ustavi in upravi države Jugoslavije. Najvažnejši zakoni in naredbe s posebnim ozirom na zemljiško knjigo, občinski red, poselski red itd.

25. Srbohrvaščina in domovinoznanstvo

Čitanje in pisanje cirilice. Najvažnejši podatki iz srbohrvaščine. Osnovni zemljepisni pojmi. Slovenija, Jugoslavija. Zgodovina Slovencev, Hrvatov in Srbov.

26. Petje

Vaje v četveroglasnem petju. Osnove glasbene teorije.

Praktični pouk

Na praktično šolanje učencev se polaga glavna važnost, zato se šolski pouk naslanja na praktična dela v gospodarstvu.

Praktični pouk obsega praktično razkazovanje, praktične vaje in praktična dela v šolskem gospodarstvu.

S praktičnim razkazovanjem se podpira šolski pouk v utemeljevalnih in strokovnih predmetih, s praktičnimi vajami in s praktičnim delom se imajo učenci izvežbati v vseh tistih delih, za katera je treba vaje in spretnosti.

Praktična dela, ki jih opravljajo učenci pri posameznih panogah, so pred vsem sledeča:

1. V poljedelstvu: Vaje v rabi poljedelskega orodja. Ravnanje s hlevskim gnojem, gnojnico in kompostom. Gnojenje z umetnimi gnojili in prirejanje gnojilnih poizkusov. Odbiranje in pripravljane semena. Setev in oskrbovanje rastlin. Mlatev in čiščenje žita. Shranitev pridelkov in ravnanje z njimi.

2. V travništvu: Gnojenje travnikov. Branje in čiščenje travnikov. Košnja in spravljanje sena s stroji. Naprava novih travnikov s setvijo in zboljšavanje opešanih travnikov. Naprava kisle krme (ensilaže).

3. V vinogradništvu: a) v trtnici: Cepljenje trt. Siljenje cepljenih trt v silnici. Vlaganje cepljenk in ključev v trtnico. Škropljenje in okopavanje. Izkopavanje, sortiranje in zavijanje trt za razpošiljatev. Oskrbovanje matičnjaka. b) V vinogradu: Razčrtavanje in saditev vinograda. Obrezovanje trte. Špičenje in kolitev. Vez v vinogradu. Okopavanje in gnojenje vinograda. Podbiranje in skrajševanje mladja. Žveplanje in škropljenje. Zatiranje škodljivcev. Trgatev. Sortiranje in razpošiljanje namiznega grozdja.

4. V kletarstvu: Ravnanje z moštom za napravo belega in rdečega vina. Pretakanje, čiščenje in filtriranje vina. Čiščenje posode. Ravnanje s kletarskimi stroji. Naprava butelj-skih vin. Kuhanje žganja.

5. V sadjarstvu: Setev pečk. Pikiranje divjakov. Saditev divjakov v drevesnico. Oskrbovanje drevesnice. Cepljenje. Piciranje. Vzgojevanje krone. Izkopavanje drevja v drevesnici in razpošiljanje. Vzgojevanje prtiličnega drevja. Saditev drevja na stalno mesto. Oskrbovanje dreves (snaženje, izredčavanje krone, mazanje debel). Pokončavanje škodljivcev.

6. Pri uporabi sadja: Obiranje sadja. Sortiranje in razpošiljanje sadja. Sušenje sadja. Naprava sadne mezge, marmelad in drugih konzerv. Naprava sadjevca in žganja.

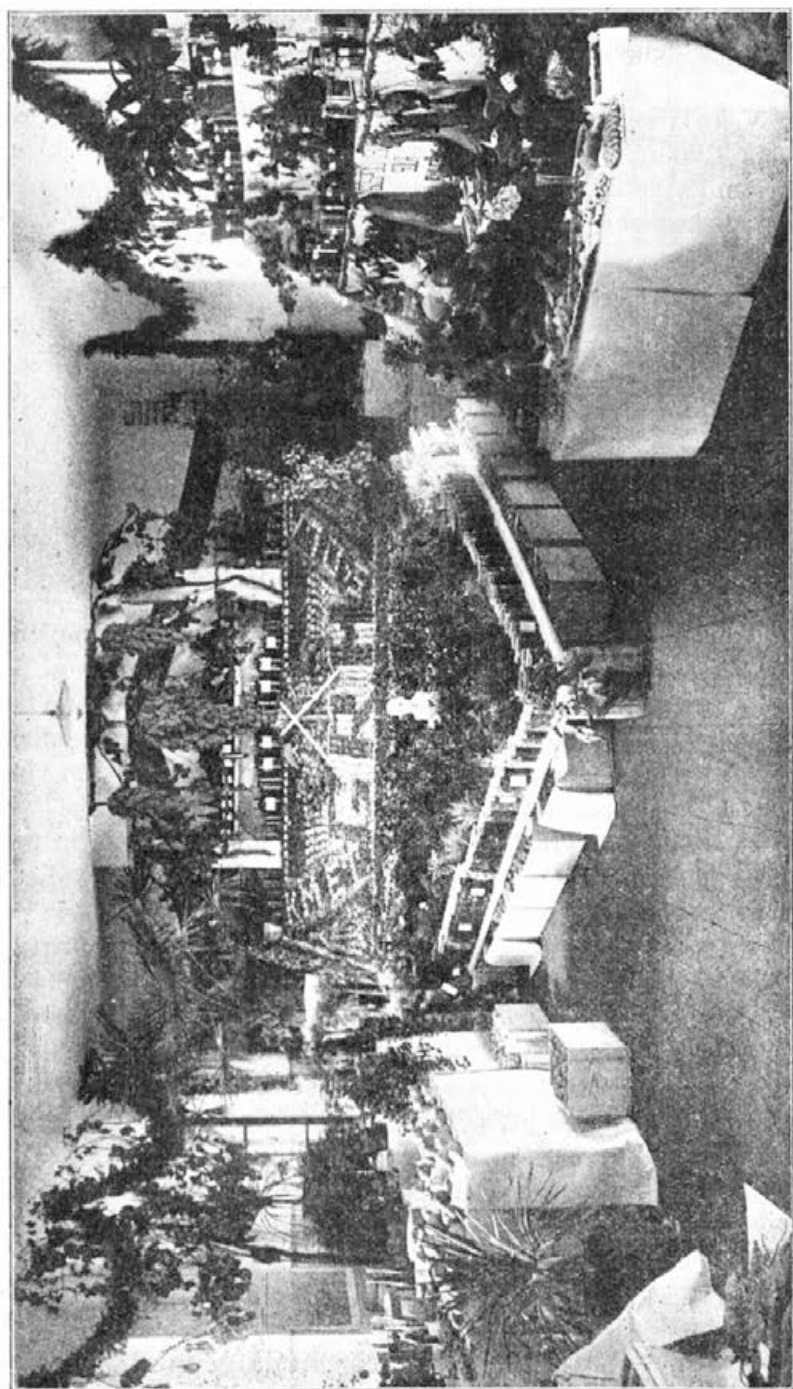
7. Pri vrtnarstvu: Naprava vrtnih leh. Naprava in oskrbovanje gorkih leh. Setev in saditev različne zelenjave. Oskrbovanje in spravljanje zelenjadnih rastlin. Izdelovanje zelenjadnih konzerv (sušenje, kisanje, steriliziranje, vlaganje v očet in slano vodo itd.).

8. V živinoreji: Presojanje, merjenje in tehtanje živine. Priprava krme in pokladanje. Napajanje živine. Paša živine in mlajših bikov. Molža. Vprezanje delovne živine in mlajših bikov. Odmerjanje prašičje klaje. Razna oskrbovalna dela.

9. V mlekarstvu: Ravnanje z mlekom. Preizkušanje mleka. Posnemanje s stroji. Izdelovanje in razpošiljanje presnega masla. Izdelovanje mehkega in trdega sira. Ravnanje s sirom.

10. V čebelarstvu: Oskrbovanje čebel v raznih panjih. Spravljanje rojev. Pitanje čebel. Zazimljenje čebel. Dobava medu in voska.

11. V splošnem gospodarstvu: Spravljanje orodja in vozov in vzdrževanje reda in snage v gospodarskih prostorih. Popravljanje ročnega orodja. Pletenje košev. Naprava sad-



Kmetijska razstava na Grmu jeseni 1929 — sadje

nih zaboječkov. Vaje v kolarskih in sodarskih delih. Vaje v nadziranju delavcev.

Učni pripomočki

V šoli se ponazaruje pouk z različnimi zbirkami, aparati, modeli, slikami, diagrami in drugimi učnimi pripomočki, ki so razvrščeni v velikem kabinetu in na prostornem hodniku pred njim. Šolske sobe so opremljene s slikami iz posameznih kmetijskih panog.

Pri praktičnem pouku služi kot najvažnejši učni pripomoček šolska kmetija s sledečimi zemljišči in gospodarskimi napravami:

1. Njive, obdelane z najvažnejšimi kmetijskimi pridelki in krmskimi rastlinami in z gnojilnimi poizkusi.

2. Naravni in zasejani travniki s poizkuševališčem za umetna gnojila.

3. Pašnik za mlado goved.

4. Rastlinsko poskuševališče za pridelovanje krme, za preizkušanje novih rastlinskih vrst in umetnih gnojil.

5. Vinograda v Trški gori in Cerovcih z najvažnejšimi vrstami trt in z gnojilnimi poizkusi.

6. Trtnica z matičnjakom in silnico za stratificiranje trt.

7. Sortiment najvažnejših trtnih vrst in ameriških podlag.

8. Kipelna in vinska klet z navadnimi in buteljskimi vini, potrebnimi kletarskimi stroji in s kotlom za kuho žganja.

9. Drevesnica in sejalnica za vzgojevanje visokega in prtilčnega drevja.

10. Nasadi špalirnega drevja.

11. Sadni vrtovi.

12. Sadna klet.

13. Sadna sušilnica.

14. Zelenjadni vrt s cvetličnjakom, silnico in gorkimi lehami.

15. Botanični vrt za kmetijske, sadne in gozdne rastline.

16. Gozdi v Podljubnem, na Vrhovskem in v Rasnem.

17. Nasadi vrbja.

18. Goveji hlev z montafonskim plemenom.

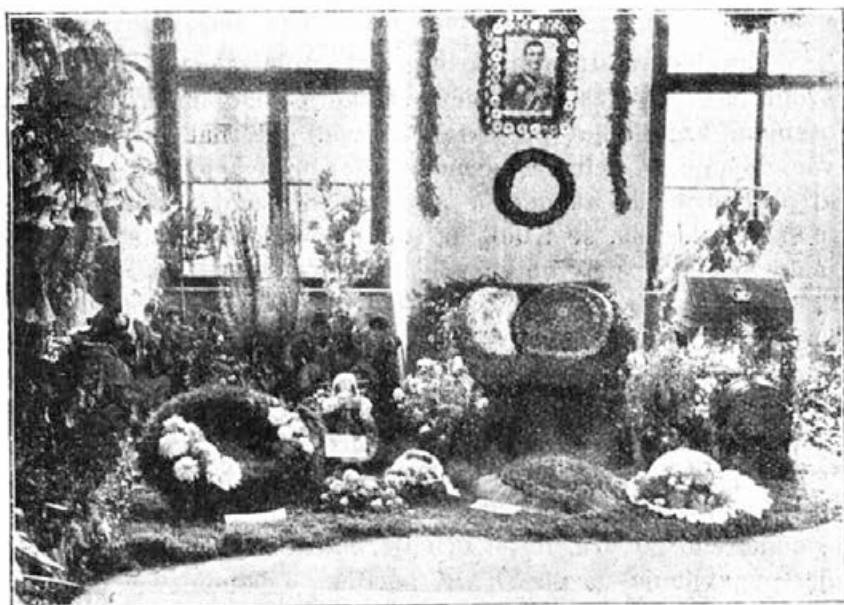
19. Krmilnica z raznimi stroji.

20. Ensilažna jama.

21. Mlečna klet s stroji za posnemanje mleka in izdelovanje masla.

22. Sirna klet za izdelovanje mehkega in trdega sira.

23. Svinjaki s požlahtnjenimi prašiči.



Kmetijska razstava na Grmu jeseni 1929 — cvetje

24. Konjski hlev.

25. Kurniki s štajerskimi rjavimi kokošmi.

26. Čebelnjak z A-Ž in drugimi panji.

27. Skedenj in kolarnica s potrebnimi stroji za kmetijstvo.

V prostem času razpolagajo gojenci z dijaško čitalnico, kjer je nameščena dijaška knjižnica s strokovno in bogato leposlovno literaturo in različnimi strokovnimi in leposlovnimi listi. Tu je tudi prostor za seje in poslovanje njihovega samostojnega društva, ki se naziva „Borba“. Vadijo se v društvenem delovanju, v deklamacijah, predavanjih, kritikah. Društvo je v odlični meri samovzgojnega značaja, ker goji prijateljstvo, čut odgovornosti, smisel za prostovoljno resno delo in preprečuje kvarne, skrivne izrodke skupnega življenja v zavodu. Odbor si gojenci svobodno izvolijo, ravno tako sodnike, ki sodijo o kaznih za društvene prestopke. Svoje pisateljske zmožnosti si urijo v društvenem listu, ki nosi naslov „Brazda“.

V društvenih odsekih, kakor v telovadnem, gasilskem itd., si vežbajo mlade ude za delo med narodom. Vse društveno delo, ki je sicer čisto samostojno, nadzoruje prefekt. Doslej je rodilo društvo lepe uspehe. Zahteva pa enotnega in skrbnega nadzorstva.

Hišni red

Z veliko vestnostjo skrbi grmska šola za smotreno vzgojo svojih učencev; za to važno in težko nalogo ima med učnim osebjem vzgojitelja (prefekta), ki vodi internat in nadzoruje vse dejanje in nehanje učencev. Razumljiva je skrb staršev, ki pošljejo sina v zavod, da se v slabi družini ne bi poslabšal in pokvaril. Šola se trudi, da tudi razvajenim in slabše vzgojenim učencem privzgoji poslušnost, točnost, smisel za resno delo in vsestransko poštenje. Dnevni red je tako sestavljen, da je vsak hip določen svojemu namenu, ali resnemu delu, ali odmoru, ali zabavi. Čas za vstajanje je določen pozimi ob pol 6. uri, poleti ob 5. uri. Do 7. ure se učenci pripravljajo za šolo, sledi zajutrek in odmor, od 8.—12. ure (poleti od 7.—12.) pouk v šoli, po kosilu do 13. ure odmor, od 13.—16. ure (poleti 13. do 18.) praktično delo, nato odmor in pouk v šoli. Po večerji je odmor do 20. ure, da si očistijo obleko in čevlje, nato učenje (ponavljanje) in ob 21. uri počitek. Znamenja se dajejo z zvonom.

Ob nedeljah in praznikih gredo gojenci skupno pod nadzorstvom k sv. maši in pridigi. Dopoldne imajo nato prost izhod, popoldne pa po odredbi ravnateljstva ali skupen izprehod ali kake vaje (telovadne ali gasilske) ali prost izhod ali učenje. Upoštevajo se po možnosti želje gojencev samih. Vsak dan odmolijo jutranjo in večerno molitev in natančno opravljajo verske dolžnosti.

Sicer pa brez posebnega dovoljenja ne sme noben učenec zapustiti zavoda in se za vsakega vedno ve, kje se nahaja in kaj dela. Hišni red točno predpisuje in urejuje tudi sicer vse potrebne zadeve.

Učenci se vrste v tedenski službi kot: gospodar, ki ima nadzirati vse gospodarstvo, reditelj, ki skrbi za red med učenci, službujoči učenci v hlevu, svinjaku, drevesnici, kleti, poizkuševališču itd., pa opravljajo dela dotične gospodarske panoge. Skrbi se, da se učenci ne odvadijo na zavodu delati.

Sprejemni pogoji

V Kmetijsko šolo na Grmu se sprejemajo sinovi kmečkih staršev, ki ostanejo po dovršenem šolanju na kmetiji in ustrezajo temle pogojem:

1. Niso mlajši od 16 in ne starejši od 20 let, kar dokažejo z rojstnim in krstnim listom;

2. so telesno in duševno zdravi, kar se zdravniško ugotovi ob vstopu v zavod;

3. so moralno neomadeževani, kar posvedočijo z npravnstvenim izpričevalom;

4. so dovršili osnovno šolo, in sicer:

a) za sprejem v pripravljalni tečaj kakršnokoli (lahko tudi enorazredno) osnovno šolo;

b) za sprejem v letno ali zimsko šolo 4 razrede z dobrim uspehom dovršene osnovne šole. V obeh slučajih se šolska izobrazba dokaže z izpričevalom zadnjega razreda (ne z odpustnico!).

Učenci se dele na štipendiste (brezplačne) in plačujoče. Prvi se šolajo popolnoma brezplačno, drugi pa malo manj kot brezplačno, kajti za vse stroške šolanja plačajo mesečno le 150 Din.

Brezplačnih mest ima zavod 35.

Natečaj za sprejemanje v pripravljalni tečaj razpiše šola v marcu in sprejema prosilce vsako leto v aprilu. Vsa mesta v tem tečaju so popolnoma brezplačna in imajo tečajniki tudi pri sprejemu v redno letno oz. zimsko šolo prednost pred ostalimi prosilci za brezplačna mesta.

Sprejem v letno šolo se razpiše vsako leto v avgustu in se učenci sprejemajo do 10. oktobra.

Sprejem v zimsko šolo se objavi vsako drugo leto v istem času kot v letno šolo.

Kako je vlagati prošnje in vsa druga potrebna navodila se točno določijo v razpisu, ki ga ravnateljstvo objavi v strokovnih in drugih listih.“

Navedena uredba je dobesedno povzeta po uredbi za časa oblastne samouprave in velja v glavnem tudi sedaj. V letih od 1932 dalje je bila vendarle deloma okrnjena, in sicer v sledečih točkah:

Opustil se je (kakor že na drugem mestu omenjeno) pripravljalni gospodarski tečaj, vsled česar je odpadel tudi pogoj, da more vstopiti v redno zimsko ali letno šolo le oni, ki ima pripravljalni tečaj ali vsaj 4 razrede uspešno dovršene osnovne šole.

Ukinila se je dijaška čitalnica in razpustilo društvo „Borba“, z njim vred je prenehal na zavodu

izhajati tudi list „Brazda“, ki so ga učenci sami pisali. Omembe vredno je, da je iz zasnutka grškega društva „Borba“ vzniklo društvo „Zveza absolventov kmetijskih šol“ (ZAKŠ), ki je privzelo za naziv svojemu društvenemu glasilu ime „Brazda“.

Ukinilo se je l. 1932. mesto prefekta, ki je obstajalo na šoli, dasi ne ves čas pod tem imenom, od l. 1888. in je bila vzgoja učencev prepuščena v glavnem poduradnikom, deloma dnevno službo vršečim uradnikom, ki se vrstijo tedensko v vzgoji. Sedanji ravnatelj se je spet zavzel za enotno vzgojo in v danih razmerah vprašanje tako rešil, da je vso vzgojo vzel v svoje roke. Letna poročila naslednjih let govorijo, da je vedno vladala na zavodu vzorna disciplina in red, v katerem se morajo vzgajati učenci za bodoče samostojne gospodarje. O drugi vzgoji — razen v disciplini in redu — se ne govori.

Izpadlo je l. 1932. iz hišnega reda določilo, da učenci vsak dan molijo jutranjo in večerno molitev in natančno opravljajo verske dolžnosti.

Dopolnil pa se je pozneje hišni red z dostavkom, da se posebna pažnja posveča državljanski vzgoji, ko se je istočasno izpustil iz prejšnjega hišnega reda stavek: „Vzgajajo se v točne, resne bodoče gospodarje, zveste državljanke in zavedne člane svojega naroda“ (glej Izvestje za šol. l. 1929/30 str. 8). Poudarek o državljanski vzgoji ni bil torej nič novega.

Uredba šolskega pouka se je s šol. letom 1933/34 spremenila v toliko, da se je letna šola pričela že s 15. septembrom, zimska pa kot poprej z začetkom novembra. Ker so bili na šoli v tem šolskem letu z ravnateljem vred le trije učitelji, se je čez zimo vršil pouk skupno za obe šoli (oba razreda); ena šola se je sicer pričela poldrugi mesec prej in je bilo v enem razredu okrog 40 učencev, vendar so razmere v to prisilile.

Spremenjeni so bili nekoliko tudi sprejemni pogoji, zlasti zavoljo nove oskrbnine in se danes glasijo:

Za sprejem v kmetijsko šolo bodisi v letno ali v zimsko šolo se zahteva starost najmanj 16 let in z dobrim uspehom dovršena osnovna šola.

Lastnoročno pisane prošnje, kolkovane z Din 5—, se vlagajo na ravnateljstvo banovinske kmetijske šole na Grmu. Prošnji se prilaga:

Krstni list,

domovnica,
 npravstveno spričevalo,
 zadnje šolsko spričevalo,
 izjava staršev odnosno varuha, s katero se zavežejo plačati stroške šolanja,

obvezna izjava staršev ali varuha, ki želijo banovinsko ali kako drugo podporo iz javnih sredstev, da bo njih sin ali varovanec ostal pozneje na domači kmetiji, v nasprotnem slučaju pa da povrnejo zavodu prejeto podporo iz javnih sredstev.

Oskrbnina se določa po premoženjskih razmerah prosilcev in znaša do preklica od 25 do 300 Din mesečno in se plačuje mesečno naprej.

Prosilci, ki prosijo za znižano oskrbnino, morajo priložiti še davčno ali občinsko potrdilo o velikosti posestva in višini davkov z opisom gospodarskih in družinskih razmer.

Pri vstopu v šolo napravijo učenci kratek sprejemni izpit iz slovenščine in računstva. Obenem pa preišče njihovo zdravstveno stanje šolski zdravnik.

Absolventi oblastne sedaj banovinske kmetijske šole

Letna šola 1927/28

Ajdnik Jože, Bela cerkev na Dol.	Kropar Peter, Senčur pri Kranju
Antončič Anton, Male dole p. Št. Vidu	Kržič Ludvik, Nadlesek, p. Stari trg pri Rakeku
Arh Jakob, Bitnje pri Bohinjski Bistrici	Lovrač Janez, Moravče
Barlič Francišek, Goričane, p. Vače pri Kamniku	Logaj Jožef, Ravne, p. Vače pri Litiji
Borse Janez, Toplice, p. Šmarjeta na Dolenjskem	Malovrh Franc, Smrečje, p. Vrhnika
Božič Karol, Nova vas pri Lescah	Premrl Jožef Julijan, Vipava na Primorskem
Bučar Leopold, Mačkovec pri Novem mestu	Primožič Viktor Anton, Št. Rupert na Dolenjskem
Drnovšek Viktor, Potoška vas, p. Zagorje ob Savi	Rudolf Ivan, Bistrica pri Pliberku na Gorenjskem
Fornazarič Vincenc, Ozeljan p. Gorici	Somrak Jožef, Kal pri Prečni
Grašič Peter, Strahinj pri Kranju	Stroj Alojzij, Zapuže pri Lescah
Habjanič Franc, Gruškovje pri Ptuj	Starc Anton, Čurili pri Metliki
Hočevar Alojzij, Sv. Valburga pri Smledniku	Šali Rudolf, Češča vas pri Prečni
Karlin Janez, Suha pri Škofji Loki	Štrukelj Artur, Šempas pri Gorici
Karlinger Rudolf, Ivančna gorica pri Stični	Trdin Štefan, Kostrevnica pri Litiji
Kene Alojz, Pavla vas, p. Pišeče pri Brežicah	Unetič Martin, Vinji vrh, p. Sv. Križ pri Kostanjevici
	Ziherl Jernej, Suha pri Škofji Loki
	Kuštrin Ferdinand, Rakovec pri Podmelcu na Tolminskem



Letnik 1927/28 po prehodu zavoda iz državne v oblastno upravo

Zimska šola 1927/28 – 29

Dobida Alojzij, Vrbnje pri Mošnjah
na Gorenjskem

Jerala Janez, Polje pri Vodica

Knific Jožef, Medno pri Ljubljani

Kovač Stanislav, Razpotje pri Medija-
Izlake

Lavrič Anton, Sodražica

Lazar Ivan, Briše pri Medija-Izlake
Lovšin Anton, Goriča vas pri Ribnici
na Dolenjskem

Šoklič Janez, Selo pri Bledu

Švele Franc, Huje pri Kranju

Trček Ciril, Laze pri Borovnici

Vospertnik Rupert, Podravlje na Kor.

Letna šola 1928/29

Arh Jože, Bohinjska Bistrica

Avbar Anton, Gor. Globodol pri Mirni
peči

Bantan Alojzij, Marno pri Hrastniku
na Dolenjskem

Brancelj Ivan, Laze pri Borovnici

Bostič Milan Janez, Št. Jurij pod
Kumom

Dirnbek Anton, Brezje pri Brežicah

Dogša Jurij Franc, Grabe, p. Sre-
dišče ob Dravi

Erčulj Janez, Podgora pri Videm-Do-
bropolje

Istenič Jožef, Hotedršica p. Logatec

Jerman Franc, Grmulje pri Škocjanu
na Dolenjskem

Kastelic Franc, Oteč vrh pri Št. Vidu
pri Stični

Komljanec Vincencij, Malo Mraševo
pri Kostanjevici

Krajger Pavel, Strpua vas pri Pli-
berku na Koroškem

Majerhofer Karol, Ljubljana

Modic Martin, Matena, p. Ig-Studenec

Ogulin Anton, Krvavški vrh pri Se-
miču

Pirnar Vinko, Grmulje, p. Škocjan
pri Mokronogu

Pospišil Friderik, Draga pri Loškem
potoku

Remec Edvard Anton, Osek na Go-
riškem

Saje Matija, Češnica, p. Št. Peter pri
Novem mestu

Selak Franc, Bučka pri Krškem

Sevnik Janez, Brezje pri Brežicah

Somrak Anton, Kal pri Prečni
 Studen Andrej, Žablje, p. Golnik na
 Gorenjskem
 Šeme Alojzij, Žalna pri Višnji gori
 Šeme Janez, Gaberje pri Stični
 Šetine Martin, Sv. Lenart pri Bežicah

Švigelj Janez, Brest, p. Ig-Studenec
 Tomažin Franc, Bistra pri Borovnici
 Tršelič Vinko, Vel. Podlog pri Krškem
 Urbanč Anton, Velika vas, p. Leskovec pri Krškem

Letna šola 1929/30

Črnoga Viktor, Variča vas, p. Makole
 Fugina Peter, Čeplje pri Nemški Loki
 Fugina Peter Stanislav, Čeplje pri Nemški Loki
 Hočevar Alojz, Dobruška vas pri Škocjanu
 Kerin Karol Štefan, Sv. Križ pri Kostanjevici
 Konda Anton, Sodinja vas p. Semiču
 Kovač Vladimir Jožef, Dvor pri Žumberku
 Kovač Anton, Sela, p. Osilnica pri Kočevju
 Kovačič Anton, Mali vrh pri Mirni peči
 Lavrine Franc, Gor. Rečica p. Laškem
 Nadrah Franc, Mrzlo polje pri Stični
 Nemanič Anton, Želebej pri Metliki
 Pajk Stanislav, Videm, p. Krka pri Stični
 Pinterič Andrej, Vel. Obrež pri Brežicah
 Potokar Alojzij, Polje pri Višnji gori

Podgoršek Anton, Podgorje p. Pišce pri Brežicah
 Prešern Franc, Smolenja vas pri Novem mestu
 Slak Jernej, Dobrava pri Dobrničah
 Svetec Pavel Luka Ferdinand, Leskovec pri Krškem
 Štukelj Jožef, Trebnji vrh pri Semiču
 Šuklje Jožef, Trnovec pri Metliki
 Šušteršič Jakob, Medno pri Št. Vidu nad Ljubljano
 Tičar Ignacij, Litija
 Vizlar Jožef, Gmajna, p. Raka pri Krškem
 Zabukovec Jožef, Nova vas pri Rakeku
 Zamar Ciril, Medana na Goriškem
 Zaviršek Anton, Krška vas pri Stični
 Žalec Jožef, Špeharji pri Starem trgu, okr. Črnomelj
 Žerjav Mihael, Brezina pri Brežicah

Zimska šola 1929/30—31

Antončič Jožef, Male dole pri Stični
 Butija Janez, Podlipovica, p. Medija-lzlake
 Cerar Franc, Domžale
 Čop Janez, Podhom, p. Zgor. Gorje
 Draksler Ernest, Dol pri Hrastniku
 Erzar Lovrene, Pšenična Polica, p. Cerklje pri Kranju
 Gornik Jože, Grahovo pri Cerknici
 Hladnik Franc, Petkovec, p. Rovte nad Logatecem
 Hribar Franc, Zalog pri Komendi
 Jenko Franc, Suha pri Kranju

Kovač Alojzij, Grahovo pri Cerknici
 Kunstelj Peter, Bohinjska Bela
 Lazar Lovrene, Briše pri Medija-lzlake
 Miklavc Alojzij, Podmolnik pri Dol. Hrušici
 Novak Jakob, Zgor. Šiška-Ljubljana
 Sešlar Franc, Podlipovica, p. Medija-lzlake
 Sodja Anton, Češnjica, p. Boh. Srednja vas
 Šuštar Martin, Kamnik pri Preserju
 Zaplotnik Stanislav, Letence, p. Goriče-Golnik

Letna šola 1930/31

Bastič Anton, Ljubgojna pri Horjulu
 Bratanič Anton, Bukovšek p. Brežicah

Bratina Vincencij, Stomaž na Gor.
 Černe Janez, Blejska Dobrava

Erman Ivan, Gaj pri Št. Janžu
 Gasparini Danilo, Višnjan v Istri
 Gostiša Dragotin, Gor. Logatec
 Guštin Franc, Lokvica pri Metliki
 Hribernik Franc, Zapoge p. Smledniku
 Impare Josip, Stolovnik pri Rajhen-
 burgu
 Ivančič Viljem, Velike Lašče
 Kosirnik Janez, Dobrava p. Komendi
 Košir Janez, Laze pri Borovnici
 Kovač Ivan, Preserje pri Ljubljani
 Kržan Viktor, Vrholo, p. Radeče pri
 Zidanem mostu
 Lavrič Franc, Stari trg pri Logatcu
 Mandelj Vid, Beleči vrh, p. Šmartno
 pri Litiji
 Novak Alojzij, Sv. Lenart p. Brežicah
 Novak Franc, Brežina pri Brežicah
 Plevnik Anton, Črnomelj
 Novak Jernej Firmin, Trboje pri
 Kranju

Rangus Jožef, Radula, p. Šmarjeta
 na Dolenjskem
 Retelj Martin, Gazice, p. Cerklje ob
 Krki
 Rozman Janez, Povlje, p. Golnik na
 Gorenjskem
 Satler Alojzij, Sv. Vid, Podbrežje pri
 Ptuj
 Selak Peter, Dobrava, p. Škocjan pri
 Mokronogu
 Seničar Anton, Smolenja vas pri No-
 vem mestu
 Skuber Jožef, Zgornje Jezersko
 Šuster Juri, Stari trg ob Kolpi
 Tarman Andrej, Log pri Kranjski
 gori
 Tršar Milan, Vrhnika
 Urbas Ivan, Unec pri Rakeku
 Zaletel Franc, Št. Vid nad Ljubljano
 Živalič Viktor, Gunclje, p. Št. Vid
 nad Ljubljano

Letna šola 1931/32

Božiček Edvard, Zagaj, p. Št. Peter
 pod Sv. gorami
 Debeljak Pavel, Podbreška Srednja vas
 Florjančič Vladimir, Št. Peter pri No-
 vem mestu
 Grahek Franc, Ržiše pri Zagorju
 Grank Martin, Gazice pri Cerkljah
 ob Krki
 Grubič Franc, Dobrava, p. Sv. Križ
 ob Krki
 Jerman Jožef, Grmulje pri Škocjanu
 Kavčič Kazimir, Žiri
 Kecelj Janez, Depalja vas, p. Trzin
 Kirn Jožef, Dol. Prekopa pri Št. Jer-
 neju
 Knavs Stanislav, Podpreska pri Lo-
 škem potoku
 Kulovec Franc, Vavta vas pri Novem
 mestu
 Lipovšek Avgust, Suša, p. Blagovica
 pri Kamniku

Marolt Stanislav, Pusti hrib pri Ort-
 neku
 Marušič Radoslav, Opatje selo na Pri-
 morskem
 Novak Anton, Njivice, p. Radeče pri
 Zidanem mostu
 Novak Viljem, Čatež pod Zaplazom
 Pogačnik Alfonz, Dobrava pri Kropi
 Pospisil Bogomir, Podpreska p. Dragi
 Povšnar Franc, Zgor. Kokra
 Primožič Leopold, Št. Rupert na Dol.
 Rome Jože, Mala Stara vas pri Gro-
 supljem
 Slak Ludovik, Dobrava pri Dobrniču
 Suhadolnik Franc, Borovnica
 Šenica Janez, Loka pri Črnomlju
 Šepetave Anton, Gregovce pri Bizelj-
 skem
 Vrečar Ivan, Jablovec pri Ptuj
 Stroj Mirko, Zapuže pri Lescah

Zimska šola 1931/32—33

Breje Peter, Vadeče pri Kovorju
 Burgar Ivan, Zavrh pri Medvodah
 Debeve Jože, Polje pri Vodicah
 Dežman Alojzij, Lancovo p. Radovljici

Jesihar Janez, Rašica, p. Št. Vid nad
 Ljubljano
 Korenčan Marijan, Naklo n. Kranjem
 Kovič Ivan, Kresnice pri Litiji

Mavee Alojzij, Tomišelj pri Igu
 Oblak Jožef, Jama, p. Stražišče
 Pečnik Ivan, Bistrica pri Pliberku
 Pček Ivan, Stari grad pri Beljaku
 Pogljajen Avgust, Vel. Rigelj, p. To-
 plice na Dolenjskem

Roje Edvard, Hudo, p. Radomlje na
 Gorenjskem
 Sajovic Alojzij, Suha pri Kranju
 Šenk Franc, Suha pri Kranju
 Žgajnar Anton, Mali Lipoglav, p.
 Šmarje-Sap

Letna šola 1932/33

Bobnar Feliks, Brezova reber pri
 Žužemberku
 Brežnik Anton, Št. Jurij pri Celju
 Elšnik Vincenc, Slatinski dol, p. Zg.
 Sv. Kungota
 Hočevnar Martin, Trebnji vrh p. Semiču
 Jonko Matija, Bovec na Goriškem
 Kastelic Anton, Hrastov dol, p. Št. Vid
 pri Stični
 Komljanec Stanko, Škocjan pri Mo-
 kronogu
 Michitsch Pavel, Gotenica pri Kočevju

Mikl Tomaž, Vodiča vas na Kor.
 Narobe Peter, Šmartno pod Šmarno
 gorq
 Novak Emanuel, Čatež p. Veliki Loki
 Rančigaj Franc, Šemnik, p. Ržiše
 Sevljak Josip, Vrtače, p. Vače p. Litiji
 Šali Karel, Češča vas pri Prečni
 Urbas Alojzij, Unec pri Rakeku
 Žaren Janez, Vrhulje pri Krškem
 Sereinig Luka, Staufa na Koroškem
 Kump Anton, Nestoplja vas p. Semiču
 Turk Anton, Lazec p. Loškem potoku

Letna šola 1933/34

Cevce Edvard, Laseno, srez Kamnik
 Gabriel Hubert, Domčale pri Beljaku
 Gorišek Franc, Št. Jernej na Dol
 Kaki Matevž, Dob (Aich) na Kor.
 Kapš Jože, Potoke pri Semiču
 Leskovec Jože, Jelični vrh
 Mervič Ferdinand, Pervačina p. Gorici
 Raščan Štefan, Turnišče v Prekmurju

Samide Edvard, Stari log pri Kočevju
 Stare Jože, Bereča vas pri Metliki
 Škvarč Ivan, Dolnje Stopice, p. Čatež
 ob Savi
 Šuštar Slavko, Zagorje ob Savi
 Šušteršič Anton, Kamnik p. Preserju
 Vitrih Matej, Sv. Anton na Pohorju
 Zevnik Franc, Čatež ob Savi

Zimska šola 1933/34—35

Bidovec Franc, Srednja vas pri Gol-
 niku
 Cvetek Ivan, Laški rovt, p. Bohinjska
 Bistrica
 Demšar Jakob, Zabrežnik pri Žireh
 Gornik Franc, Grahovo pri Cerknici
 Grad Ciril, Beričevo, p. Dol p. Ljubljani
 Hauptman Rado, Dol pri Laškem
 Jerala Feliks, Polje pri Vodica
 Jeršin Karel, Rudnik pri Ljubljani

Hladnik Josip, Rovte nad Logatcem
 Koman Ivan, Vižmarje pri Ljubljani
 Kozjek Martin, Zbilje pri Medvodah
 Kreč Anton, Rašica pri Kamniku
 Krljkar Martin, Vače pri Litiji
 Ogris Anton, Volčja vas na Kor.
 Pipan Franc, Vižmarje pri Ljubljani
 Potokar Anton, Mala Račna pri Gro-
 supljem
 Sršen Franc, Loka, p. Zagorje o. Savi

Letna šola 1934/35

Cvitko Janez, Dobrava pri Kosta-
 njevici
 Fajdiga Ivan, Sodražica
 Fenc Stanko, Tržič
 Ferkolj Jože, Dol. Kronovo pri No-
 vem mestu

Gastl Viljem, Sv. Štefan pri Klobas-
 nici na Koroškem
 Guzelj Franc, Dovje pri Mojstrani
 Hitejc Ernest, Ig pri Ljubljani
 Hrovat Ivan, Zagradec p. Žužemberku
 Janc Alojzij, Studenec pri Sevnici



Letnik 1935/36—37

Jerman Filip, Zapoge pri Kranju
 Kališ Pavel, Sr. Gameljue, p. Št. Vid
 nad Ljubljano
 Kristan Viktor, Sela pri Vodica nad
 Ljubljano
 Pačnik Josip, Straže, p. Mislinje pri
 Slovenjem gradu
 Sotlar Bernard, Log, p. Radeče pri
 Zidanem mostu

Spreicer Anton, Tušev dol pri Čr-
 nomlju
 Štrubelj Jakob, Grosuplje
 Verbič Leon, Dol. Logatec
 Vodičar Ivan, Podgora, p. Videm,
 Dobropolje
 Wieser Jernej, Vodmet na Koroškem
 Žvanut Stanko, Mihevec, obč. Čir-
 koveci pri Ptuj

Letna šola 1935/36

Antončič Alojzij, Male dole ob Te-
 menici
 Bajda Emanuel, Svibno, p. Radeče
 pri Zidanem mostu
 Burja Adolf, Loke, p. Šmartno v
 Tuhinju
 Delavec Avgust, Mojstrana
 Ferle Anton, Svibno pri Radečah
 Forte Ivan, Potoška vas pri Zagorju
 ob Savi
 Goršič Josip, Grosuplje
 Gričar Anton, Smečar, p. Leskovec
 pri Krškem
 Hočevar Ciril, Muljava pri Stični
 Hrovat Ciril, Jesenice na Gorenjskem
 Kosmač Franc, Ledine pri Idriji
 Kulovec Ciril, Vavta vas pri Novem
 mestu

Levičnik Zdenko, Kamnik
 Makovec Alojzij, Rudofovo, obč. Be-
 gunje pri Logatcu
 Miklič Alojzij, Tržič, p. Struge na
 Dolenjskem
 Molek Anton, Slamna vas p. Metliki
 Muhič Ivan, Draga pri Čabru
 Obrulek Franc, Moste, p. Komenda
 pri Kamniku
 Planinšek Franc, Zavrstnik, p. Šmartno
 pri Litiji
 Pogačar Ivan, Zgornja Šiška nad
 Ljubljano
 Pust Franc, Gor. Globodol pri Mirni
 peči
 Razpotnik Rudolf, Šemnik pri Litiji
 Roštohar Ivan, Zgor. Pijavsko pri
 Leskovecu

Rifelj Franc, Golušnik 6, p. Št. Peter pri Novem mestu	Vode Miroslav, Skaručna pri Vodicah
Rogelj Anton, Trebož, p. Krka pri Stični	Zaje Franc, Zavrh pri Trojanah na Gorenjskem
Strojin Jože, Mihovica pri Št. Jerneju	Ficko Vendelin, Šulinci v Prekmurju
Škvarč Anton, Vel. Obrež, p. Dobava pri Brežicah	Hrovatin Ambrož, Plavje pri Trstu
	Pobega Marij, Pobega v Istri

Seznam učencev sedanje letne šole 1936/37

Čerin Franc, Maribor	Mrgole Jože, Telče pri Škocjanu
Drešar Janez, Nasovče pri Kamniku	Novak Jože, Radež pri Laškem
Hočevnar Anton, Vel. Lese pri Litiji	Paldauf Alojz, Vučja vas p. Ljutomeru
Höfferle Andrej, Poljane (Novo mesto)	Pavlin Ivan, Družinska vas pri Novem mestu
Hutar Alojzij, Rožni dol pri Semiču	Plut Martin, Vranoviče pri Črnomlju
Jakljevič Franc, G. Lokvica p. Metliki	Rožman Anton, Mengeš pri Kamniku
Jeglič Jernej, Tabor pri Kranju	Strle Franc, Osrednek pri Logatcu
Jenko Josip, Vodice pri Kamniku	Strmole Mihael, Vir pri Stični
Jerič Stanko, Škocjan pri Krškem	Šiberlj Janez, Visoko pri Kranju
Joger Franc, Borje pri Litiji	Schweiger Jože, Črnomelj
Jordan Alojzij, Zameško pri Krškem	Teraš Ivan, Boštanj pri Krškem
Kline Milan, Zdenska vas (Kočevje)	Uršič Franc, Malošče pri Beljaku na Koroškem
Klopčič Štefan, Čemšenik p. Trojanah	Vrtačnik Jože, Ljubljana
Lap Martin, Bistrica pri Krškem	Žvab Alojzij, Dragovanja vas pri Črnomlju
Mastinšek Milivoj, Laporje p. Mariboru	
Mežan Franc, Knežja vas p. Dobrničah	
Miholič Štefan, Kobilje p. Dol. Lendavi	

Seznam učencev sedanjega II. tečaja zimske šole

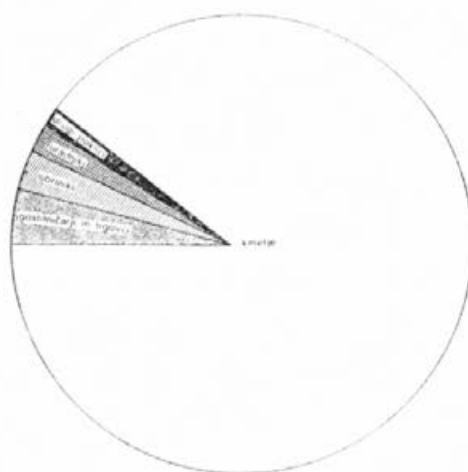
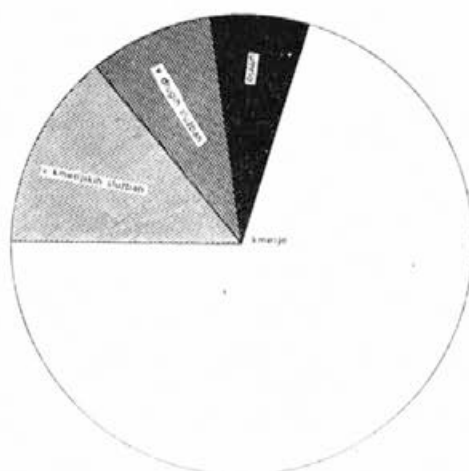
(Letnik 1935/36—37)

Birtič Franc, Zgor. Šiška	Lavrinc Alojz, Zgor. Rečica p. Laškem
Bokalj Jože, Poljane pri Litiji	Messner Jože, Dob pri Pliberku na Koroškem
Brežjak Anton, Plaznica na Koroškem	Rožič Matevž, Kamenje pri Bohinjski Bistrici
Hribar Martin, Češnjica pri Bohinjski Srednji vasi	Simončič Franc, Litija
Koširnik Ivan, Klanc pri Komendi	Trampuš Jože, Dob pri Pliberku na Koroškem
Krašovec Alojz, Hribarjevo p. Rakeku	
Krištof Alojz, Žvabek pri Pliberku	



Poklici gojencev po šolanju

kmetje	683 = 70 %
v kmetjski službi	137 = 14 %
v drugih službah	90 = 9 %
umrlo	68 = 7 %
skupaj	978



Poklici staršev

kmetje	872 = 89.2 %
gostilničarji in trgovci	39 = 4 %
obrtniki	35 = 3.6 %
uradniki	21 = 2.1 %
drugi poklici	11 = 1.1 %
skupaj	978

Obisk učencev iz posameznih pokrajin je bil sledeč:

Število	Kranjska	Štajerska	Koroška	Primorska	Hrvatska	Rusija	Skupaj
Učencev	718	105	22	129	3	1	978

Teoretičnemu pouku v šoli služijo razna učila, in sicer:

1. Za prirodopis, fiziko, geometrijo in merstvo 82 predmetov.
2. Za poljedelstvo in vrtnarstvo 18 predmetov.
3. Za vinarstvo, sadjarstvo in uporabo sadja 73 predmetov.
4. Za živinorejo, mlekarstvo, travništvo in živinozdravstvo 55 predmetov.

Učne knjige

1. Vinarstvo, Andrej Žmavec.
2. Kletarstvo, Skalicky Bohuslav.
3. Sadjarstvo, Belle Ivan.
4. Konzerviranje sadja in vsakovrstne povrtnine, Josip Zupanc.
5. Sadni izbor za Slovenijo, Martin Humek.
6. Domači vrt, Martin Humek.
7. Kmetijsko gospodarstvo, Viljem Rohrman.
8. Travništvo, Turk.
9. Splošno poljedelstvo, inž. Primož Simonič.
10. Uvod v perutninarstvo, Ivan Slivnik.
11. Govedoreja, Rado Legvart.
12. Mlekarstvo, Anton Pevec.
13. Živinozdravstvo, Franc Dular.
14. Živinoreja, Franc Černe.
15. Umni čebelar, Lakmayer Fran.
16. O prvinah in spojinah, Franc Štupar.
17. Kmetijska kemija, inž. Ivo Zobec.
18. Fizika, Senekovič Andrej.
19. Računstvo, A. Černivec.
20. Geometrija, Mazi A.
21. Aritmetika I/II, Kunc V.
22. Zemljepis, Milan Pajk.
23. Zemljepis S. H. S., Melik Anton.
24. Kratka zgodovina S. H. S., Matija Pirc.
25. Čitanka I. del, Brinar Josip.
26. Prva srpska ali hrvaška čitanka, Lesica-Lokovšek-Molč.

Zavod ima obsežno knjižnico, ki je razdeljena v učiteljsko in v dijaško knjižnico.

Učiteljska knjižnica šteje 1760 knjig, dijaška pa 659 knjig.

Učiteljska knjižnica vsebuje v glavnem strokovne knjige in časopise v slovenskem, srbohrvaškem in nemškem jeziku, nekaj je tudi leposlovnih knjig.

V dijaški knjižnici so v glavnem knjige leposlovne vsebine, precej pa je tudi učnih in strokovnih. Knjige v učiteljski kakor v dijaški knjižnici so urejene po kmetijskih panogah, in sicer:

Učiteljska knjižnica

I. A. Vinarstvo	123 zvezkov
I. B. Kletarstvo	45 "
II. A. Sadjarstvo	89 "
II. B. Vrtnarstvo	46 "
III. A. Gospodarstvo in združništvo	53 "
III. B. Poljedelstvo in travništvo	145 "
III. C. Živinoreja in mlekarstvo	163 "
III. D. Čebelarstvo	35 "
III. E. Kmetijske pomožne vede	86 "
III. F. Kmetijski časopisi	56 "
IV. Gozdarstvo	26 "
V. A. Živalstvo	33 "
V. B. Rastlinstvo	32 "
V. C. Rudnistvo	8 "
V. E. Fizika	11 "
V. F. Meteorologija	11 "
VI. Računstvo in risarstvo	30 "
VII. Poročila in naznanila	95 "
VIII. A. Statistika in zemljepisje	38 "
VIII. B. Zgodovina	28 "
IX. A. Letopisi	1 zvezek
IX. B. Jezikovna dela	26 zvezkov
IX. C. Leposlovje	78 "
X. Knjige razne vsebine	62 "

Dijaška knjižnica

I. A.	Vinarstvo	6 zvezkov
I. B.	Kletarstvo	2 zvezka
II. A.	Sadjarstvo	19 zvezkov
II. B.	Vrtnarstvo	5 "
III. A.	Gospodarstvo in zadružništvo	12 "
III. B.	Poljedelstvo in travništvo	23 "
III. C.	Živinoreja in mlekarstvo	36 "
III. D.	Kmetijske pomožne vede	9 "
IV.	Gozdarstvo	9 "
V. A.	Živalstvo	6 "
V. B.	Rastlinstvo	8 "
V. C.	Rudništvo	1 zvezek
V. D.	Kemija	7 zvezkov
V. E.	Fizika	2 zvezka
VI.	Računstvo in risarstvo	5 zvezkov
VII.	Poročila in naznanila	1 zvezek
VIII. A.	Statistika in zemljepisje	18 zvezkov
VIII. B.	Zgodovina	20 "
IX.	Jezikovna dela	9 "
X. A.	Pesništvo	46 "
X. B.	Proza	261 "
X. C.	Dramatični spisi	20 "
XI.	Knjige razne vsebine	80 "



Rečenico, ki veli, da človek toliko mož veljá, kolikor jezikov zna, bi mogli vsaj delno uporabiti tudi za poučna potovanja. Kolikor deželá z odprtimi očmi vidiš, toliko večja je tvoja izobrazba. To ne velja zgolj za učene ljudi, ampak tudi za kmečke. Človek, ki po neznanih krajih potuje in ima oči za gledanje ter ušesa za poslušanje, je kakor magnet: kar je tem njemu enakega in po snovi sorodnega, vse pritegne nase. Dobljene vtise doma uredi in po svoji pameti kar je dobrega uporabi, a se varuje, kar je slabega.

Sem in tja se je že slišalo mišljenje, da so poučni izleti učencev kmetijskih šol — kmečkih fantov — potrafa, luksus. Da je škoda vsakega stroška v ta namen. Toda če kmečki fantje na takšnih izletih ne bi pridobili ničesar drugega kot samo to, da vidijo druge kraje in druge ljudi, bi izlet že lahko opravičili. Če pa je smer izlefa in njegov namen takšne narave, da jim poleg zanimivih novih krajev in naravnih lepot nudi še skupek strokovnih, pristno gospodarsko koristnih vrednot, se je bogato izplačal. Ni sicer moči pokazati pozneje natančno: tole in tole je ta in ta prinesel koristnega ravno z izleta, toda nekje se že pokaže.

Sicer je pa vodstvo kmetijske šole na Grmu vedno skrbelo, da so bili vsi izleti v prvi vrsti in v izredni meri poučnega značaja. Za zgled bomo navedli le nekaj znamenitejših izletov, da se pokaže, kako velikega pomena so ti izleti za splošno in strokovno izobrazbo učencev.

Tako se glasi poročilo o izletu od 28. julija do 1. avgusta 1908 v Vipavsko dolino, na Goriško in Primorje sledeče (letno poročilo 1907/08):

„Na tej poti so si učenci ogledali sledeče zavode in gospodarstva: gospodinjsko šolo v Ljubljani, mlekarno in mlekarsko šolo na Vrhniki, nekaj kmetskih posestev v okolici Vrhnike, trtnico kmetijskega društva v Vipavi, vipavske vinograde na pešpoti od Št. Vida na Slap, vinograde nekdanje šole na Slapu, državne nasade na Slapu, združeno vinsko klet v Vipavi, gospodarstvo in uredbo kmetijske šole v Gorici in vele-gospodarstvo barona Ritterja v Monaštru pri Ogleju. Učence

sta vodila na tej poti vodja Rohrman in adjunkt Zdolšek. V Vipavski dolini se je pridružil tudi vinarski komisar Gombač.“

Ali poročilo o izletu na Hrvaško (letno poročilo 1909/10):

„Na tem izletu so si ogledali učenci sledeče gospodarske objekte: hleve, svinjake in stroje g. Globočnika v Dobravi pri Kostanjevici, vzorne vinograde g. Presečky-ja v Vel. Dolini, vinske kleti istega posestnika v Samoboru, uredbo gospodarstva na višjem gospodarskem učilišču v Križevcih, kjer se je istega dne priredil izlet hrvaško-slavonskega gospodarskega društva v Zagrebu. Povodom tega izleta so se vršila dopoldne predavanja o živinskem zavarovanju, o gnojenju travnikov in o čiščenju in filtriranju vina, popoldne se je pa priredila tekmovalna strojna košnja žita in trave in tekmovalno oranje. Nazaj grede so si izletniki ogledali vinograde, trtnice, sadne vrtove, drevesnice, hleve in mlekarno deželnega posestva v Božjakovini. Izletniki so bili povsod gostoljubno sprejeti, tako da se tudi na tem mestu iskreno zahvaljujemo vsem, ki so omogočili izlet in pripomogli, da se je tako uspešno izvršil. Posebno hvalo smo dolžni v tem pogledu ravnateljstvu in učiteljskemu zboru višjega gospodarskega učilišča v Križevcih, ki nas je posebno ljubeznivo sprejelo. Nazaj grede so si učenci ogledali tekom popoldneva mesto Zagreb. Izletnike sta vodila ravnatelj Rohrman in strokovni učitelj Zdolšek.“

O izletu na Štajersko poroča izvestje 1911/12 sledeče:

„Izletniki so se odpeljali pod vodstvom ravnatelja in strokovnih učiteljev Zdolška in Vedernjaka po Krški dolini, znani po svoji močni prašičjereji, in čez žitorodno Krško polje na Videm in na Sremiško goro, kjer so si ogledali vinograde brežiške graščine grofa Attemsa, potem vinogradniško posestvo Sabadina (prej last dr. Schmiermaula) in mimogrede vinograde oo. trapistov iz Rajhenburga. Popoldne so si ogledali vzorne naprave samostanskega gospodarstva v Rajhenburgu. Izletniki so bili povsod prav prijazno sprejeti. Na večer so se odpeljali v št. Jur ob juž. železnici v ondotno kmetijsko šolo, kjer jih je ravnatelj Belle prav gostoljubno sprejel. Ogledali so si drugo jutro uredbo šole, njene nasade, hleve, živino, orodje itd. Ob 10 dopoldne so se odpeljali v Ljubljano, kjer so si v teku popoldneva ogledali naprave gospodinjske šole v Marijanišču in novi čebeljak, kjer je dajal potrebna pojasnila sadjarski učitelj Humek, in pozneje dreves-

nico c. kr. kmetijske družbe na ljubljanskem polju, kamor je izletnike spremljal ces. svetnik ravnatelj Pirc, ki je izletnike prav gostoljubno sprejel tudi v Marijanišču. Proti večeru so se odpeljali iz Ljubljane v Kamniško okolico do Homca, kjer sta izletnike pričakovala župnik Mrkun in tajnik živinorejske zadruge Borc. V jutro tretjega dne so si ogledali izletniki v Mengešu, kjer so prenočevali, ondoto pivovarno in slamnikarsko zadruho, potem v spremstvu tajnika Borca kmetijsko strojno zadruho in združno mlekarino. Pot jih je vodila potem čez Moste, Komendo, Križ v Kamnik. Na tej poti so si ogledali živinorejo in hleve posestnika Strcina in Zadruga v Mostah, združno mlekarino in posestvo Mejača v Komendi in graščinske hleve in zavod za prašičjerejo v Križu, kjer so bili izletniki prav prijazno sprejeti po baronu Apfaltrernu. Popoldne so se odpeljali izletniki iz Kamnika v Šmarčo, kjer so si ogledali pod vodstvom župnika Mrkuna uredbo ondotnega kmetijskega društva, združno mlekarino, novi združni pašnik in nekatera gospodarstva. Iz Homca so se vrnili v Ljubljano in razšli proti domu.“

Po vojni je bilo na večje poučne izlete možno misliti šele, ko je prevzela zavod obl. samouprava. Tako so v šolskem letu 1928/29 učenci prepotovali lep kos jugoslovanske zemlje. Izvleček iz poročila se glasi (Izvestje 1928/29):

„V tem letu so napravili učenci poleg več krajših izletov tudi en daljši izlet v severno Dalmacijo, ki se je vršil od 2. do 9. septembra 1929. Izleta se je udeležilo 31 učencev z dvema spremljevalcema, in sicer z gg. inž. Kotlovškom in strokovnim učiteljem Ant. Flegom.

Dne 2. septembra so odpotovali v Zdenčino. Tu so si ogledali velike ribnike rodbine Zwilling.

Poleg tega so si učenci na tem posestvu ogledali velike in vzorne naprave za gojenje perutnine. Namen teh naprav je oddati na trg vsako leto 45.000 komadov piščancev. Piščance pošiljajo v Berlin in London. Tu imajo velike umetne valilnike in umetne koklje.

Ko so si učenci vse to ogledali, so se odpeljali naprej v Križevce, kamor so dospeli še isti dan ob 9. uri zvečer. Tu so prenočili in si drugi dan ogledali posestvo ratarnice, laboratorije srednje kmetijske šole in eno okoliško kmetijo.

V oddelku za oplemenjevanje bilja so videli učenci, kako se vrši selekcija, komparativni poizkusi in križanje (vse po

najnovejših metodah). V tem zavodu delajo preizkuse s krompirjem, pšenico in koruzo.

Po ogledu ratarnice kakor tudi srednje kmetijske šole v Križevcih, so odšli v Božjakovino.

Po ogledu Božjakovine so se odpeljali drugi dan v Zagreb, kjer so si ogledali: Mlekarno, „Samopomoč“, fakultetsko posestvo in v Maksimiru Zagrebačko pivovarno in tovarno likerjev „Arko“. V opoldanskem odmoru so si ogledali Zoološki vrt v Maksimiru in botaniški vrt.

Drugo jutro so se odpeljali z vlakom v Gospič, kjer je tudi kmetijska šola. Med potjo so se ustavili v Vrhovinah, odkoder so si šli ogledat prekrasna Plitvička jezera.

Iz Gospiča so se odpeljali v Knin, kamor so prišli tudi zvečer. Drugi dan so si ogledali šolo in okolico.

Iz Knina so odpotovali v Split, kjer so si ogledali Gospodinjsko šolo, Marijan, Solin in mestni muzej. Na učence je tukaj najbolj vplival pogled na morje — saj so ga videli prvič.

Po ogledu Splita so se odpeljali v Šibenik, kjer so si ogledali okoliške šibeniške vinograde (z nenakoljenim trtjem) in južno sadje (oljke, smokve, mandeljne). Iz Šibenika so se odpeljali s parnikom v Biograd na moru, in sicer v Vrano in Sokoluš. V Vrani je približno 7000 ha zemlje, od katere je 3000 ha jezera. Obdeluje se samo 1770 ha. Leta 1923. je bila ustanovljena žrebčarna, ki ima 40 žrebcev in 30 kobil lipicanske in arabske krvi. Tu goje 70 krav in bikov oberintalske pasme. Prašiči so westfalske in jorkširske pasme, ovce so tu selekcionirane — domača vrsta križana z merino.

Iz Vrane so odšli v Sokoluš, kjer je največja trtnica v naši državi, ki meri 68 ha, drevesnica pa 36 ha. Tu se goje zelo mnoge in različne vrste trt kakor tudi drevja. Po ogledu Vrane in Sokoluša so se vrnili v Biograd, od koder so odpotovali s parnikom na Sušak, od tu pa z vlakom domov.

Na potovanju so bili učenci povsod zelo prijazno in gostoljubno sprejeti, posebno v Zdenčini, Glavici-Knin in Križevcih. Da pa je potovanje tako dobro uspelo, je v glavnem zasluga bivše ljubljanske oblastne samouprave, ki je v to svrho votirala zadosten znesek. Zato ji tudi na tem mestu najlepša zahvala.“

Največji poučni izlet je bil konec šol. leta 1929/30, ko so učenci prepotovali skoraj vso Jugoslavijo. Poročilo slove v izveščku (Izvestje 1929/30):

„Kakor vsako leto, je ravnateljstvo tudi v letu 1930. pripravilo za svoje gojence letne šole večji poučni izlet, da si ogledajo razne vzorne kmetijske ali kmetijsko-industrijske in splošne gospodarske naprave v raznih delih naše države in tako poživijo teoretične nauke in utrdijo praktične poznatke, katere so pridobili tekóm šolskega leta na kmetijski šoli. So pa take ekskurzije poleg svojega strokovnega značaja tudi zelo važne s stališča vzgoje v nacionalno-kulturnem pogledu, da gojenci — vsi bodoči kmetijski gospodarji — spoznajo kolikor mogoče velik del države, šege in običaje prebivalstva po posameznih pokrajinah, narodne noše itd., da se v njih dvigne narodni ponos in državljanska zavest in da neomajno vzljubijo prekrasno svojo širšo domovino: Jugoslavijo.

Vsled teh, vsekakor tehtnih razlogov stremi ravnateljstvo v poslednjih letih za tem, da omogoči gojencem čim obširnejše izlete po drugih banovinah. Za l. 1930. se je določila ekskurzija preko Ljubljane in Zagreba v severno in zapadno Srbijo, Bosno in južno Dalmacijo, odtod po morju na Sušak in domov. Čeprav upoštevamo $\frac{3}{4}$ sko znižanje železniške vožnje in $\frac{1}{2}$ čno znižanje na parniku, je tako obsežna ekskurzija vendarle zvezana z velikimi stroški, katerih po večini siromašni gojenci niso mogli niti z daleč pokriti, čeprav so delno radevolje prispevali. Vsled tega se je ravnateljstvo obrnilo za primerno podporo na kralj. bansko upravo v Ljubljani, kjer je našlo razumevanje za svoj predlog, ki se je udeležilo v izdatnejši podpori za omenjeno ekskurzijo.

Dne 1. septembra zjutraj so krenili učenci z dvema spremljevalcema v Ljubljano, kjer so si ogledali Osrednje mlekarne in vse njene mlekarske, maslarske in sirarske naprave. Po ogledu jesenske razstave na ljubljanskem velesejmu, Centralne vinarne v Šiški, gospodinjске šole v Marijanišču, žrebčarne na Selu in kratkem prenočevanju tamkaj, so krenili izletniki v Zagreb, kjer so si ogledali vzorno veleposestvo gospodarske fakultete in Zoološki vrt v Maksimirju, nato pa nadaljevali pot preko Beograda v Smederevo, kjer so si ogledali vse naprave in ureditev vinarske zadruge, ene najjačjih in najdelavnejših v Srbiji. Iz Smedereva odhod v Požarevac, obisk in ogled tamkajšnje kmetijske šole, kakor tudi žrebčarne v Ljubičevem. Iz Požarevca preko Vel. Plane v Čuprijo, obisk kmetijske šole in uglednega veleposestva z žrebčarno v Dobričevem. Iz Čuprije preko Stalaća do Kraljeva, kjer obstoja najstarejša srbska kme-

tijska šola, za katero so postavili v l. 1924—25 novo šolsko in internatsko poslopje s stanovanjsko vilo za direktorja in štirimi stanovanjskimi hišami za nastavnike in demonstratorje. Krasna in monumentalna zgradba, s katero bi se vsako veliko mesto lahko ponašalo, postavljena z veliko vsoto 18 milijonov Din, da služi za žarišče kmetijskega napredka in izobrazbe šumadijskega seljaka. Po ogledu te lepe in zanimive šole in njenega gospodarstva se je ekskurzija ustavila v 38 km oddaljenem Čačku, da obiše tamkajšnjo lepo in vzorno zadržno mlekarno in okrajni razsadnik. Gojenci so imeli priliko ogledati si tudi nekaj kmetij in spoznati, da je v dolini Morave — v srečanju Šumadije — kmetijstvo na lepi stopnji razvoja.

Iz Čačka preko planinskega dela Srbije (Užice) smo potovali po divje romantični poti (po Šargan planini, Višegrad) v Sarajevo in si tam v Butmiru ogledali kmetijsko šolo z vsemi šolskimi in gospodarskimi napravami. Pešhoja do izvira Bosne in ogled ribogojске naprave ob izviru. V Sarajevu samem so si fantje ogledali mesto z vsemi, za slovenske obiskovalce posebno zanimivimi znamenitostmi (mošeje, krasno mestno hišo, turške grobnice, življenje v mestu, baščaršijo itd.). Strokovnjaško podrobno je bila ekskurziji tudi razkazana in raztolmačena tamošnja velika tobačna tovarna z vsem delom in strojno ureditvijo.

Po ogledu Butmira, Sarajeva in okolice je krenila ekskurzija po divni poti preko Ivan planine, kršne Hercegovine (ogled Mostarja) v prelesteni Dubrovnik. Kakor malokje so imeli učenci tukaj priliko spoznati do podrobnosti ondote šege in navade, pomorsko trgovstvo, kmetijstvo v okolici, skromno sicer, vendar izredno zanimivo itd. Razume se, da je bil med prvimi na vrsti krasni Lokrum s svojimi parki in nasadi subtropskih in celo nekaterih tropskih rastlin. Ogled vzornega kletarstva v Čilipih in naprednega posestva, v Grudi ogled kleti vinarske zadruge in mlina za olje; v Čibači ogled razsadnika, mlekarne in evetličarstva. Ogled ribarstva v Batahovini in Sustjepanu, v Rijeki Dubrovački kleti in mlina P. Kolića, posestva Kristović, čebelarstva Ferro, ledarne, vodovoda, tovarne testenin; Popovega polja in umetnega (primitivnega) namakanja. Ogled luke v Gružu, trgovskega in vojnega broda itd.

Iz Dubrovnika povratek na parniku Jadranske plovbe proti Sušaku. Med potjo ogled slikovite dalmatinske obale. Tekom dveurnega postanka parnika ogled Splita. Na Sušaku

ogled vkrcavanja in izkrcavanja blaga, obisk Trsata, Frankopanskega gradu. Vrnitev preko Karlovca v Novo mesto.

Fantje so bili zelo navdušeni po tej ekskurziji, ki jim je nudila res veliko raznovrstnega, zanimivega in poučnega. Tu so sami doživeli veličino in razsežnost naše Jugoslavije, pomembnost njenega gospodarstva, ne v zadnji vrsti kmetijskega, važnost in krasoto njenega morja. Prvič in skoraj gotovo tudi zadnjič se je vsak izmed njih v morju kopal in se po njem vozil, toda doživel je vsakteri izmed njih vse to do smrti nepozabno. Ekskurzija je zaleгла več kot leta trajajoči pouk ali propaganda, čeprav je trajala, za tako dolgo in pestro pot, samo pičlih 14 dni. Vrnili so se vsi popolnoma zdravi in iskreno oduševljeni za svoj kmetijski poklic in za veličastno širšo domovino. Ugotoviti je treba popoln uspeh tega poučnega izleta.“

Po vseh teh poročilih, ki smo jih pobrali iz nekaterih izvestij, ni kaj drugega pripomniti kot to, da je po najboljših močeh grmska šola uredila — v kolikor je na merodajnih mestih našla odprta ušesa — svojim učencem, bodočim slovenskim kmetom, tudi priliko pogledati preko svojega plotu v druge dežele in zemlje, da si tamkaj razvedrijo duha in naberejo koristnih pobud za uspešno delo na svojih domovih. Vse z edinim namenom:

Z vseh strani in z vsemi mogočimi sredstvi pomagati slovenskemu kmetu do lepših dni!



Z delom, ki je v prejšnjih sestavkih opisano, je kmetijska šola na Grmu neposredno — kar naravnost, brez ovinkov — koristila slovenskemu kmetu. Na eni strani mu je vzgajala sinove za bodoče umne gospodarje, na drugi pa s pisano in govoreno besedo izobraževala široke kmečke množice in jih navedla k načinu kmetovanja, po katerem trdo delo kmečkega človeka rodi tudi primerne dobrine. Poleg vsega pa je še s pridelki svojega posestva požlahtnjevala one kmetije, ki so se zavedale koristnosti takšnega izboljševanja in odprle svoje dveri blagodejni pomoči z Grma.

Vendar s tem delo grmske šole še ni končano. Tudi po ovinkih je — posebno pri slovenskem kmetu — treba približati se njegovi domačiji. Nezaupljiv je, za „novotarije“ nima kaj prida razumevanja. Če mu hočeš pri njegovem gospodarstvu dobro storiti, mu moraš oprijemljivo dokazati, da je tisto, kar ti učiš, boljše od njegovega. In če sam ne utegneš priti do njega, se je treba poslužiti posrednikov, ki jih bolj pozna, tesneje ž njimi živi in jim vsled tega tudi več zaupa. Kako mora biti iznajdljiv človek, ki hoče slovenskemu kmetu gospodarsko in kulturno pomagati!

Ljudskošolski učitelj na deželi stalno živi med kmečkim ljudstvom in ga po nekaj letih lahko do podrobnosti spozna. Tudi kmet je imel svoj čas od učitelja nekaj več, kot ima žal danes; zaupal mu je tudi svoje gospodarske težave. Poleg duhovnika je bil včasih učitelj osebnost, ki je med kmečkim ljudstvom delila pravi blagoslov zlasti glede napredovanja v gospodarstvu. Če danes ni v takšni meri učitelj povezan s kmečkim človekom in zakaj ni, ne bomo na tem mestu razpravljali. Tudi nočemo ocenjevati škode, ki jo narod trpi vsled tega.

Vodstvo kmetijske šole na Grmu se je vsikdar živo zavedalo, da je veliko dobrega mogoče nuditi kmečkim domovom po učiteljih, ki službujejo na deželi. Zato je že od vsega začetka, že na Slapu in potem na Grmu zavod delal na to, da so se ljudskošolski učitelji za to plodonosno delovanje kar moči dobro pripravili. Leto za letom so se ob počitnicah zbirali idealni slovenski učitelji v prostorih stare grmske graščine,

žrtvujoč svoj prosti čas strokovni kmetijski naobrazbi z željo, da revnemu kmetu doma pomagajo. Čast jim in priznanje! Tudi danes jih še imamo, takšne idealne učitelje; ali njih vrste se žal redčijo. Na Grmu je bil zadnji tečaj za učitelje l. 1927., če izvezamemo kratek enotedenski tečaj v oktobru 1935.

Koliko se je na teh učiteljskih tečajih pripravilo požrtvovalnih učiteljev, ki svoj narod ljubijo ne zgolj z jezikom, ampak z dejansko ljubeznijo, za delo na deželi, med kmeti! In koliko je grmski zavod žrtvoval za njihovo strokovno usposobljenost! Možje-učitelji, osiveli v izpolnjevanju svojih dolžnosti po pesnikovem naročilu:

„Ne le kar*veleva mu stan,
kar more, to mož je storiti dolžan,“

ti možje so še žive priče, kako je sedanja jubilatka z ljubeznijo skrbela, da jih čim temeljiteje pripravi za delo na kmetijskem polju. V siju zlatega leta se vseh idealnih sodelavcev toplo spominja in jim pošilja zahvalno priznanje in pozdrave!

Besede mičejo, zgledi vlečejo! Ta izrek bo malokje tako temeljito držal, ko pri našem kmetu. Lahko mu govoriš ves dan, pa ti bo zvečer še zmajeval z glavo in privlekel za lase kôpo pomislekov. Pokazati je treba! Če vidi in potiplje, bo že verjel.

Tudi tega sredstva se je posluževala grmska šola. Zgodovina njenega dela beleži množico najrazličnejših razstav, ki se jih je ali udeležila s svojimi proizvodi ali pa jih tudi sama priredila. Kdor ima priložnost pobliže pogledati v notranjost zavoda, bo naletel na kopico zlatih in srebrnih medalij, kolajn, diplom, priznanih pisem, ki so dejanske priče zavodovega dela na polju razstav. Videl bo prav tako celo zbirko slik, ki morejo pa biti le medla in nepopolna podoba tega, kar hočejo oteti pozabljenu.

Težko je iz daljave več desetletij ocenjevati gospodarske razstave na kmet. šoli na Grmu. Tudi ni — žal — točnih podatkov, da bi se mogle številčno ugotoviti. Pa to niti važno ni. Kdor je videl na pr. brez dvoma najlepšo razstavo zadnjih let, ki je bila jeseni 1929 — tik preden je šola prešla iz prejšnje oblastne v banovinsko upravo, in je obenem videl tudi

vse množice, ki so jo obiskale, si bo lahko ustvaril sliko o pomembnosti kmetijskih razstav sploh in o važnosti razstav na grmski šoli še posebej. Šolski prostori prostranega gradu so se spremenili v shrambe žlahtnega sadja, lepih poljskih pridelkov, nekateri v pravcate vrtove samih prelepih cvetic in slastne zelenjave; drugje zaloge vkuhanih in konzerviranih dobrot, celó medica je tekla, in tisti prostor ni bil najslabše obiskan! Prostorno dvorišče pa je izgledalo kakor ogromna shramba kmetijskih strojev. Kmečki ljudje so prišli in so, videč vse to, lahko spoznali, da niso samo lepe, pa prazne besede, kar kmetijske šole in njihovi učitelji dopovedujejo, marveč živa resnica, ki jo je lahko na lastne oči videti in z lastnimi rokami otipati, pa tudi z lastnim okusom njeno kakovost oceniti. Če je danes jubilatka ponosna na svoje delo te vrste, ne temelji ta ponos na plehkem samozadovoljstvu, ampak na prepričanju, da se je po zaslugi kmetijske šole na Grmu in njenih delavcev vendarle kmetijstvo v deželi lepo dvignilo in da je vendar tudi in zlasti po njeni zaslugi slovenski kmet dosegel stopnjo napredka, na kateri mu je mogoče tekMOVati z drugimi stanovi v težki borbi za vsakdanji kruh.



Častitljiva je ta knjiga kakor je častitljiva grmska graščina: od prvega dne šole na Grmu do zatega dne se vrste podpisi velikih in čestitih mož slovenskega in tujega rodu, pa tudi podpisi ljudi, ki slovenski zemlji niso v ponos in korist. Na takšni pomembni gospodarski in kmetsko-prosvetni ustanovi so se liki v filmu vrstili ljudje svojih dob, a na straneh stare spominske knjige je ostal spomin nanje.

Ko listaš po teh zgodovinskih bukvah, naletiš na prvi strani na prvo ime: Dr. J. Vošnjak, deželni odbornik, za njim Peter Urh, prošt novomeški, dalje Anton Peterlin, znani šmihelski župnik, Andrej Senekovič, gimn. ravnatelj novomeške gimnazije in takó po vrsti. Nad imeni je zapisano: „Pri otvorenju deželne vinarske in sadjarske šole na Grmu dne 18. novembra 1886 nauzoči.“ V vrsti imen tega dne bereš že tudi ime Franja Šukljeta. Že 11. aprila 1888 je inspiciralo šolo poljedelsko ministrstvo in stoji pod datumom Dr. von Lorenz, Ministerialrath. Pod isto letnico je podpisan odlični velmož tistih časov, deželni glavar dr. J. Poklukar. Malo naprej stoji pod letnico 1889 znamenit rek, ki ga je zapisala hrvatska roka:

„Slogom rastu male stvari
a nesloga sve pokvari.“

Kaj pomembna rečenica, veljavna za vse čase!

V naslednjih letih srečamo v knjigi Otona Detelo, dež. odbornika, Ivana Hribarja, spet dr. Vošnjaka, Šukljeta, takoj za njimi je pa podpisan — kakor vsem v kljub — Freiherr von Hein, k. k. Hofrath — en sam list naprej pa že k. k. Landespraesident!

Leta 1894, 31. maja „o priliki slovesnega otvorenja dolenske železnice“ najdeš poleg Heina dr. Wureka, tik zraven Janka Kersnika in znanega šaljivca „Štemburja“ (Jos. Zure). Malo naprej Mateja Hubada, veščaka v glasbeni umetnosti, kmalu za njim pri izpitu l. 1896. dr. Ignacija Žitnika, odličnega javnega delavca, kot zastopnika dež. odbora; na naslednji strani Frana Povšeta, dež. odbornika.

Leta 1903. se je oglasil prvič na šoli veliki slovenski sin dr. A. Bonaventura Jeglič, ne dolgo za njim deželni

predsednik Theodor Schwarz. Sledi cela kopica s trdo kmečko roko pisanih imen, vmes pa znani strokovni delavci, kakor ravn. Belle, M. Humek, Ant. Štrekelj in še drugi ter člani dež. zbora kakor Ivan Zajc, dr. Vlad. Pegan, Evgen Jarc itd.

Leta 1913. je ogledal grmski zavod dež. glavar dr. Ivan Šušteršič, v vojnih letih najdemo v spominski knjigi dr. Alojza Faiduttija, goriškega dež. glavarja, tik za njim dne 5. X. 1916 dr. Frančiška Borgija Sedeja, goriškega nadškofa in mučeniškega bojevnika za osnovne pravice slovenskega naroda na Goriškem.

16. maja 1918, ko so se temelji črnožolte monarhije že usodno majali, se je ovekovečil kot zadnji „Landespraesident im Herzogtum Krain“ — Heinrich Graf Attems.

Po osvoboditvi se lice starih bukev dokaj spremeni. Namesto oholih podpisov plemenite nemške gospode polnijo njene liste težko čitljivi podpisi v cirilici, med njimi pa stoje imena slovenskih veljakov raznih dob. Tako najdemo 3. junija 1921 v knjigi Ivana Pucelja, takratnega kmetijskega ministra in vrsto njegovih poslancev iz ustavodajne skupščine (Vidovdanska ustava). Naslednje leto je bil na šoli tedanji šef kmet. oddelka pokrajinske vlade Ivo Sancin, z njim pa Viljem Rohrman v svojstvu nadzornika kmet. šol.

L. 1923. je obiskal grmsko šolo takratni minister dr. Niko Zupanič, v istem letu se je ob praznovanju 50 letnice obstoja kmetijske šole sploh dne 20. septembra mudil na Grmu tedanji prvi slovenski veliki župan ljubljanske oblasti dr. Miroslav Lukan, naslednje leto pa načelnik kmetijskega ministrstva dr. Velimir Stojković, kmalu za njim načelnik istega ministrstva Mil. Gjurić.

Pod letnico 1926 stoji znamenito ime velikega prijatelja Jugoslavije Hermanna Wendela, kateri se je oglasil na zavodu v družbi književnika dr. Joža Glonarja. Istega leta je šola slovesno praznovala 40 letnico obstoja na Grmu, ki se je je udeležil v svojstvu kmetijskega ministra Ivan Pucelj z načelnikom Ivanom Rittigom in večjim številom drugih gostov.

27. marca 1928 najdemo v spominski knjigi podpis takratnega predsednika ljublj. oblastnega odbora in sedanjega bana dr. Marka Natlačenca, ko je z odbornikom za kmetijstvo dr. Antonom Milavcem prevzel šolo od kmet. ministrstva v upravo ljublj. oblastnega odbora.

Leta 1930. je bil na Grmu prvi ban dravske banovine inž. Dušan Sernec, l. 1934. najdemo podpis drugega bana dravske banovine dr. Draga Marušiča, spomladi l. 1935. tretjega bana dr. Dinka Puca, jeseni leta 1935. pa podpis sedanjega slovenskega bana dr. Marka Natlačena.

Koliko je med temi najodličnejšimi podpisi še drugih čestitih imen! Koliko šol si je ogledalo zavod: od osnovnih preko kmetijskih nadaljevalnih in nižjih kmetijskih do srednjih kmet. šol, gimnazij in drugih! V spominski knjigi najdeš imena od najpreprostejšega kmeta iz Slovenije, Hrvalske ali Srbije, ki so z raznimi strokovnimi in stanovskimi društvi prišli gledat grmsko šolo, do univerzitetnih profesorjev in učenjakov. Spominska knjiga je kakor ogledalo tudi za politične razmere slovenskega ljudstva, pred vsem pa verna slika pomembnosti kmetijske šole na Grmu, ki so jo obiskovali vsi stanovi in s tem potrjevali dejstvo, da je ta zavod vreden vse pozornosti in tudi podpore vse naše javnosti.



Praktičnemu pouku služi šolsko gospodarstvo, ki obsega:

1. Šolsko posestvo na Grmu (in dokupljene Recljeve njive)	40'0351 ha
2. Vinograd s travnikom, gozdom in pašnikom v Trški gori	2'3573 "
3. Vinograd in sadovnjak v Cerovcih	3'2495 "
4. Gozd na Vrhovskem	10'4969 "
5. Gozd v Podljubnem	9'0759 "
6. Gozd v Rasnem	1'5343 "
Skupaj	66'7490 ha

Posestvo na Grmu je zloženo (arondirano) in na sledeči način obdelano:

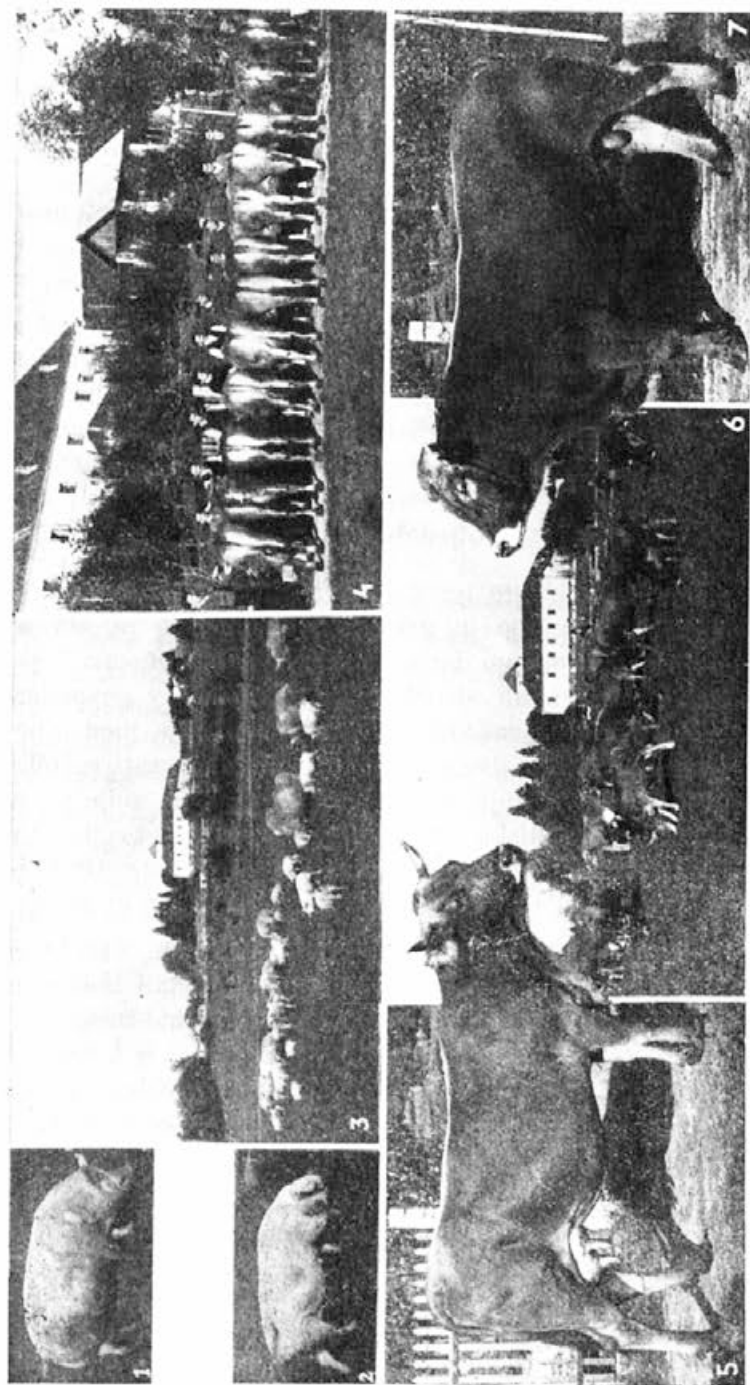
1. Njive	14'7903 ha
2. Travniki	14'8612 "
3. Pašniki	1'8601 "
4. Sadovnjaki	1'0470 "
5. Trsnica z matičnjakom	1'5676 "
6. Drevesnica	0'6216 "
7. Vrt	0'5330 "
8. Botanični vrt, park in gozdič	0'7193 "
9. Stavbne parcele, pota, dvorišče itd.	3'5350 "
10. Rastlinsko poskuševališče	0'5000 "
Skupaj	40'0351 ha

Šolsko posestvo na Grmu je opremljeno z vsemi potrebnimi šolskimi in gospodarskimi zgradbami.

Gospodarska poslopja so nameščena v najbližji bližini gradu, in sicer: moderno urejeni hlevi, svinjaki, kurnica, čebelnjak, pod, kozolec in kolarnica, na vrtu stanovanje vrtnarja, gorke lehe, cvetličnjaki in silnice, v gradu samem je še mlekarna, vinska in sadna klet in delavnica, pred gradom se na-



1. Del gospodarskih poslopij. — 2. Konjski hlev in kurnica. V ozadju kapela Božjega groba. — 3. Del parka se preureja v planinski nasad (alpinum). — 4. Pred novim čebelnjakom iz leta 1932. — 5. S kmetijske razstave na Grmu leta 1929.



Iz šolske živinoreje: 1. Mriasec velike jorkširske pasme. — 2. Petletna plemenenska svinja „Mala“, nemške požlahtnjene pasme. — 3. Plemenenske svinje s svojim zarodom na deteljni paši. — 4. Skupina šolskih krav. — 5. „Luca“, tipična predstavnica rase. — 6. Na vsakodnevni paši. — 7. „Car“, gospodar svoje družine.

haja poslopje s sadno kuhinjo, izparilnikom za vinske sode in sadna sušilnica.

Šolski in gospodarski prostori so električno razsvetljeni in opremljeni z vodovodom. Za pogon kmetijskih strojev služi prenosni elektromotor.

Šola redi 30 glav goveje živine, po največ montafonske pasme, nad 80 prašičev požlahtnjene nemške pasme, nad 10 ovac jezerske pasme, perutnino, rjavo štajersko kokoš in čebele.

Na lepo urejenem vrtu se goji obsežno zelenjadno in cvečlično vrtnarstvo, pouku služijo poleg njiv, travnikov, vrta, obsežne drevesnice in trsnice, njivsko poskuševališče, botanični vrt in druge naprave.

Poljedelstvo

V prvih letih je bilo treba šolske njive kakor tudi travnike zelo čistiti kamenja in grmičevja. Zanimivo je, da so v prvih letih sejali mnogo lanu, korenje pa so imenovali zaradi velikih obdelovalnih stroškov potrebno zlo v gospodarstvu. V prvih letih so zasadili več vrst krompirja, med njimi oneida, magnum bonum, dve vrsti kifelčarja, dve vrsti rožnika in ribničana (l. 1887.). Gojili so tudi mangold peso, zelje pa so imeli brunšviško, kašeljško in domače. Že takoj v prvih letih so napravili zajedalci na polju mnoge škode. Leta 1888. je njivam zelo škodoval podjed (ogrei), zlasti na fižolu in koruzi.

Že takoj v začetnih letih so imeli na zavodu dva kolobarja. Prvi je veljal za njivo v bližini kozolcev (mali kolobar): ozimna rž, repa, lan, korenje, oves, buča, mangold. Drugi, veliki kolobar, je obsegal sledeči plodored: krompir, rž z deteljo, detelja, turščica, pol pšenica in ajda, pol oves. Njive so bile velike približno po 1 ha. Večkrat je dolgotrajna suša napravila na polju mnogo škode.

Od leta 1926. dalje je bil plodored sledeč: krompir, pšenica s podsejano črno deteljo, črna detelja, koruza, oves (strniščna repa in zelena krma), pesa, žito.

V naslednji tabeli bomo navedli nekaj pridelkov iz posameznih let na 1 ha zemlje:

Na šolski kmetiji je bil pridelek na 1 ha sledeč:

Leto	Pšenica kilogr.	Oves kilogr.	Koruza kilogr.	Rž kilogr.	Ječmen kilogr.	Krompir stotov	Pesa stotov	Repa stotov	Detelja stotov
1908	2050	1460	1860	—	—	210	264	170	75
1909	1190	1240	2120	—	—	190	400	130	45
1910	1820	—	2470	1640	1790	142	313	162	—
1925	1880	2300	2400	—	—	175	300	240	107
1926	1800	1500	1000	—	1400	170	300	—	103
1927	1500	2200	2500	—	1900	180	220	—	—
1929	2600	1400	2700	1300	2100	220	270	—	—
1931	2100	1920	2170	1900	2100	269	326	100	65
1932	2047	2200	2040	1900	2670	177	363	—	32 1/2
1933	2400	2140	3440	2500	2500	158	480	150	55-20
1934	1200	1650	2800	1800	1500	160	420	90	47
1935	2420	1900	3500	2100	2450	240	390	160	52

Leta 1908. so od pšenice sejali domačo in dioseško, oves pa dupavski, krompir oneidovec, peso pa eckendorfsko in oberndorfsko.

Leta 1909. so bile pšenice pa tudi ostali pridelki istega izvora kakor prejšnja leta. Domača detelja se je sejala skupno s travo, in sicer 15 kg detelje, 8 kg laške ljulke, 4 kg pasje trave in 6 kg francoske pahovke. Nemška detelja je bila mešana s pasjo travo v mešanici 20 kg nemške detelje in 6 kg pasje trave.

Leta 1910. je bil ječmen dvovrsten hanaški, oves dupavski, krompir oneidovec. Tudi v naslednjih letih do vojne so bili pridelki istega izvora kot leta 1910. Tudi količina se je gibala približno okrog istih števil kakor leta 1910.

Leta 1925. so sadili poleg oneidovca tudi krompir jubel.

Leta 1927. so bile od pšenice angleška Piatl in Dregerjeva, ječmen četverovrstni in dvovrstni, koruza domača debeložrnata, krompir alma, jubel, oneida in görsdörfske ledvice, oves pa je bil naročen iz Češke.

Leta 1929. so bile vrste pšenice, pese, ječmena in ovska iste kot prejšnja leta, tudi plodored je bil isti. Pšenica je bila prebrana in pognojena s 400 kg superfosfata in 200 kg kalijeve soli. Pri fižolu so bile nasajene vrste: ribničan, koks, fižolica, črešnjevce in komuni.

Leta 1931. je bil oves dupavski in zlatna kiša, krompir oneida in rožnik, pesa mamut, eckendorf, goliat. V tem letu so peso močno napadli ogrci, strniščno repo pa smo morali trikrat sejati, ker so jo dvakrat uničili bolhači. Krompir se vsako tretje ali četrto leto izmenjava.

Leta 1933. je bilo treba peso dvakrat sejati, ker so prvo setev požrle svinjke (Aaskäfer).

Leta 1934. vidimo, da je pridelek ozimnih žit majhen, ker so v mokri zimi pognila. Pšenica je bila v glavnem Sierban prolific. Krompir za seme je moral zavod kupiti. Ostali pridelki so bili istega izvora kot prejšnja leta, korenja in rži se na šolski kmetiji malo goji.

Poizkuševališče

Šele v letu 1907. so začeli vršiti poizkuse na posebni parceli. Preje pa so preizkušali na njivah razne vrste krompirja, pese, ovsa, koruze. Pri krompirju so delali poizkuse z oneida, snowflake, magnum bonum, kifelčarjem, in sicer z belim, rumenim in rdečim, ki so ga imenovali rogljičkar. Pri zelju so delali poizkuse s kašeljskim, brunšviškim in domačim. Pri pšenici z domačo (dioseško) in drugimi.

V letu 1907. so pa preizkušali razne vrste ovsa, in sicer: beli sabljač, orjaški dolar, Vanekov kraljevi in ruski zlati. Najbolje je takrat obrodil beli sabljjar. Poizkusi s črno in sivo ajdo so pokazali, da je siva ajda dala več slame in lažja zrna kakor črna. Poizkusi z vrstami krompirja kakor z dr. Nillson, Heine, Vaclav, Leo, Amida, Eldorado, ameriški zgodnji in Early Sunrise so pokazali, da je najboljše obrodil Heine in Eldorado.

V teh letih so delali tudi gnojilne poizkuse in dognali, da kalij ni pokazal posebnega uspeha.

V letu 1909. so se delali poizkusi z vrstami ovsa in krompirja. Pri ovsu so bile sledeče vrste: beli sabljjar, zlati oves, kraljevi oves, Völkersdorf. V tem letu je bil najboljši Völkersdorf, nekoliko slabši beli sabljjar. Pri krompirju so se preizkušale sledeče vrste: Nillson, Heine, Vaclav, Leo in Eldorado. Najboljše sta obrodila Heine in Nillson. Od pese so se preizkušale sledeče vrste: Mamut, Olivart, Oberndorf in Eckendorf. Najboljše sta se obnesla Mamut in Olivart. Na travniku so se vršili v letu 1909. poizkusi z umetnimi gnojili. Preizkušali so gnojenje travnikov s čilskim solitrom, kar se pa ni izkazalo kot rentabilno; prišlo je namreč predrago.

V l. 1911 – 13. so preizkušali razne vrste ovs, pšenice, ječmena, krompirja in delali poizkuse z umetnimi gnojili. Vrste ovs, so bile: Sieger, probštajski, Waldviertler in dupavski. Najboljše se je obnesel probštajski, a najtežje zrnje je imel dupavski. Pri pšenici je bila od ruske češke in domače najboljša češka. Pri krompirju so se preizkušale sledeče vrste: Völkerdorfski, oneida, ameriški zgodnji, Buter-Burbank, Delmeny Beauty, breskvini cvet, rumeni pišeljski. Pri gnojenju z umetnimi gnojili so ugotovili, da se je pri pšenici zelo obnesel čilski soliter, pri ovsu pa superfosfat. Poizkusi so se z istimi vrstami nadaljevali tudi v nadaljnjih letih do začetka svetovne vojne. Delali so tudi poizkuse z umetnimi gnojili na travnikih in ugotovili, da tam, kjer je bilo gnojeno z dušičnatimi gnojili, ni bilo ugodnega rezultata, medtem ko je gnojenje z fosforjevimi umetnimi gnojili dalo mnogo boljše rezultate.

V letu 1935. so se vršili tudi poizkusi na reakcijo travniške zemlje. Ugotovljeno je bilo, da imajo travniki ob potoku kislo reakcijo in da na nje bolje delujejo alkaloidna fosforna gnojila (Tomasova žlindra), kakor pa kisl (superfosfat). Opazilo se je celo, da je bil pridelek sena na parceli, ki je bila gnojena s superfosfatom, nižji kakor pa na negnojeni. V tem letu se je napravil pri ovsu tudi poizkus s čilskim solitrom. Ugotovilo se je, da poveča gnojenje 100 kg čilskega solitra na 1 ha pridelek za 500 kg. Delali so se vrstni poizkusi s sojo, ki se pa ni obnesla; primerjalni poizkusi z raznimi vrstami domačega fižola. Napravilo se je poizkusno cepljenje z azotogenom pri zemlji za detelje. S temi poizkusi pa ni bilo posebnega uspeha. Vršil se je tudi poizkus z novjšimi sortami krompirja: julijev biser, görsdorfske ledvice, Hassia, Modrovo prusko, Besseler, Pirola. Od teh je dal največji pridelek Hassia. Isti poizkusi so se nadaljevali tudi v poznejših letih, to je 1926. in 1927. leta. V letu 1928. je dobil zavod iz Nemeckoga broda več vrst krompirja. Ker so bile te vrste pozno posajene in ker je potem nastopila suša, niso bili rezultati zadovoljivi. Vrste so bile sledeče: Červencove ledvinky, Vaclavky, Najranejši, Zloczien, Weddigen, Kukačky, Direktor Hansen, Angelika, Pepo, modrovo prusko, Tannenberg, Appel, Böhmov Erfolg, Gisevius, Rheinland, Podhajki, Škrobovsky, magnum bonum, Besseler. Od teh vrst so dali najboljše pridelke: magnum bonum, Besseler, Škrobovsky, Gisevius, Weddigen, Zloczien, Appel. Zavod je dobil tudi nekatere pšenice iz Križevcev štev. 9, 65, 13, 10, 14, 5,

3, 57. Od teh so bile najboljše štev. 57, 14 in 13. Vršili so se tudi poizkusi z raznimi umetnimi gnojili pri pšenici in krompirju. Pri pšenici je dalo polno gnojenje največji rezultat. Videlo se je, da gnojenje z umetnimi gnojili ravno izplača stroške za gnojila, več ne donša (pri današnjih cenah žita in gnojil). Pri pesi se je pokazalo, da superfosfat, kakor tudi superfosfat in apneni dušik ne učinkujeta posebno. Mnogo bolj pa kalijeva sol in apneni dušik. Prav tako je pri krompirju. V nadaljnjih letih so se poizkusi nadaljevali. V letu 1933. so se pa poleg vrstnih poizkusov pri pšenici in krompirju, pri gnojilnih poizkusih z umetnimi gnojili pri pesi, krompirju, detelji in koruzi vršili še poizkusi z raznimi sortami fižola. Dobili smo po 1 kg iz Konjic, Gornjega grada, Logatca in Šmarja. Posadili in pridelali od fižola iz Konjic 2·70 kg, iz Gornjega grada 1·75 kg, iz Logatca 18·50 kg, iz Šmarja 19·25 kg. V letu 1934. so se tem poizkusom še pridružili poizkusi z lanom, lupino, japonskim fižolom in sojo. Ravnateljstvo je dobilo od banske uprave sledeče vrste lanu: Bombay, Lika, Riga in Jogura. Najboljši pridelek je dal Riga. 5 kg japonskega fižola je dal pridelek 92 kg. Seme soje na 6·5 arov 100 kg zrna. Poizkus z maroškim lanom v letu 1935. 6·5 arov 100 kg zrna. Poizkus z maroškim lanom v letu 1935. je pokazal, da ta lan ne prenese zime. Poizkusi z ostalimi vrstami lanu so se nadaljevali. V letu 1935. je dal najboljši rezultat liški lan. Japonski fižol zaradi suše ni dal nikakega pridelka. Soje smo pridelali na 2·5 ha 78 kg. Semena lupine smo pridelali na $\frac{1}{4}$ ha 230 kg (na 1 ha 920 kg). Poizkus z gnojenjem z lupino proti hlevskemu gnoju je pokazal, da je bil pridelek pese nižji gnojen z lupino kakor pa gnojen s hlevskim gnojem.

Od kr. banske uprave je dobil zavod krompir Jubel (iz Nemške Avstrije). Posadili smo ga 500 kg, pridelali 4900 kg.

V letu 1935. se poizkusi z umetnimi gnojili zaradi suše niso obnesli. V tem letu so se vršili poizkusi z ozimnim in jarim lanom, oljno repico. Ti poizkusi se še nadaljujejo.

Živinoreja

Živinoreji posveča kmetijska šola na Grmu največjo pažnjo. Treba je potrebnega gnoja za polje, travnike, vrtove, vinograde in sadovnjake, treba mleka, masti, mesa, jajc za preskrbo velike šolske družine. Ker primanjkuje v bližnji in daljni okolici dobrih plemenskih živali, krav in bikov, mrjascev in



Bik pri vožnji: redno, zmerno delo mu koristi

svinj, služi šolska živinoreja za zgled, pa tudi neposredno vpliva s pripuščanjem plemenjakov, bikov in mrjascev, kakor tudi z vzgajanjem in odprodajo odličnih plemenskih živali na kakovost živinoreje in s tem izboljšuje rejo živine v deželi.

Govedoreja

Ob začetku šole na Grmu je imel zavod 2 kravi čisto-krvne marijadvorske pasme, 1 muricidolske in 3 mešane domače pasme; poleg tega je imel 2 junici mešane domače pasme in 1 bika čistokrvnega švicarja (montafonca). Za vprežno delo so bili 4 voli. Skupno stanje goveje živine je tedaj znašalo 13 glav. Povprečna mlečnost krav se je sukala letno okrog 1845 litrov.

Kakih 5 let pozneje, ko se je vsled zboljšanja njiv in travnikov pridelalo več in boljše krme, je tudi število govedi pričelo rasti, in sicer z nakupom 2 izvirnih švicarskih krav in 1 bika. Švicarskih zato, ker se je opazilo, da to govedo najbolje uspeva v tukajšnjih podnebnih in gospodarskih razmerah. Tudi gospodarji v okolici so bili zadovoljni z zarodom te govedi, vsled česar se je tudi udomačila in razširila. Pozneje se je uvedlo pomursko govedo, katero se pa ni trajno obdržalo in je bilo pozneje izločeno, povsem šele leta 1929. Od tedaj dalje se goji na zavodu govedo montafonske ali švicarske sivorjave pasme, ki se sedaj naziva sivorjava dolenjska pasma in je določena za dolenjski pasemski okoliš, ki obsega kočevski,

črnomeljški, ljubljanski okoliški, litijski, novomeški, krški in logaški okraj. V splošnem posveča zavod reji goveje živine čim večjo pažnjo, tembolj, ker je šolski hlev nekako rejsko središče za ves omenjeni pasemski okoliš; zato mora v prvi vrsti gledati na vzrejo dobrih plemenskih živali, da more vsaj delno zadostiti občutni potrebi plemenske živine, posebno telic, po katerih je zelo veliko povpraševanja.

V začetku letošnjega leta je bilo v hlevu 31 glav goveje živine, in sicer: 2 bika, 14 krav, 3 telice, 7 telet ženskega in 4 teleta moškega spola ter 1 bikec. 1 bik, ki ga je dobavila v novembru 1935 kraljevska banska uprava v Ljubljani, je iz Švice, da osvežuje kri v vzreji, da je omogočeno izogniti se plemenitvi v sorodu in na ta način vzrejo v obliki in lastnostih popraviti oziroma dalje izboljšati. Med letom je nekaj glav prirastlo, nekaj pa — večinoma po odprodaji za pleme — odpadlo, tako da je današnje stanje v oktobru 27 glav živine, in to: 1 bik, 3 bikci, 16 krav, 2 breji junici, 4 junčki in 1 telička. 1 krava je v Trški gori v šolski viničariji, da se dela gnoj za vinograd. Prihodnje leto bomo dali 1 kravo v viničarijo v Smolenjo vas, da se tudi tam pridela potreben gnoj. Svoječasni pašnik na „Gričih“, ki se je delil na več delov in vsak del drug za drugim stopnjema popasel, se je zasadil s sadnim drevjem in zato prenehal biti pašnik, ker bi živina objedala in delala škodo na mladem sadnem drevju, ki bujno in lepo raste. Zato manjka živini sočne paše. Šele, ko je pospravljena otava — ako vsled suše in vsled slabe kakovosti tal sploh kaj zraste — se pase živina vse do prvega trajnega mraza in snega na travnikih. Spomladi in poleti, dokler se živina ne goni na pašo na travnike, služi kravam za nujno potrebno gibanje ograjeno tekališče pod šolskim drevoredom proti „Gričem“ in Novemu mestu. To tekališče je na redko obrastlo z gozdnim listnatim in igličastim drevjem, ki nudi v vročih poletnih dneh živini prijetno senco, v jutranjih urah pa ublažuje roso. Za potrebno gibanje mladi živini služi nekoliko manjše ograjeno tekališče za hlevom, kamor se spuščajo — tudi pozimi ob mirnem, sončnem vremenu in kopnih tleh — mladi bikci, ki se več ne morejo pasti ali pustiti s kravami in teličami. Vendar pa se čuti velik nedostatek v tem, da ni paše. Vsled tega bo treba poiskati in kupiti nujno potreben, dober in primerno velik pašnik za krave in mlado živino. Le na zdravem in sončnem pašniku se živali skladno v vseh te-

lesnih delih razvijejo in si utrdijo zdravje. Poleg tega pa se razvijejo tudi druge gospodarske važne lastnosti živali kakor mlečnost, plodnost, lahko telenje, odpornost proti tuberkulozi, popravlja in poveča se tek, pospešuje prebava itd.

Da se zamore izkoristiti za zimsko krmljenje tudi naj-poznejša otava, dalje zelena koruza, koruznica, sirk, sončnice in razni drugi sveži zeleni odpadki (pesno in repno perje, bučevina, fižolovka, zeljno listje itd.), ima zavod zelo pripravno in lahko dostopno betonirano jamo, 14 m dolgo, 4 m široko in 1 m globoko, torej prostornine 45 m³, v katero vso omenjeno krmo, ki je ni mogoče posušiti, zrežemo, dobro stlačimo in pokrijemo s 30—50 cm debelo plastjo zemlje, da se prepreči dostop zraka in deževnice ter ohrani toplota v času, ko se v zelenjadi pojavi mlečno kislo vrenje. V tekoči jeseni je insilirano 139 stotov suhe koruznice, 233 stotov zelene koruze in 23 stotov zelene otave, skupaj 395 stotov ali 4 vagone. V zimskem času, ko prestane jesenska paša, služi potem ta okisana krma, ensilaža imenovana, kot izboren dodatek k suhi krmi in do gotove meje nadomestuje svežost zelene krme. Živina, ki se privadi na ensilažno krmo, jo zelo slastno je in jo dobi dnevno okroglo 20 kg na glavo. Takšne ensilažne jame so priporočljive tudi za vsakega kmetovalca-živinorejca, ker se lahko napravijo v vsaki velikosti in obliki in niso drage, posebno če dela v lastni režiji in ima svoje delovne moči, ki strežejo in pomagajo zidarju pri gradnji. Silažna jama se lahko napolni dvakrat v letu, spomladi, da ima ensilažno krmo za sušno poletje (julij, avgust in september), ko ni druge zelene krme; v jeseni se napolni v drugič za zimsko krmljenje. Ako se silažna jama ne napolni spomladi z ensilažo za poletno krmljenje, se pusti v jamo kapnica, ki služi za slučaj požara ali zalivanje, gašenje apna itd. Ensilažna jama mora biti čista, stene in pod opran, da kisline, ki nastanejo in preostanejo od ensilažne krme, ne razjedajo betona in ne skrajšujejo (kvarijo) njegove trajnosti. — Zavod vzdržuje stalno 1—2 bika za plemenjenje domačih in okoliških krav. Leta 1935. je zaskočil bik 185 krav, od katerih je ostalo brejih 75%. Skokovina znaša Din 10—. Zdravje govedi je povoljno. Kužnih in drugih bolezni ni bilo. Vse govedo je lepih telesnih oblik in kondicije; živa teža krav znaša do 600 kg, mlečnost pa letno do 4280 litr., mleko vsebuje do 5.2% tolšče. Biki dosežejo do 850 kg žive teže, a se tudi vprezajo, da so krotkejši in bolj ješči ter da obdržijo

visoko plemenilno sposobnost. Vse krave in biki so vpisani v rodovnik tukajšnje živinorejske selekcijske zadruga. V govejem hlevu se vrstijo učenci v tedenski službi, kjer praktično opravljajo vsa dela v zvezi z molžo, krmljenjem in drugim oskrbovanjem živine. S tem dosežejo spretnost v organizaciji hlevskega dela, sodelujejo pri negovanju živine in si tako vtisnejo v spomin vse, kar bi jim naj služilo v življenju kot bodočim vzornim gospodarjem.

Mlekarstvo

Zavod ima lastno mlekarno, da predelava v maslo in sir mleko, ki se dnevno ne porabi.

Mlekarna ima vodovod, mlekarsko posodje in stroje ter drugo mlekarsko orodje, ki je potrebno za izdelavo masla, sira, preiskavo mleka na tolščo, specifično težo itd.

V letu 1935. se je namolžlo 38.427·5 kg mleka, ki se je sledeče uporabilo:

Prodalo raznim strankam . . .	kg 11.646.—
teletom	„ 4.539·50
svinjam	„ 2.075.—
šolski kuhinji	„ 5.043·25
za maslo	„ 13.713·25
za sir	„ 121.—
za viničarja v Trški gori . . .	„ 1.289·50 = 38.427·50.

V preteklem letu je molzlo 11 do 12 krav, ki so dale skupno 4606 molznih dni, t. j. povprečno na kravo in dan 835 l mleka.

Poleg mlekarne manjka prostor za zorenje sira, ki mora dobro držati določeno toploto, v sami mlekarni pa priprava za nizko hlajenje mleka v vročih, sušnih poletjih, ker se v sedanji mlekarni nekateri izdelki, kakor maslo, smetana težko pripravljajo in spravljajo ter trpe vsled tega na kakovosti (maslo, sir).

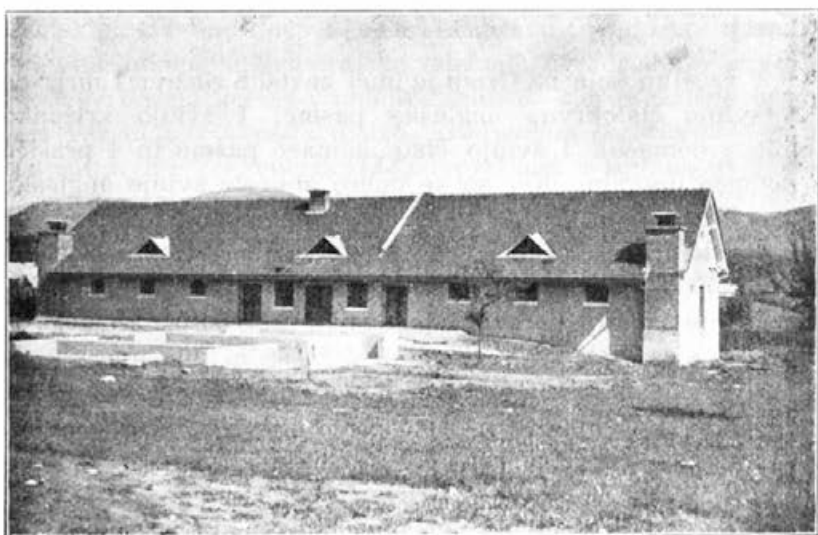
Da se učenci čimbolj seznanijo z ravnanjem in predelavanjem mleka, se vrstijo v službi pri mlekarju. Razen tega služi mlekarna učencem (pa tudi tečajnikom) kot demonstracijski prostor za določanje specifične teže mleka, tolšče po Gerberjevem načinu itd. Dalje se pri tem seznanijo z ustrojem posnemalnika, pinje, gnetilnika, pasterizatorja, hladilnika ter priprav za sirjenje mleka.

Prašičereja

V začetku šole na Grmu je imel zavod 8 rilcev: 1 mrjasca in 1 svinjo čistokrvne angleške pasme, 1 svinjo križanko (sufolk z domačo), 1 svinjo čiste domače pasme in 4 prašiče za domačo uporabo. Ker so se dobro obnesle svinje angleške pasme kakor tudi križanci jorkširca z domačimi svinjami, se je jorkširski mrjasec pripuščal h čistokrvnim jorkširskim (sufolk) in turopoljski pasmi svinj. Vendar ni bilo večjega povpraševanja po plemenitih jorkširskih svinjah, ker odlika sočnega in okusnega mesa teh svinj v tedanji dobi še ni bila upoštevana in nerazvajeni okoliški kmetje niso plačevali nič boljših kupnin, kakor za svinje domačih pasem. Za zboljšanje svinj domačih pasem se je še naprej uporabljal jorkširski mrjasec. V začetku tekočega stoletja je zavod razširil svinjerejo na okroglo 15 glav. Leta 1907. je bila vpeljana nemška požlahtnjena pasma, ki se je vsled obilne rodovitnosti, nagle rasti, lahkega pitanja in utrjenosti glede na tukajšnje podnebne in gospodarske razmere, zelo dobro obnesla.

Leta 1926., ko si je zavod po hudih letih svetovne vojne zopet opomogel, je šola redila že okrog 30 do 40 glav svinj. Kvaliteta svinj je bila zadovoljiva po okusnosti mesa, četudi je sposobnost za pitanje bila slabejša. Povprečna teža 18 do 20 mesecev starih pitanih prašičev je znašala 200 kg s 40 % slanine žive teže. Razvajeni okusi in povoljne prodajne prilike, ki so se pojavile v povojnem času, so povzročile veliko povpraševanja in iskanja plemenskih svinj, tako da je zavod prodal samo leta 1928. 30 glav mrjaščkov in svinjk po vsej bivši Kranjski in Spodnji Štajerski. — Zavod je tedaj imel 5 plemenskih svinj; to število bi bilo treba podvojiti, toda ni bilo prostora v svinjakihi, niti niso obstoječi ustrezali zahtevam moderne in umne vzreje svinj. Zato ni kazalo drugega, nego nujno zgraditi nove primernejše svinjske hleve, ki bi naj omogočili uspešnejšo, številnejšo in cenejšo vzrejo svinj.

Ljubljanski oblastni odbor, pod čigar upravo je šola spadala, je v polni meri razumel in uvidel nujno potrebo po primernejših svinjakihi ter je v letu 1929. odobril primeren znesek v ta namen, nakar se je sezidal nov moderen, velik in vzoren svinjak, v katerega so se vselili prašiči v letu 1931. Današnje stanje svinj je: 2 mrjasca, 1 nemške žlahtne in 1 jorkširske pasme, 11 plemenskih svinj (5 čistih jorkširskih, 3 nemške



Novi svinjaki

žlahtne, 1 nemška požlahtnjena, 1 križana [nemška požlahtnjena $\times$ nemška žlahtna] in 1 nemška požlahtnjena $\times$ jorkšir), 1 jorkširska plemenica, 16 pitancev, 20 prašičkov in 25 svinjk, skupaj 75 glav. Letos do oktobra se je poleglo 87 prascev. V istem času je bilo prodano za pleme 24 glav, za rejo 9 glav, za zakolj 3 glave, po vsej Sloveniji. Za zimski zakolj ima v pitanju 16 prašičev v začetni živi teži 1542 kg.

Svinje so v krmi razmeroma zelo skromne, odlično prenavljajo tudi slabejšo krmo in pašo. Krma za svinje je: zelena trava, detelja, paša, ensilirana krma (= pripravljena iz zeljega listja), pesa, repa, krompir, korenje, odpremek žita, otrobi, koruzni in ječmenov zdrob, oves, kuhinjski ostanki in morebitni preostanek mleka iz zavodske mlekarne za mlade prašičke. Pitancem se daje pesa, krompir, otrobi, koruzni in ječmenov zdrob.

Zdravje svinj je dovoljno, nakar znatno vpliva zdrav svinjak, gibanje in pašo na prostem v tekalšču in pasišču ter red, snaga in večkratno razkuženje z apnom.

Kakor v govejem hlevu tako opravljajo učenci tudi v svinjaku tedensko službo v oskrbi, negi in krmljenju svinj, da se urijo v presoji poedinih živali in organizaciji dela pri oskrbi svinj, kar jim ostane v spominu in služi pozneje v življenju za umno in koristno prašičerejo na lastnih gospodarstvih.

Konji

Zavod je imel ob ustanovitvi poleg 4 volov za delo še 2 konja; to število konj je ostalo do povojnega časa. Po vojni pa je zavod imel 4 do 5 konj za razna gospodarska dela. Danes ima zavod 2 para konj, ki opravljajo vse vprežno delo na posestvu, ki obsega 40 ha orne zemlje. To število vprežnih konj je premajhno, tembolj, ker ima zavod dva precej oddaljena vinograda (v Trški gori 6 km in v Smolenji vasi 3 km); precej oddaljene gozdove v Podljubnem, v Rasnem in na Vrhovskem. Poleg tega pridejo še razne vožnje za potrebe internata, vožnje v okoliške vasi na predavanja itd. Zato namerava zavod kupiti še en par konj, oziroma 2 plemenski kobili pasme nonius, da bo imel potrebno vprego in da bo vzrejal doma potrebni naraščaj.

Ovčarstvo

je najnovejša veja živinoreje na zavodu. Leta 1924. je bilo nabavljenih 9 belih ovac solčavsko-jezerske pasme, ki so na zavodu za poučne namene učencem. Z istim namenom je še tudi sedaj enako število ovac, ki se z vsakoletnim prirastkom poveča in s prodajo za plemo kmetom v okolici zopet zmanjša. Ovce imajo odlično volno, katero se striže vsako pomlad ter pošlje predilnici in tkalnici v predelavo v sukno ali posteljne odeje. Povprečno da ena ovca na leto 1 kg neoprane volne.

Perutninarstvo

Do leta 1907. zavod ni imel v večji meri razvite kokošje-reje, ker ni bilo primerne kurnice. Šele tega leta si je šola nabavila 26 kokoši čistokrvnih laških jerebičark in nekaj kokoši mešanih laških pasem. Leta 1910., ko je bila urejena kurnica, je šola začela z vzrejo kokoši štajerske (sulmtalske) pasme z nesnostjo 152 jaje po 56 gr. in vzporejanjem z laško jerebičarko, ki je znesla letno 162 jaje s povprečno težo 62 gr. Že po nekaj letih se je pokazalo, da so kokoši štajerske pasme boljše nesnice po številu in teži jaje, da so okusnejšega mesa, kakor pa laške jerebičarke, pa se tudi bolje prilagodijo podnebju. Vsled tega so laško jerebičarko opustili in za daljno vzrejo pridržali le kokoš štajerske pasme.

Leta 1914. se je začelo umetno valenje piščet v inkubatorju znamke „Helios“, ki se pa vsled pomanjkljive sestave in slabe izolacije ni obnesel.

Za uspešno perutninarstvo je obstoječa kurnica postala pretesna in neprimerna, istotako v lesno omejenem prostoru preblizu gozda na „Gričih“, odkoder so prihajali grabežljivci redno po plen in ovirali razmah perutnine.

V letu 1932./33. je bila zgrajena nova kurnica, v kateri je bilo v začetku tekočega leta 10 petelinov in 128 kokoši štajerske pasme.

Ribarstvo

Zavod je od začetka imel nekaj let ribolovno pravico v potoku Težka voda, ki meji šolsko posestvo. Pozneje je ta pravica prenehala in prišla v drugo posest. Od začetka l. 1935. ima šola zopet ribolovno pravico v Težki vodi, v kateri so zastopane ribe, kakor: kleni, mrene, postrvi in druge. Najmanj je postrvi. Zato je v letošnjem januarju zavod nabavil iz bano-vinskega vzrejališča v Bohinju 3000 oplojenih iker postrvi, katere smo pustili valiti v posebnem za ta namen napravljenem valilniku, ki se je postavil in priklenil v potok Težko vodo. Skoraj iz vseh iker se je izvalil pomladek, kateri se je potem, ko je zgubil mehurčke s hrano, pustil v potok.

Travništvo

V prvih letih je moral zavod očistiti vse travnike kame-nja in grmovja. Ker je svet grmske kmetije kraški, trpi radi suše in zavoľjo tega so že l. 1892. poklicali iz Gradca kultur-notehničnega inženirja Posseka, ki je bil uslužben pri graški kmetijski družbi. Napravil je načrte kakor tudi proračune za namakanje travnikov iz poleg tekočega potoka Težke vode. Vendar se ta načrt še do danes ni izvedel.

Z umetnimi gnojili so začeli travnike gnojiti šele l. 1903. Gnojili so tako, da je dobila ena in ista parcela vsako četrto leto sledečo količino umetnega gnojila: 600 kg Tomasove žlindre, 150 kg kalijeve soli in 100 kg čilskega solitra na 1 ha.

L. 1908. so pridelali 550 q sena,

l. 1909. „ „ 511 q sena,

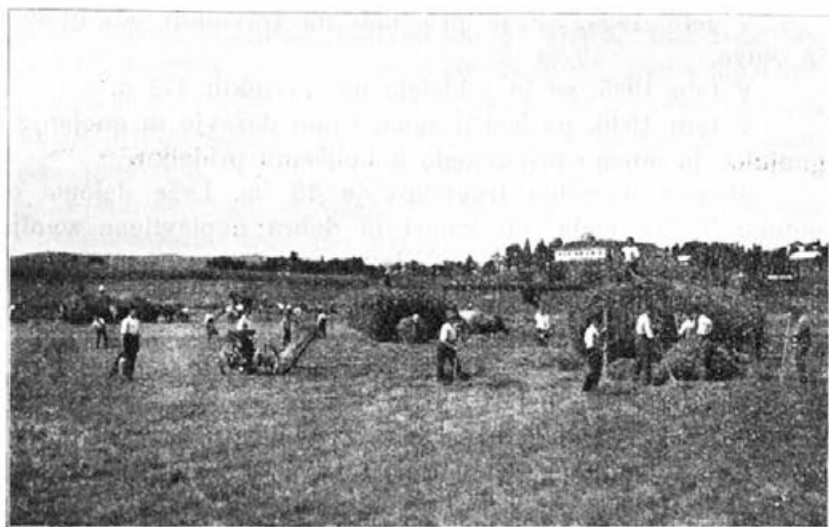
l. 1910. „ „ 586 q sena, zelo dobra letina,

l. 1911. „ „ 460 q sena in otave, leto zelo sušno.

l. 1925. „ „ 535 q sena in otave,

l. 1927. „ „ 321 q sena in 99 q otave, leto sušno.

Kakor se iz prednjega razvidi, je na znižanje pridelkov na travnikih vplivala skoraj vsako tretje leto suša. Ponovno so



Učenci pri praktičnem delu

začeli misliti na umetno namakanje travnikov iz bližnjega potoka. Ker pa imajo pri tem besedo vsi mejaši zlasti mlinarji, je ta načrt zopet padel. Travnike so pričeli bolj zgodaj kositi radi suše in pa radi tega, da so tako zatrli semenski plevel. Po tretji košnji so se travniki popasli. Tako se dela še danes.

Tudi v letu 1928. je bila velika suša, ki je napravila mnogo škode. Pridelek sena in otave je bil pičel, samo 460 q.

Leta 1929. je bilo boljše. V tem letu se je dobilo poleg zeleno skrmljene trave še 770 q sena in otave. Gnojenje travnikov se vrši tudi s kompostom in hlevskim gnojem, in sicer tako: izmenoma en del travnikov se gnoji z umetnimi gnojili, drugi del s hlevskim gnojem, tretji z gnojnico in četrti del s kompostom.

V letu 1930. se je pridelalo na travnikih 570 q sena in otave.

V letu 1931. se je pridelalo 336 q sena in otave. Travniki so bili gnojeni (4 ha na vsak ha 500 kg) z nitrofoskalom. V tem letu je bila huda suša.

V letu 1932. se je pridelalo 418 q sena in otave. Za gnojenje travnikov se je porabilo 410 lajt gnojnice, 15 q apnenega dušika, 14 q kalijeve soli, 52 q Tomasove žindre, 18 q nitrofoskala, 75 q apnenega prahu.

V letu 1934. se je pridelalo na travnikih 537 q sena in otave.

V letu 1935. se je pridelalo na travnikih 473 q.

V letu 1936. pa 550 q sena. Obilo deževje in gnojenje z gnojnico je mnogo pripomoglo k boljšemu pridelku.

Skupna površina travnikov je 13 ha. Leže deloma ob potoku Težka voda, ob kateri je dobra naplavljená zemlja, izpostavljeni pa so stalnim poplavam, kar jih večkrat pognoji, deloma pa v višjih legah, kjer je že kraški svet. S pomočjo travniških bran, obliča in skarifikatorja, vležanega komposta in travnih semen ter z gnojenjem z gnojnico in umetnimi gnojili se travniki stalno izboljšujejo. Zemlja ob potoku ima kisló reakcijo, v zgornjem delu pa je reakcija zemlje nevtrálna. Radi tega nam je gnojenje travnikov s Tomasovo žlindro dalo mnogo višje pridelke kakor pa s superfosfatom.

V bodoče bo zopet potrebno misliti na uresničenje namakalne naprave, ker se vidi, da je pridelek sena in otave v sušnih letih najmanj za 150 q manjši, in bi se travniška namakalna naprava izplačala že v treh sušnih letih.

Sadjarstvo

Ker je današnja kmetijska šola na Grmu bila na Slapu pri Vipavi ustanovljena v prvi vrsti radi pospeševanja vinarstva in sadjarstva v vipavskem okolišu, pozneje pa je bila kot vinarsko-sadjarška šola preseljena na Grm, si je vodstvo zavoda, z ozirom na okoliške potrebe, prizadevalo, da ti dve panogi uredi čimprej tako, da bosta vzgled okolici in istočasno primerni za pouk učencev.

Ko se je šola preselila na današnje posestvo, je prevzela od bivšega lastnika le nekaj raztresenih, mešanih in zapuščenih nasadov okoli graščine, ki namenom šole niso ustrezali. Njihove sledove najdemo še danes v nasadih za govejim hlevom in čebelnjakom.

1. Drevesnica

Z ustanovitvijo šole na Grmu so uredili tudi drevesnico, ki ji je bil namen vzgojiti drevesca za obnovo nasadov na Grmu, pa tudi za okolne sadjarje, predvsem pa v poučne svrhe za izobrazbo učencev v drevesničarstvu.

Drevesnica je vse do leta 1929. bila menjalna in se preseljevala iz enega zemljišča na drugo. Leta 1929. pa ji je od-

rejeno stalno zemljišče, kjer se nahaja danes. Dočim je drevesnica obsegala površino približno 9000 m², znaša današnja, za drevesnico predvidena površina okoli 1·8 ha. Predviden je namreč 5 letni kolobar tako, da pride drevesnica na isto mesto vsako peto leto.

Letno se vzgoji v šolski drevesnici približno 2500 visokoin nizkodebelnih drevesc. Vzgajajo se v prvi vrsti visokodebelne jablane, ki dosegajo 80 % celotnega pridelka v drevesnici. Ostali odstotek odpade na visoko debelne hruške, slive, češnje, orehe in na pritlične oblike jablan, hrušk, češenj, sliv, breskev in marelic. Tako razporeditev zahtevajo potrebe okoliša, kateremu drevesnica služi.

Izbor sort, ki se vzgajajo v drevesnici, je usmerjen strogo po sadnem izboru za Slovenijo, ostale sorte so zastopane le v toliko, kolikor je to potrebno v poučne in opazovalne namene.

Kot glavne sorte se gojijo in oddajajo:

Jablane: Bobovec, za obcestne nasade in kot deblotvorec, baumanova reneta, kanadka, voščenska, por. krivopecelj, boikovo jabolko, boskoopski kosmač, šarlamovski.

Hruške: Klappovka, williamovka, avranška, gellertovka, boskovka, pastorjevska.

Slive: Domača češplja, bistrica, kirkejeva sliva, zel. renklota, burbank, tepka, vinska moštnica, kiefrovka.

Češnje: Napoleonova hrustavka, hedelfinška in srčica.

Breskve: Amsden, kraljica vrtov in proskavska.

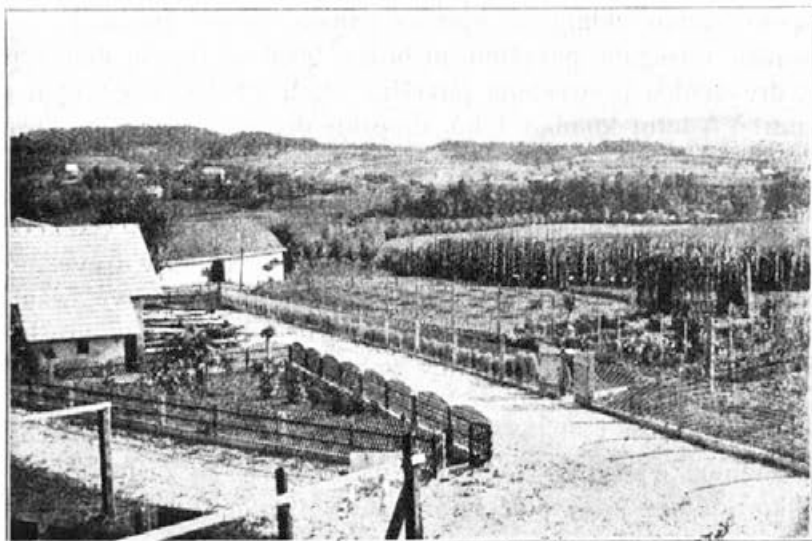
Marelice: Debela rana in ogrska najbolja (klosterneuburška).

Orehi: Franket in tenkolupinasti domači oreh.

Drevesca se prodajajo brez razlike po ceni Din 8.— kos, vsa pa le z vzgojeno kronico. Glavni odjemalci so sadjarji iz dolenskega okoliša, razpošiljajo pa se drevesca tudi v druge dele dravske banovine. V druge banovine se ne razpošiljajo, razen v izjemnih slučajih, ker šola gleda na to, da krije pred vsem domače potrebe.

V letu 1935/36. je bila oddaja v % po okrajih sledeča: Novo mesto 80·7 %, Litija 5·4 %, Brežice 4·1 %, Krško 4·4 %, Metlika-Črnomelj 2·6 %, Kočevje 1·8 %, Ljubljana-okolica 1·0 %.

Drevesca, ki se oddajajo, so triletna. Glavni način cepljenja je okulacija pri zemlji. Občutljivejše sorte, kot so n. pr. kanadka in voščenska, se vzgajajo z deblotvorci, ker je izkušnja pokazala, da so na deblotvorcih vzgojene, te sorte proti pozebi



Južna stran šole; novi pritlični nasad, desno v sredini šolski matičenjak

odpornejše. Za deblotvorce za jabolane se uporablja carjevič, domasonski kosmač, bobovec in harbertova reneta, za hruške pa gellertovka in kiefrovka.

Kot podlage se uporabljajo za jabolane divjak in za pritlične paradiževce; za hruške divjak in kulna; za slive lastni divjaki, St. Julieva sliva in Mirabolunka; za češnje češnjevi divjaki in prunus Mabaleb; za breskve lastni divjaki in češpljevi divjaki; za marelice češpljevi divjaki in Julijeva sliva.

Vsa strokovna dela v drevesnici opravljajo samo učenci.

Drevesnica je z ozirom na bolezi in škodljivce pod stalnim nadzorom Kmetijske poskusne in kontrolne postaje v Ljubljani. Do sedaj ni od njene strani ugotovljene nikake fitopatološke ali entomološke bolezni, ki bi bila v oviro razpečevanju drevesc iz drevesnice. Šolska drevesnica tudi ni imela, pa tudi sedaj nima nobenih stikov z drevesnicami, v katerih je ugotovljena San José uš, ker si ves pomožni material vzgojuje sama. V skrajnem slučaju potrebe pa se vršijo nabave le iz drevesnic, ki so v tem pogledu popolnoma zanesljive

2. Nasadi

Na šolskem posestvu je posajenih 2218 dreves razne oblike, vrste, sorte in starosti, ki so razdeljena na sledeče nasade:

1. Obcestni nasadi ob potih, ki držijo po šolskem posestvu.

2. Nasad na „Gričih“.

3. Nasad za hlevom in čebelnjakom.

4. Nasad sliv pri svinjarih.

5. Njivski nasadi za kozeleci.

6. Pritlični sortimentni sadovnjak na južni strani gradu.

7. Stari jablanov nasad v Smolenji vasi.

8. Dva mlada nasada jablan v Smolenji vasi.

V starih, že pred prihodom šole na Grm obstoječih sadovnjarih, ki so bili zelo slabo negovani, so prevladovali sorte ciganček, rdeči in zeleni štetinec, sladka voščenska in tafelček, torej sorte, ki niso za šolske namene. Zato je že ob prihodu šola začela izboljševati že obstoječe nasade in jih postopoma obnavljati, tako da so ravno tek. leta 1936. vsi nasadi obnovljeni in so s sadnim drevjem posajena vsa zemljišča, ki so za gojenje sadnega drevja sposobna. Nasadi so pretežno jabolčni s sledečimi sortami: Bobovec, baumanova reneta, por. krivopcelj, kanadka, voščenska, landsberška reneta in zlata zimška parmena. Ostale sorte se gojijo le v malem številu. V vseh šolskih nasadih je zastopanih 42 raznih sort jabolk.

Hruškovi nasadi, izvzemši moštнице in sortiment, so vsi špalirni.

Nasad breskev in marelic je v celoti pozebel pri spomladanski pozebi leta 1935. Nasad se bo še v letošnjem letu obnovil v Smolenji vasi, kjer je položaj za breskve in marelice ugodnejši.

Starost dreves v sadovnjarih je:

Po 5 let 1554 dreves, od 5 – 10 let 300 dreves, od 10 do 20 let 90 dreves, od 20 let 287 dreves.

Posajeno je bilo v povojnih letih:

Leta 1924 22 kosov, 1926 9 kosov, 1927 100 kosov, 1928 100 kosov, 1930 48 kosov, 1931 135 kosov, 1932 70 kosov, 1934 179 kosov, 1935 202 kosa, 1936 106 kosov; skupaj 971 kosov.

Z ozirom na to, da je večina nasadov mladih, je pridelek jabolk prav dober, do 35.000 kg. Ostalo sadje rodi le neznatne količine, ker so nasadi še mladi.

Prvovrstno sadje, jabolka in hruške, se redno proda, drugovrstno pa se uporabi doma.

Bolezni in škodljivci nasadov preveč ne nadlegujejo, ker redno vsako leto pozimi drevje škropimo z arborinom, poleti pa po potrebi, v prvi vrsti proti fuzikladiju in listnim ušem.

Za gnojenje sadovnjakov je vpeljan 4 letni kolobar, tako da se vsakemu drevesu vsako 4. leto pognoji po možnosti s hlevskim gnojem, če tega primanjkuje, pa z nitrofoskalom. Najmlajšim nasadom se v jeseni podkoplje majhna količina apnenega dušika, ker to odganja voluharja.

Na šoli se v sadjarstvu vršijo sledeči ogledi in opazovanja:

1. Opazovanje uspeha cepljenja v drevesnici z ozirom na posamezne podlage.

2. Pregled prodaje drevesc z ozirom na sorte, ki jih za posamezne kraje najbolj iščejo.

3. Evidenca škropljenja in škropiva.

4. Evidenca gnojenja in gnojil.

5. Opazovanje o dobi zrelosti sadja.

6. Opazovanje o izgubi na teži in gnilobi posameznih sort jabolk v sadni kleti.

Na šoli so se v zadnjih letih vršili tudi številni poizkusi z raznimi škropivi za zatiranje sadnih škodljivcev in bolezni, kakor tudi z raznimi umetnimi gnojili za gnojenje sadnega drevja.

Vinogradništvo

Vinogradniška panoga kmetijske šole na Grmu razpolaga s sledečimi objekti:

1. Trtnica, ki je na samem šolskem posestvu.

2. Matičnjak ameriških podlag, ki je tudi na južni strani gradu. Površina njegova znaša 27 a.

3. Vinograd na Trški gori v izmeri 1·9 ha, ki je od Novega mesta oddaljen 6 km, s pripadajočim poslopjem za stanovanje viničarja in prostori za inventar.

4. Vinograd v Cerovcu pri Smolenji vasi v površini 1·5 ha, oddaljen od šole 3 km.

5. Sortimentni vinograd na južni in južnozahodni strani gradu.

6. Vinska klet na šoli.

S Slapa pri Vipavi preseljena šola ni imela na Grmu potrebnih objektov za pouk učencev v vinogradništvu. Zato je vodstvo šole kupilo v Trški gori za sajenje vinograda primerno



Poizkusi v vinogradu z nosprasenom

zemljišče v površini 2254 m², katero so pod najtežjimi okolnostmi izrigolali in splanirali. To je zemljišče nad današnjo zidanico, z malo omejitvijo.

Kako težavno je bilo delo, nam dokazuje to, da so delavci, ki so bili najeti za rigolanje, vsled neznanja tega dela, in z ozirom na to, da je bilo zemljišče izredno kamenito, celo stavkali, kljub temu, da se je v dotičnem letu (1889.) plačalo za m² 13 krajcarjev, kar je bilo za takratno dobo zelo dobro plačano. Samo za podporne škarpe v suhi izdelavi in v prostornini 60 m³ se je plačalo 71 goldinarjev in 10 kr., kar je v tem času precejšnja vsota. Seveda je treba pripomniti, da se je takrat gradila dolenjska železnica, ki je dala ljudem dovolj zaslužka in boljše dneve, katerih kmetijsko gospodarstvo ne prenese.

Na zrigolano zemljišče so posadili 200 ključev samorodnic Othella in Huntingtona, ki so jih nabavili iz državne trtnice v Kostanjevici, deloma pa ključe Riparije in York-Madeire, ki so bili cepljeni s plavcem in rulandcem. Samorodnice so sicer prav dobro obrodile, okus vina pa je bil bolj podoben borovničevcu nego pravemu vinu. Cepljenje pa je, kljub vestnemu prizadevanju, dalo izredno slab uspeh. Cepilo se je z angleško kopulacijo. Po takratnem načinu cepljenja so mesto zamaškov uporabljali koruzne storže. Prijelo se je vsega 15⁰/₀.

Leta 1891. se je ta vinograd zasadil na novo z 12 sortami raznih samorodnic, ki so bile po večini nabavljene iz Primorja, deloma pa doma vzgojene cepljenke, cepljene na Solonis in Riparijo.

Z ozirom na težave, ki jih je imelo tedanje vodstvo z rigolanjem na prvi parceli, se je sklenilo, da se vsakoletno uredi in posadi le pol parcele.

Leta 1891. je zavod dokupil še vinograd pod današnjo zidanico, ki je bil že zasajen, a so ga pomladili z grubanjem. Kupili so tudi vinograd v Smolenji vasi, ki je sicer nekdanj pripadal prejšnjemu lastniku gradu, bil je pa ob prihodu šole že v tuji posesti. Tudi ta vinograd se je izboljšal z grubanjem.

Navedeni podatki iz leta 1889.—1891. nam prikazujejo, s kakšnimi težavami se je moralo boriti tedanje vodstvo zavoda, kateremu je bila izročena glavna skrb za prospeh dolenjskega vinogradništva.

Točasno je šolsko vinogradništvo urejeno tako, da nudi dober objekt za pouk učencev in istočasno služi krajevnim potrebam s proizvodnjo potrebnih cepljenk za obnovo že obstoječih starih, s samorodnicami posajenih vinogradov v okolišu.

Trsnica in matičnjak

V šolskem matičnjaku ameriških podlag se gojijo le podlage po trsnem izboru za dravsko banovino, in sicer: Riparija, Berlandieri & Rip. T. 8 B, Berl. & Rip. K. 5 BB, Rupestris Goethe št. 9, Solonis & Rip. 1616, Rup. Monticola in Rip. & Rup. 3309.

Letno pridela šola približno 30.000 prvovrstnih ključev za suho cepljenje. Ker se je pokazalo, da je treba pridelek ključev zvišati, se bo današnji matičnjak že v letu 1937. razširil.

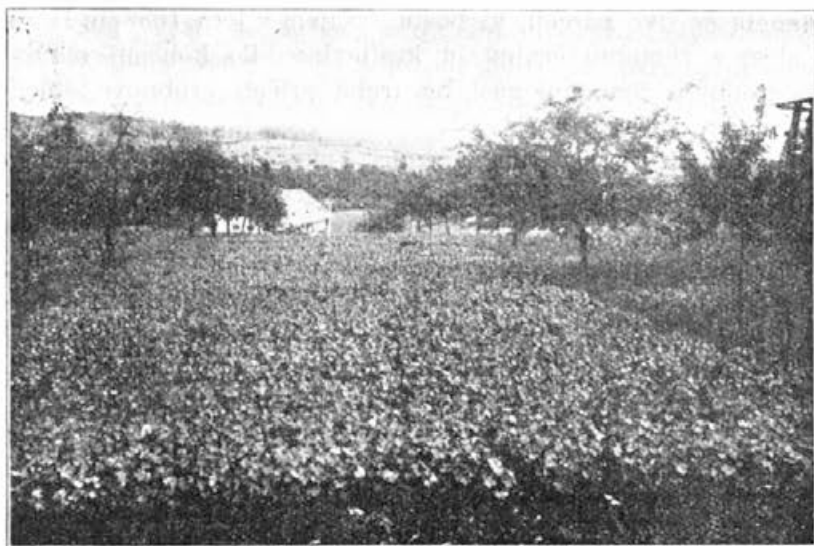
Cepljenje opravijo vsakoletno gojenci zavoda.

Letno se pridela okoli 20—25.000 cepljenk, ki se oddajajo vinogradnikom po 1 Din za cepljenko.

Vsa strokovna dela v trsnici in matičnjaku izvršujejo učenci.

Vinogradi

Skupna površina vinogradov na Trški gori in v Ceroveu pri Smolenji vasi je 3·4 ha. Od te površine odpade na Trško goro 1·9, na Cerovec pa 1·5 ha.



Trsnica

Po starosti trtja se posamezne parcele med seboj zelo razlikujejo. Večina trtja v Trški gori je starega 25 do 35 let, 7 parcel pa je posajenih v povojni dobi. Pri obnovi se stremi za tem, da bodo nasadi čisti in trsnemu izboru odgovarjajoči.

Vinograd v Trški gori je zasajen s sledečimi sortami: kraljevina, žlahtnina, laški rizling, rdeči vrh, rdeči in zeleni veltlinec, beli burgundec, rdeči traminec, rizling & silvanec, neuburger, biser iz Czabe, modra portugalka in žametna črnina (kavščina).

Od teh so mlajši nasadi: laški rizling, posajen l. 1924., biser iz Czabe, posajen leta 1931., rizling & silvanec, posajen leta 1928., beli burgundec, posajen leta 1927., 1928. in 1931.

V Smolenji vasi se je vsled starosti trtja in neprimernega sestava celotni vinograd opustil ter se sedaj obnavlja. Do leta 1936. je posajenih 7 parcel, kakor sledi:

Parcela belega burgundca, posajena l. 1930., parcela bisera iz Czabe, posajena leta 1931., parcela afus Ali in muškat Hamburg, posajena leta 1931., parcela laškega rizlinga, posajena leta 1933., parcela laškega rizlinga, posajena leta 1934., parcela belega burgundca, posajena leta 1935., parcela rdeče kraljevine, posajena leta 1936.

V letu 1937/38 se bosta obnovili dve parceli: ena z modro frankinjo, druga z malvazijo. Rigolanje je že začeto. Neposajeni

ostaneta še dve parceli, ki bosta zasajeni v letu 1938. in 1939., in sicer z žametno črnino in kraljevino. Po končani obnovi vinogradov v Smolenji vasi bo treba pričeti z obnovo starih vinogradov v Trški gori.

V Smolenji vasi šola opazuje, kako posamezne sorte na posameznih podlagah uspevajo. Gre v prvi vrsti za rdečo kraljevino in laški rizling, ki tvorita glavni sestav na Dolenjskem obnovljenih vinogradov.

Zato je posajen: laški rizling: na Rupestris Goethe št. 9, na Ripariji, na Berl. & Rip. T. 8 B, na Rip. & Rup. 3306; rdeča kraljevina: na Ripariji, na Rup. Goethe št. 9, na Berl. & Rip. T. 8 B, na Berl. & Rip. Kober 5 BB, na Rupestris monticola, na Solonis & Rip. 1616, na Rip. & Rup. 3309.

Zemlja je lapornata ilovica. Ogled uspeha se je šele začel in do sedaj ni prišlo do nikakih konkretnih zaključkov.

Od čisto namiznih sort goji šola afus Ali, biser iz Czabe, muškat Hamburg.

Doma na južni in južno-zapadni strani gradu sta dva sortimentna vinograda. Na enem je sortiment vseh sort, ki se gojijo v Jugoslaviji in vsebuje 172 raznih sort, na drugem pa sortiment za slovenske kraje. Prvi je bil posajen leta 1931. in 1932., drugi pa leta 1936.

V vseh vinogradih se trsje odbira ter se vodijo tozadevni podatki o vsaki parceli.

Razen na peronospori vinogradi ne trpijo na nobeni boleznin in škodljivcih v večji meri. Proti peronospori se normalno škropi 3 krat letno. V toplih in vlažnih letih pa do 5 krat, kar je bil slučaj leta 1934. in 1936., ko je peronospora nastopila izredno hudo.

V šolskih vinogradih so se vršila tudi razna poskusna škropljenja, kakor n. pr.:

Leta 1934. je bilo škropljeno proti oidiju z žvepleno-apneno brozgo, primešano bakreno-apneni brozgi (modri galici) po sestavi:

- | | | | | | | |
|----|-------------|---------|---------------------------------|--------|---------------------------------|--------------|
| 1. | škropljenje | 19./V. | 1'0 ⁰ / ₀ | galice | 1'0 ⁰ / ₀ | žv. apn. br. |
| 2. | " | 28./V. | 1'5 ⁰ / ₀ | " | 1'5 ⁰ / ₀ | " " " |
| 3. | " | 9./VI. | 1'5 ⁰ / ₀ | " | 2'0 ⁰ / ₀ | " " " |
| 4. | " | 26./VI. | 1'5 ⁰ / ₀ | " | 2'0 ⁰ / ₀ | " " " |

To škropljenje se je obneslo prav dobro.

V letu 1935. so se preizkusili proti peronospori preparati Sch. 1153 in Sch. 1156. Rezultati so bili nepovoljni.

Leta 1936. pa se je preizkusila uporaba Solvat-soda, ki naj zamenja apno v bordoški mešanici pri škropljenju proti peronospori. Izkazalo se je, da je od firme predpisana doza 475 g na 1 kg galice nezadostna.

Leta 1936. se je preizkusilo od tovarne „Zorka“ priporočeno „bakreno apno“ kot fungicid proti peronospori. Škropilo se je v koncentraciji 1—1½ ‰. Uspeh je bil prav dober.

Kletarstvo

Pri sedanjem stanju vinogradov se pridelava v šolskih vinogradih okoli 60 hl vina.

Pridelki zadnjih let so bili: Leta 1932. 87 hl, 1933. 39 hl, 1934. 20 hl, 1935. 57 hl, 1936. 82 hl.

Sladkor in kislina v moštu se gibljeta:

Leto	Portu- galka		Kralje- vina		Žlaht- nina		Laški rizling		Veltli- nec		Tra- minec		Bur- gundec		Žam. črnina	
	sladkor	kislina	sladkor	kislina	sladkor	kislina	sladkor	kislina	sladkor	kislina	sladkor	kislina	sladkor	kislina	sladkor	kislina
	‰	‰/100	‰	‰/100	‰	‰/100	‰	‰/100	‰	‰/100	‰	‰/100	‰	‰/100	‰	‰/100
1933	18	ne- merjeno	15.0	10.5	15.5	ne- merjeno	15.5	9.5	17.2	10.0	17.7	9.2	17.5	10.5	15.2	11.0
1935	18	10.8	19.0	11.0	18.5	10.8	18.5	10.8	19.0	11.0	18.0	10.0	21.0	11.5	16.0	12.0
1936	19	7.3	15.5	5.3	15.7	4.8	15.2	6.5	18.0	6.2	20.5	4.4	20.5	ne- merjeno	15.5	7.7

Letnik 1936. je kakovostno kazal prav dobro, nastopilo pa je deževje, teden pred trgatvo, ki se je začela z 12. oktobrom, pa je celo zapadel sneg. Snegu pa je sledil mraz, ki mu je sledilo odpadanje listja in takojšnja trgatve.

Šola prideluje navadna in namizna izbrana vina. Od liker-
nih vin se na šoli prideluje le pelinkovec, od likerja pa orehov
liker. Kot najboljše vino prideluje šola vino pod imenom „Trško-
gorec“, ki se v dobrih letinah napravi iz po žlahtni gnilobi napa-
denega grozdja boljših sort, glavni njegov sestav pa je trami-
nec, rulandec in burgundec. To vino doseže 16 ‰ alkohola.



Prešna klet

Šolska klet razpolaga z biblioteko kvalitativnih vin od leta 1896. naprej.

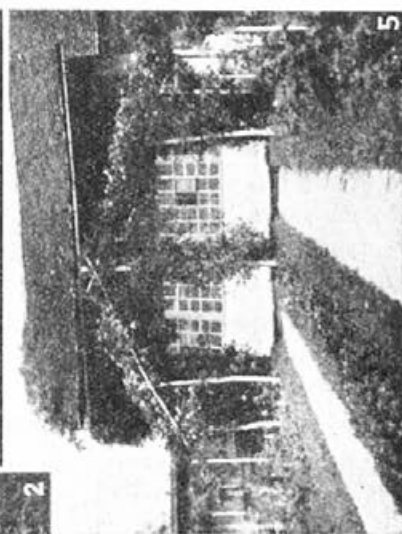
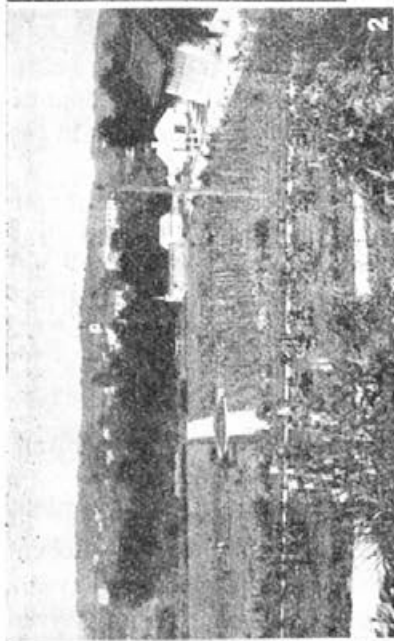
Vrtnarstvo

Iz starih poročil je posneti, da so morali tudi na vrtu zastaviti delo čisto znova. Zemlja je bila zelo slaba, plevela mnogo, škodljivcev preveč, tako da je ravnateljstvo sklenilo, da ne bo gojilo eno leto zelenjave.

V letu 1889. so nasadili nov špargljev nasad s 600 sadikami, in sicer eintensičko in najzgodnejšo iz Montreala in angleškega orjaka. Mnogo sadik jim je uničil špargljev brošček. Tudi v letu 1890. je bilo zelo mnogo škodljivcev. Gojili so zelje, fižol, grah, kumare, paradižnike; pridelovali razna semena, ki so jih izročili v prodajo Francu Kastelicu v Kandiji. Nov vrt pod gnojiščem je bil napravljen l. 1908. Na tem vrtu naj bi se gojila samo zelenjava. Gorkih leh je bilo v tem letu 26 oken.

V l. 1910. se je povečalo število gorkih leh za 12 oken.

Iz poročil o vrtnarjenju se more povzeti, da se je dobivalo največ za zelenjavo, polovico manj za cvetlice, zelo malo za semena.



1. Vrtuarija.
2. Vrt; v ozadju Šmilhel.
3. Grmič cvetoče potonke.
4. Pomlad v sadnem vrtu.
5. Cvetličnjak z brajdo
vrtnice-vzpenjalke.

Zelenjadni vrt, ki leži na zapadni strani gradu, meri 0:53 ha, drugi manjši pa je na jugozapadni strani in meri 1 ar. Del drevesnice pod vrtom se je zasadil z vrbami, večji del pa služi za zelenjavo. Na severnem delu večjega vrta so tople in mrzle lehe, ki služijo v prvi vrsti za pridelovanje zelenjadnih in cvetličnih sadik, deloma pa za siljenje zgodnje zelenjave; pozimi pa za prezimovanje zelenjave. Cvetličnjak je namenjen za gnojenje in prezimovanje najbolj znanih lepotičnih rastlin in cvetic. Na vrtu se pridelujejo navadne vrste zelenjadi, ki ne zahtevajo posebne gojitve ter so namenjene v večji meri za šolsko kuhinjo. Za prodajo pa zgodnjo zelenjavo, šparglje, malancane, papriko, črni koren, sadike in lončne rastline.

Kar se lepotičnih rastlin tiče ima vrt: Sortiment dalij, krizantem, vrtnic, od grmičevja japonsko kutno, španski bezeg, tamarisko, brinje in drugo; od lončnih rastlin razne palme: fönix, chamaerops, latani, in skupine kaktej. Vendar se pozna kriza tudi tu, zakaj odjem je vedno manjši, zlasti lepotičnih in lončnih cvetic, medtem ko je odjem zelenjave in sadik dovoljen.

V zadnjem letu je bilo treba vrt stalno pleti in okopavati zaradi stalnega deževja. Zelo mnogo je bilo škodljivcev: raznih bolhačev, šuštarjev, ogrcev in strun.

V tem letu je bil tudi dokončan alpinum in zgornji del parka prenovljen.

Čebelarstvo

Lega posestva kmetijske šole na Grmu za pridobitno čebelarjenje ni ugodno, ker čebele v bližnjem okolišu nimajo primerne paše. Odvisne so predvsem od spomladanske paše, ko cvete sadno drevje, katero pa kaj rado pokvari deževje. V teku poletja pa se preživljajo le od paše na poljskih cveticah, ajdova paša je v okolišu šole le redko upoštevanja vredna. Kljub temu je zavod prisiljen zaradi pouka vzdrževati primerno število čebelnih družin.

S čebelarjenjem je šola začela ob samem svojem začetku. Stari čebelnjak, kranjskega tipa, se je takrat nahajal poleg gradu na jugozapadni strani šole, pozneje pa je bil prestavljen na današnje mesto pri stari kurnici, ker se je ta prostor izkazal kot primernejši.

Čebelarilo se je tedaj z 20 do 30 „kranjiči“, katere je pok. vodja zavoda Rihard Dolenc pozneje džerdzoniziral. Dolgo



Stari čebelnjak

vrsto let, do svoje upokojitve, je nato vodil čebelarstvo pok. g. Anton Lapajne, tretji učitelj in pozneje pisarniški ravnatelj zavoda. Po njegovi smrti je 10 let čebelaril na šoli prefekt in strok. učitelj za čebelarstvo g. Ludovik Puš, ki je prevzel že vpeljane A-Ž panje (Alberti-Žnideršičeve), ki so se stvarno obnesli kot najpraktičnejši. Po njegovem prizadevanju in zasnutku se je zgradil sedanji moderni čebelnjak, v katerem se lahko namesti 45 A-Ž panjev. Po njegovi premestitvi so se rokovalci čebelarstva menjavali.

Leta 1925. so neznani zlikovci uničili z žveplanjem nekaj družin tako, da jih je bilo zazimljenih vsega 10. To število se je do leta 1928. podvojilo. L. 1936. pa znaša število družin 35. V bodočih letih se bodo družine razmnožile na kompletno število 45, kolikor jih more čebelnjak sprejeti.

Razmnoževanje se vrši s prirodnimi in umetnimi roji. Slednji so se obnesli prav dobro.

Ker je, kot je bilo omenjeno, bližnja paša nedovoljna, se čebele prevažajo na pašo, delno na letno pašo v Mali Cerovec na Gorjancih in pa na ajdovo pašo v Kronovo.

Čebelnih bolezni, razen posameznih slučajev grizavosti, ni bilo opazati. Tudi prezimijo čebele redno prav dobro. V slabih letinah se jim zimska zaloga dopolni z raztopino slad-

korja, kar pa v zadnjih par letih ni bilo potrebno, ker so se prevažale na pašo. Zimska zaloga znaša redno približno 12 kg na panj.

Pridelek medu doseže z ozirom na obstoječe pašne razmere le 30 do 120 kg letno.

Meteorologija

Meteorološka postaja na Grmu je postaja II. reda. Zemljepisna lega: 15 stopinj 10 minut zemljepisne dolžine od Greenwicha in 45 stopinj 17 min. 45 sek. severne širine. Zračna toplota se meri ob 7., 14. in 21. uri, istočasno tudi relativna vlaga na psychrometru, ob 21. uri pa se zabeleži toplotni maksimum in minimum, a ob 7. uri zjutraj padavine za prejšnji dan.

Termometri se nahajajo v žaluzijski hišici pod cipreso v parku; hišica je ves dan v senci. Ombrometer je nameščen sredi vrta.

Opazovanja se vsak mesec pošiljajo zavodu za meteorologijo in geodinamiko v Ljubljano. Kopija ostane v zavodu.



B. Jakac: Trška gora (orig. lesorez)

Spomini



B. Jakac: Grm vabi

Leta 1907 sem bil po 25. letih službe imenovan ravnateljem kmetijske šole na Grmu.

V tej lastnosti sem smatral kot glavno nalogo, da se preuredi šola, ki s svojim tedanjim programom ni popolnoma ustrezala potrebam in razmeram domačega kmetijstva. Po-udarjalo se je, da ima šola premalo učencev, da je šolanje predrago, da se učenci-absolventi radi izneverjajo svojemu poklicu, da se pouk o vinarstvu ne da dobro združiti s poukom o mlekarstvu in živinoreji itd.

Po dolgih letih izkušnje sem sam uvidel te pomanjkljivosti šolskega programa in sem začel delati na to, da bi se, z ozirom na obstoječe gospodarske razmere in mala posestva, dvoletna šola izpremenila v enoletno in da bi se ves dosedanji program razdelil na dve šoli, namreč v enoletno (celoletno) šolo s poukom predvsem o vinarstvu in sadjarstvu in poleg tega še v dvoletno zimsko šolo, ki naj obsega dva zimska tečaja po pet mesecev. Ta zimska šola pa bi bila namenjena predvsem učencem iz poljedelskih in živinorejskih krajev.

Takratni referent deželnega odbora grof A. J. Barbo se je strinjal s tem predlogom in tako smo dobili leta 1909 na novo preurejeno kmetijsko šolo. S to ureditvijo v zvezi je bilo tudi razširjenje praktičnega pouka in so se najpomembnejše

stroke opremile z novimi učnimi pripomočki. Upeljal se je tudi obsežnejši praktični pouk z upeljavo številnih tečajev za starejše kmetovalce in absolvente. Napravilo se je v ta namen tudi veliko rastlinsko preskuševališče. S tako preurejenim programom se je leta 1911 praznovala 25 letnica zavoda, katere so se udeležili absolventi in številni gostje. Ta prvi jubilej je potekel v vsakem oziru povoljno, ne le po številu obiska, ampak tudi po uspešnem poteku. Dosedanje izkušnje so pokazale, da je bila nova preureditev šole v vsakem pogledu posrečena, uspešna in potrebna. Učenci ostajajo doma in manj stikajo po tujih službah, stroški šolanja so se znižali in šola ustreza vse bolj potrebam in razmeram vinorodnih krajev, kakor tudi potrebam poljedelskih in živinorejskih krajev, tedaj razmeram dolenjskih in gorenjskih krajev, ki se po večini pečajo z živinorejo in mlekarstvom.

Naj tudi omenjam, da se je v zvezi s šolo leta 1910 ustanovila v Šmihelu gospodinjska šola v samostanu »Ubogih šolskih sester de Notre Dame«, ki je doživela lansko leto že tudi svojo 25 letnico. Šola stoji v lastni režiji šolskih sester, vendar je še vedno v tesni zvezi s kmetijsko šolo na Grmu.

Zavodu na Grmu želim, da bi srečno nadaljeval svoje delo po načrtanem programu in da bi prinašal mnogo dobrega sadu za napredek našega kmetijstva in gospodarstva. Rad bi se osebno udeležil te lepe spominske slavnosti, toda trdovratna bolezen mi tega ne dopušča. Lepega praznovanja se bom pa v duhu spominjal.

Ljubljana, 31. oktobra 1936.

Viljem Rohrman,

kmet. svetnik v p.

bivši ravnatelj kmetijske šole na Grmu

Vsi bodo prišli s pušlecom na Grm. Takole po desetih letih se marsikaj zbriše v spominih, čutim pa še danes: dobra je šola na Grmu. Kar jih jaz poznam, fantje z Grma so šli korajžno v življenje. Nazadnje je brez hude škode, če niso mogli vsi, ki smo jih učili na kmetijski šoli, ostati na kmečkih domačijah. Tudi tisti, ki so oblekli železničarsko uniformo ali se kakor koli »pogospodili« v borbi za vsakdanji kruh, so po srcu še zmerom kmetje; če bo prilika,

bodo iz večine še z večjim veseljem prijeli za plug in motiko. Že to mnogo velja in morda najpeč: zvesto so se fantje pri-rasli na domačo grudo. Danes, v teh razrovanih časih mnogi brezdomovinci prezgodaj omahnejo, a trden je in čvrst, kogar vodi v žioljenju ljubezen in ponos zvestobe, neumorna de-lavnost in v vseh težavah disciplinirana volja. V tem oziru mora biti kmetijska šola baš danes tudi važen socialno-ovzgojni zavod, čeprav ni vse to očitno predpisano v šolskih paragrafih.

Grm bo ob petdesetletnici priklical na svoj domači praznik mnoge, ki se ga radi in z veseljem spominjajo. Velika je družina grmskih gojencev in učiteljev. Iz težke grmske zemlje na kraškem kamenju je lepo rodilo mnogim, ki so vanjo s trudom sejali. In močna je vonjivost prekopane zemlje v sončnih šmihelskih ozarah: zgrabi te v dušo, da ne pozabiš na slovenski svet.

Inž. Ciril Jeglič

Trde ovire sem moral prebroditi, da sem prišel na kme-tijsko šolo na Grm. Premagati sem moral očeta, ki nikakor ni bil naklonjen takim gospodarskim šolam. Spominjam se, kako zelo trd je bil in le s težavo sem od njega dobil dovo-ljenje, da smem vložiti prošnjo, pa mi je odpovedal vsako svojo pomoč. Vse, kar je bilo treba pripraviti, sem moral sam oskrbeti. Kar začuden sem bil, ko sem potem dobil na šoli toliko kmečkih tovarišev, ki so pravili, da jim prav nič ni dišalo v šolo, temveč so bili le nekako od domačih pri-siljeni. Blagroval sem te fante, katerim je domača hiša nu-dila roko v pomoč, dočim je meni vse nasprotovalo. Pa tudi vsa okolica je bila tem šolam nenaklonjena. Dobro mi je še v spominu, kako zasmehljivo me je vprašal, ko sem prišel o prvem božiču domov, neki zelo resen gospodar: »No, ali ti bo sedaj krompir sam rasel?« Pikrost besede sem z vso težo občutil in naenkrat sem se zavedel, da mi šola ne daje ugleda, ampak da je moja dobra volja in želja po znanju v zasmeh.

Reči moram, da grmska šola v l. 1919, ko je zopet pri-čela po vojni s poukom, nikakor ni bila notranje urejena. Kakor povsod so tudi na šoli bili še sledovi žalostno pre-kinjenega delovanja. Tudi prvi vtisi gospodarstva so bili na kmečke fante, ki so prišli iskat strokovne izobrazbe ter prak-

tičnega znanja, vse prej kot dobro vplivajoči. Marsikateri učenec je mogel reči, da bi se marsikaj doma lažje naučil kot pa na šoli, toda do tedaj domače hiše in njenega reda ter poučnosti ni videl in šele nove razmere, v katere je bil postavljen, so mu odprle oči, ter je pričel ceniti svoj dom tudi od gospodarske strani.

Že od zgodnje mladosti mi je bila ukoreninjena želja po znanju, vendar pa je bil moj dar za učenje malo povoljen; vse sem si moral priboriti s precejšnjim trudom.

V kmetijsko šolo sem šel z veseljem in skrbjo. Z veseljem, ker sem hrepenel po znanju, s skrbjo, kako bom sledil pouku.

Stopil sem v zavod kot plah mladenič, ki ni bil še nikjer od doma in ki tudi še ni stopil na »fantovska pota«, kjer bi si mogel ustvariti vsaj nekaj svoje samostojnosti. Toda strokovna izobrazba mi je lebdela pred očmi in ker sem razmeroma mnogo bral, mi je rojilo po glavi še mnogo drugega, česar tedaj nisem še prav spoznal in doumel; danes pa morem reči, da je bil to stanovski ponos oziroma želja, kot kmet se doigniti tako visoko, da ne bo razlike med kmečkim in drugim stanom, ali kratko: vodila me je kmečka samozavest ali vsaj želja po njej.

Hotel sem si v šoli pridobiti znanja, ne samo strokovnega, ampak splošnega, ki mi drugače ni bilo dostopno. Kot edini preostali sin na posestvu sem imel prevzeti dom, zato sem po bratu povzel iskreno željo, dovršiti kmetijsko šolo, kar je njemu preprečila smrt na gori Sv. Gabrijela, kjer je branil našo zemljo pred zemlje lačnim tujcem.

Globoko nekje v meni je bivala tudi organizacijska »žilica«. Že kot 14letnik sem poskušal ustanoviti društvo »mladih rejcev malih živali« in sem sam sestavil pravila.

Vse to je bila gonilna sila, ki me je gnala za vsemi priložnostmi, pridobiti si več znanja in se usposobiti za življenje.

Učenje samo mi je delalo v šoli precejšnje težave, toda pridobitve so me popolnoma zadovoljevale. Z dneva v dan sem ustvarjal nove in širše načrte za življenje in kopal tudi »gradove v oblake«.

Čudil sem se posebno pri kemiji, ki nekaj uničuje, da more iz tega drugo ustvariti, pa ničesar ne pusti, da bi se izgubilo. Spoznaval sem, kako lepo je prav za prav kmetovo

delo, ki sodeluje pri ustvarjanju narave, katero še celo vodi, da ustvarja in gradi tako, kot hoče tisti, ki jo moči s svojimi znojnimi kapljicami. Vedno jasneje se mi je prikazovalo vse tisto, ki kmeta povezuje s tako močnimi vezmi na zemljo, pa se kmečki človek tega prav niti ne zaveda. Uvidel sem, da moramo svoje gospodarstvo bolj umsko povezati z naravo in prilikami, če hoče kmečki človek na slovenski zemlji pridobivati svoj kruh. Pri pouku o narodnem gospodarstvu se mi je pokazala velika sila organiziranega narodnega gospodarstva, na drugi strani pa sila nekaterih denarnih močotcev, ki s svojo močjo morejo voditi tok javnih dogodkov v svoj prid.

Zajemal sem pa posebno še pri pouku o zadružništvu. Ves sem gorel za tako organizacijo in delal načrte za organiziranje svojega domačega kraja. Zadružništvo mi sicer do tedaj ni bilo popolnoma nepoznano, ker je pri nas obstojala zadružna mlekarna, ki si je baš to leto, ko sem jaz šel v šolo, znova postavljala temelje, katere je razrušila strahota vojne vihre.

Že tedaj sem uvidel, da bo kmečki človek imel hoditi edino rešilno pot, če se v gospodarstvu organizira na podlagi vzajemne pomoči, v zadružništvu in iz svojih malih posestev ustvari pogoje za boljšo bodočnost kmečkih domov in ljudi, ki zemljo obdelujejo.

Kak vpliv je imela name šola in v kaki smeri je predvsem name vplivala, prikazuje »program«, ki sem ga sestavil za lastno gospodarsko udejstvovanje, kakor tudi za svoje javno delovanje:

1. Domačiji pridobiti za vsako ceno (sadni) vrt. (Pri hiši namreč nismo imeli niti pedi sadnega vrta, posedovali smo samo stabbišče in če smo hoteli popraviti streho, smo morali že stopiti na sosedov vrt.)

2. Komasirati posestvo. (Naše posestvo je bilo veliko 7,5 ha nivo, pa je bilo razdrobljeno na 9 parcel in polovica še pol ure oddaljena.)

3. Preuredba hleva in gnojšč.

4. S sosedi biti v najboljšem razmerju.

5. Delovati v domačih organizacijah za povečanje kmečke izobrazbe, posebno pa v zadrugah za gospodarsko izboljšanje in napredek.

To je bil načrt 18 letnega fanta, ki je zapuščal strokovno kmetijsko šolo l. 1921.

Skoraj moram pritrditi, da sem program uresničeval od spodaj gor. Na domu sem mogel malo storiti, ker je bil gospodar še oče in se razmer tudi sicer ni dalo nič prisiliti. Izobrazba, ki sem jo pridobil na šoli, mi je koristila ne samo v znanju kmetijstva in njegovih potreb, temveč mi je prav prišla tudi posod drugod, ker se z vsakim šolanjem širi obzorje in more človek vsako stvar soditi z globljim razumevanjem.

Kako sem izvršil 4. in 5. točko programa, je težko povedati meni, ker bi morda bil krivičen; to pripada tistim, ki so prišli z menoj v dotiko. Le to moram reči, da me je postavljeno načelo do sedaj vedno spremljalo v življenju.

Kar se tiče lastnega gospodarstva sem uresničil mladi sen; imamo lep, na novo zasajen sadni vrt pri hiši v izmeri 50 arov in posestvo skoraj popolnoma komasirano, razen gozda; najbolj oddaljena parcela leži samo 10 minut od doma in meri 5,5 ha.

Se ena točka me čaka, ki bi skoraj bila sama na sebi najnujnejša, toda dela se izvršujejo tako, kakor morejo po razmerah in ne tako, kot more človek lepo zapisati na papir ali si želefi.

Reči moram, da samo blagrujem dan, ko sem se odločil za vstop v kmetijsko šolo. Dala mi je mnogo za življenje in njenih sadov se veselim, ter sem hvaležen vsem, ki so mi pomagali z nasveti, da sem šel na ta zavod.

Prav resnične so besede, ki nam jih je na šoli govoril naš strokovni učitelj, bodreč nas k učenju: »Fantje, učite se, kajti ko boste šolo dovršili, se bo veliko zahtevalo od vas. Že za vaše gospodarstvo se bodo vsi zanimali ter na vas gledali, pa tudi javnosti se ne boste mogli odmakniti, ker vas bodo ljudje hoteli, kot malo bolj izobražene, imeti tudi na vodilnih mestih pri raznih ustanovah, društvi in zadrugah, ne da bi vi to sami hoteli ali želeli. Za vse to se morate temeljito pripraviti, da boste naloženim nalogam kos in da boste res pravi kmečki pionirji, da bo tako čas vašega šolanja res plodonosen, ne samo za vas osebno, kar bi bilo premalo, temveč tudi za vse vaše sosede, ki šole niso ali ne bodo mogli obiskovati.«



B. Jakac: V jeseni 1936

Te besede sem si dobro zapomnil in te misli so me vedno spremljale, čeprav ni bilo to rečeno v kakem programatičnem govoru, temveč kar mimogrede sredi učne ure. Upam si trditi, da šolanje, ki sem ga dovršil na kmetijski šoli na Grmu, pri meni ni bilo izgubljeno. Pa tudi ne pri mojih so-učencih, v kolikor imam zveze z njimi. Prav vsi se s hvaležnostjo spominjamo Grma.

Ivan Ovsenik,

*bivši učenec grmske šole,
sedaj posestnik v Predosljih*

Po smrti strokovnega učitelja Antona Planinška je bilo izpraznjeno mesto učitelja za živinorejo, katero sem dobil jaz, ker pač domačinov ni bilo. In tako se je začela moja služba na Grmu. Po večletnih prakt. izkušnjah na veleposestvih v širnem svetu sem si težko predstavljal, kako se bom v razmere na šoli vživel. K sreči sem imel za ravnatelja g. kmet. svet. Rohrmana, ki je študiral na Češkem in je tako lažje razumel moje navade in izkušnje. Prihod na Grm me je prijetno presenečil, ker sem našel zavod v najboljšem stanju in razvoju. Vsi takratni kolegi so bili strokovnjaki na svojem mestu, in so me prav tovariško sprejeli in v nove razmere vpeljali. Prav kmalu sem se udomačil.

V svoji stroki (živinoreji) sem našel pri govedu polovico montafonk uvoženih iz Švice in polovico murbodenk iz zap. Štajerske. Živina je bila v izvrstnem stanju in je dobro molzla.

Prašiči so bili nanovo uvožene nemške dolgouhe požlahtnjene pasme tzv. Hoeschove.

Pri perutnini je bila polovica Sulmtalk in druga polovica Plymouth Rocks, ki so bile čistokrone, zdrave in so dobro nesle.

Od malih živali so gojili kunce — belgijske orjake.

Konji so služili le za vprego.

Za razpečevanje mleka je imel zavod malo mlekarno, kjer so se učenci vežbali v ravnanju z mlekom. Goveji hlevi so bili že takrat tako urejeni, kakor so še danes. Le svinjaki so bili zelo majhni in so se morali s prizidki povečavati, kar ni bilo v skladu z zunanostjo glavne zavodove zgradbe in ne s strok. zahtevami prašičereje. To je bil razlog, da so se za oblastnega odbora zgradili novi veliki svinjaki.

Pri predavanjih mi je šlo od kraja težko z jezikom, manjkalo mi je strokovnih izrazov. Študiral sem dotedanjo slovensko kmetijsko literaturo, ki je pa bila bolj zastarela, posluževal sem se češke in nemške literature in na podlagi tega sestavil spiske, jih dal razmnožiti in razdeliti učencem. Na zavodu so bili takrat učenci sami krepki, zagoreli in visoki fantje. Čudil sem se njihovi hitri pisavi, ker so dobesedno zapisali vsak stavek, ki sem ga spregovoril. Videlo se je, da je bila predvojna ljudskošolska izobrazba na kmetih jako dobra, ker je dajala prav dober naraščaj za naš zavod.

Učenci so se me hitro privadili in jih tudi češki naglas ni več motil.

Prva novost, ki smo jo vpeljali, je bilo izdelovanje kockastih mehkih sirov po češkem načinu, ki so šli dobro v promet. Da se je meščanom omogočila nabava masla in sira ter kislega mleka ob sprehodih okoli Grma, smo za takratno sadno kuhinjo uredili mize in klopi, kakor v kaki viničariji, kjer se je točilo mleko in nudilo maslo, kruh in sir. To je trajalo do vojske in so bili meščani s to vpljavo prav zadovoljni.

Poleg priprave za vsako predavanje, je bilo treba študirati za strokovni izpit, ki sem ga v juliju 1914 položil v Pragi. Po povratku iz Prage me je že prehitela avstrijska

mobilizacija in nastop vojaške službe. Težko je vse leglo na mojo dušo. Komaj sem se z zavodom seznanil in zadostil vsem zahtevam dosedanje službe, je bilo treba iti v negotovost smrti nasproti. Težko sem se poslovil od tovarišev, ki so morali istotako k vojakom, in od učencev.

Pa tudi ta štiri leta borbe in duševnih razpotij so na srečo minila in ostala zame brez posledic. Tekom teh let sem se vedno za usodo zavoda zanimal in sem bil o vsem od g. ravnatelja Rohrmana obveščen.

Po končani vojski sem se vrnil na svoje prejšnje mesto in doživel osvoboditev Slovenije in nastanek Jugoslavije.

Zavodova kmetija je v vojski trpela le v toliko, v kolikor se niso mogla poslopja v dobrem stanju vzdržavati in v kolikor se je skrčilo stanje živine.

Pa vzlic temu je bila ostala živina v prav dobrem stanju.

S tem se je začelo na novo in se je živinoreja dvignila na prvotno stanje. Da ne bo živina pozimi preveč navezana le na suho krmo, se je zgradila 1925. leta betonska jama za ensilažo, ki še danes dobro služi svojemu namenu. Z uvozom nekaj čistokronih originalnih krav in bika ter mrjascev se je obstoječa živinoreja osvežila. Pri pouku in v praksi smo gledali na to, da se učencem vcepi smisel za izenačenje reje na kmetih, posebno na posestvih njihovih staršev, in jih navduševali za rejo plemenske živine, brez sejmarjenja in prekupčevanja, kakor je to običaj pri navadnih živinorejcih.

Ker so se meje in trgovski okoliši po vojni spremenili, je bilo potrebno tudi v mlekarstvu urediti pouk tako, da bi bili učenci zmožni ustanavljati in voditi podeželske mlekarne, ker se oddaja svežega mleka v Trst ali Gradec ni mogla izorševati. Šolska mlekarna je nakupila dnevno do 500 l mleka, ki se je pobiralo po kmetih v okolici in je mestni trg zalagala z maslom in sirom (trapist).

Učenci popojne dobe so bili šibki na duhu in telesu. Treba je bilo potrpljenja, da so se dosegli primerni učni uspehi. Pa tudi to je pri dobri volji in prizadevanju vseh šlo. Ob zaključku šolskih let je bilo veselje gledati te samozavestne in dostojne kmečke fante. Leta so minevala hitro, vrstil se je letnik za letnikom, vse zavodu v čast, učencem pa v ponos.

Grmska šola je oršila častno svojo nalogo. Kakor se

menja teorija in z njo v zvezi praksa, tako se je tudi zavod menjal in upajal nove izsledke v praksi.

Zimski prahi je sledilo tudi jesensko zaoravanje gnoja za okopavine, saditev krompirja pod plug v brazde, pozneje pa v jarke itd., nakup in uporaba novih strojev, uvedba elektrike za pogon in razsvetljavo.

Na zavodu sem prebil dolgo vrsto let in mi je prirastel k srcu, saj sem se tudi sam na njem izpopolnil tudi v drugih strokah, tako da sem v sadjarstvu, vinarstvu in vrtnarstvu pridobil toliko znanja, da mi to olajšuje v službi udejstvovanje med kmečkim ljudstvom.

Za vse, kar mi je šola nudila, se na tem mestu zahvaljujem v prvi vrsti še živečemu kmet. svetniku g. Viljemu Rohrmanu kot skrbnemu in očetovskemu predstojniku, pa tudi ostalim g. ravnateljem in vsem biošim kolegom, ki so z menoj na zavodu služili in si vsak po svoje prizadevali, da bo šola na višku in v polni meri izpolnjevala svoje kulturno poslanstvo za kmečki stan.

Za 50 letnico želim zavodu naj srečno obstoja in procvita v drugi polstoletnici.

Fran Malásek,

bišpi profesor na Grmu

Na obvladajočem položaju na hribu, zaokroženem od potoka Težka voda, ki se izliva v prelepo Krko, stoji grad Grm. Pot vodi preko mostu iz dolenjske metropole Novega mesta na Grm, kjer je sedež naše jubilantije.

Kmetijska šola na Grmu obstoja že 50 let; starejši gospodarji se spominjajo še njene ustanovitve. Lepa in pomembna doba kmetske ustanove naprednega gospodarstva na Dolenjskem. Lega ni bila ravno posrečeno izbrana, ko se je graščina prezidala v šolo. Saj vodijo čez šolsko posest kar štiri javna pota. Marsikatero govoričenje in malenkostno besedičenje bi lahko izostalo in bilo prihranjeno, če bi tega ne bilo in bi tvorilo šolsko zemljišče zaokroženo celoto ter bi bilo s tem vsaj deloma prikrito javnemu, nezaželenemu pogledu.

Pa pustimo to. Zavod ima velikanske zasluge za našega kmeta; o tem so si vsi edini, ki so jim znane gospodarske prilike okoliša. Tisoč absolventov grmske šole širom Slovenije se z največjo hvaležnostjo in radostjo spominja zavoda, kjer so se kot neizkušeni kmečki mladeniči izobrazili v svojem

lepem poklicu. Tudi mi, nekdanji učitelji, se z največjim spoštovanjem pridružujemo slavlju. Z veseljem in ljubeznijo se spominjamo lepe dobe, ki smo jo preživeli na Grmu.

Nepozaben mi ostane spomin prihoda na Grm dne 6. februarja 1919. ob dveh popoldne. Sprejel me je tedanji ravnatelj gospod Viljem Rohrman. Kratek pomenek in potrebna navodila, kakor je običaj pri prevzemu službe, je prekinil zvon iz kapiteljske cerkve. Turobno zvonjenje je oznanjevalo, da bodo nesli k večnemu počitku soustanovitelja kmetijske šole na Grmu in prvega vodjo g. Riharda Dolenca. Globoko me je dirnil usodni slučaj, ko sem nastopil službo ob pokopu vodje Dolenca, ki sem ga že nekaj let poprej do dobrega spoznal in visoko čislal. Na ta dan še demobiliziran in uniformiran vojak, naslednji dan pa strokovni učitelj. Prišel se je večmesečni vinarski in sadjarski tečaj za kmečke fante in precejšnje število vojakov-invalidov. Pisana družba raznih starosti in poklicev ni spadala skupaj. Težko je bilo vzdržati disciplino in močno je tudi otežkočalo pouk. S pričetkom šolskega leta jeseni je nastopila prava učna doba. Prišli so prvi fantje in tako se je začel reden pouk. Zavedal sem se prelepega in ozvišenega poklica učitelja, vzgajati kmečke fante za dobre gospodarje. Z vso resnostjo in požrtvovalnostjo sem se lotil težavnega učiteljevanja. Z veseljem je bilo to zaključeno, ko so prvi absolventi zapuščali zavod po preteku učne dobe. Globoka hvaležnost je odsevala z njihovih obrazov ob slovesu.

Vsi stari Grmčani se odkrito radujemo te proslave. Žal, da je mnogo že pokojnih, ki bi se z nami radovali. Trije ravnatelji: Dolenc, Vedernejak in Skalicky in mnogo učiteljev ter učencev je že odšlo v večnost. To pa ne sme kaliti jubilejne slave. Spomin na naše nekdanje mirno in tovariško sožitje, ki je pladalo med nami na zavodu, naj bo posvečen proslavi.

Napredovali smo v vseh ozirih in tudi uspehi niso izostali. Javnost in naši predstojniki so bili z nami zadovoljni. Marsikatero veselo prigradnico bi človek ob tej priliki opisal, če bi dopuščala prostor in čas. Nekateri tovariši in absolventi se bodo gotovo spominjali lepih doživljajev na grmski šoli.

Petdesetletnica kmetijske šole je slavlje vseh naših kmetov. Grmska šola tvori že od svojega obstanka semkaj za vse napredka željne gospodarje prevažno shajališče, kjer najdejo

vedno kaj poučnega in zanimivega za svoj težaven poklic. Saj je naloga grmske kmetijske šole vzgajati ne samo mlade kmetske fante v dobre in kremenite gospodarje, temveč stati vedno ob strani s strokovnimi nasveti in navodili tudi ostalim kmetom. Grmski kmetijski zavod je to svoje delo za procvit kmetijstva vedno častno in blagodejno vsikdar izvrševal.

Želimo odkrito sedanjemu vodstvu največji uspeh pri težavnem in odgovornem delu ter kličemo: blagoslovljena naj bo prihodnjost kmetijske šole ob proslavi njenega petdesetletnega obstoja!

Franjo Kafol

Pozdravljeni, fantje moji, razkropljeni po lepi slovenski zemlji, ki ste bili nekdanj moji učenci in gojenci! Rad sem vas imel kakor svoje brate, čeprav nisem obešal ljubezni na veliki zvon. Kakor koas ste se razlezli po vsej naši domovini: koliko je v vas ostalo, kar smo vas nekoč učili? Ob 50 letnici našega svoje dni skupnega doma — grmske šole — se vseh toplo spominjam in vam pošiljam za s p o m i n t e besede. —

Kakor na žlahtnem ortu je bilo pri mojih fantih. Ne rečem, da ni bilo tudi kaj plevela. A s skupnimi močmi smo ort opleli, vse drugo pa skrbno negovali. Mislite si mladega, duševno in telesno zdravega kmečkega mladeniča, ki v njem kri vre in kipi — pa ga vtakneš, doslej prostega lički ptica v gozdu, v ozko kletko strogega zavodskega živoljenja. Ni več otrok, saj ima 16, 18, 20 let ali celo več, in mu vse to čudno novo živoljenje noče v glavo, pa ga tudi ni mogoče potolažiti z igračo. Kdor bi trdil, da ni treba tu drugega kakor nekaj strogosti in smisla za red, bi se za veliko zmotil. Še v večji zmoti bi bil, kdor bi menil, da je kmečki fant puhloglavec, ki mu gladko lahko otepeš v prazno glavo svoj prav.

Saj se zgodi, da z dosledno strogostjo moreš držati red in disciplino — ali, ljubi Bog, to je samo red in disciplina, kje je pa drugo? Ali si s tem prišel v notranjščino, kjer je njegov žlahtni vrtec? Lahko si fantu dopovedal, da je tako in tako obnašanje pravo, če pa nimaš v rokah njegovega srca, iz katerega plemenitosti teko poteze vse zunanje podobe, si storil premalo.

Mi smo skupno hodili ob ortovih mladih src. Spomniti se je treba samo na naše sestanke, pri katerih je bilo tako

toplo! Nič ni bilo po mestjansko naučenega in narejenega — trdó je bilo in okorno ali pristno in zato stokrat dražje. Vprašajte jih, ki so danes že gospodarji, kdaj je bilo na Grmu najlepše, pa vam povedo: takrat ko ni bilo ne učenika ne učenca, ko smo bili vsi samo prijatelji, ki enako ljubijo svoj jezik, svoj dom, svojo slovensko zemljo in svojo skupno domovino. Tačas so se srca na stežaj odprla in kar je tačas padlo vanje, je pognalo in raste. Pri njih, mojih fantih, in pri meni. Zakaj tudi v moje srce je kdaj padlo iz njihovih plamenečih besed zlato zrno. In danes vem, česar prej nisem tako natanko vedel. Mestne šole in žipljenje proč od kmečke domačije so zatemnile pogled. Sedaj pa vem in do zadnjega dihljaja ne bom pozabil, da so v prsih kmečke mladine zlata srca in silne prvinske moči v njihovih dušah, a mi hodimo mimo in jih ne vidimo. Jaz sem jih videl in vem.

Vsem, ki imate v rokah kmečko mladino, povem: Dragocena snov vam je dana; najzlahtnejše, kar narod premore. S pesnikom bi rekel: »Kako je v vas?«

Vsej slovenski kmečki mladini pa bodi poslan po mojih nekdanjih učencih pozdrav slovenskega človeka, ki je imel veliko čast imenovati se nekoč vzgojitelj kmečke mladine.

Ludovik Puš



Uvodna beseda

Grad Grm v zgodovini

Njegovi gospodarji	13
------------------------------	----

Grad Grm - kmetijska šola

Kako je vznikla in rastla

V Vipavski dolini	27
V sreu Dolenjske	29
Po novih potih	31
Pod svobodnim soncem	32
V domačih rokah	34
Leta pred jubilejem	36

Kdo je na kmetijski šoli delal za slovenskega kmeta	41
---	----

Kako je bil urejen šolski pouk

I. Vinorejska in sadjerejska šola na Slapu v Vipavski dolini	44
Absolventi vinorejske in sadjerejske šole na Slapu	48
II. Deželna vinarska, sadjarska in poljedelska šola na Grmu	49
Absolventi deželne vinarske, sadjarske in poljedelske šole na Grmu	61
III. Kranjska kmetijska šola na Grmu	66
Absolventi kranjske kmetijske šole na Grmu	77
IV. Državna kmetijska šola — pozneje specialna živinorejsko-poljedelska šola na Grmu	80
Absolventi državne kmetijske šole	85
V. Oblastna kmetijska šola — sedaj Banovinska kmetijska šola na Grmu v Novem mestu	89
Absolventi oblastne sedaj banovinske kmetijske šole	103

Statistika	110
----------------------	-----

Učila in učne knjige	111
--------------------------------	-----

Knjižnica	112
---------------------	-----

Koristno in prijetno	114
--------------------------------	-----

Ali še kako	121
-----------------------	-----

Z listov spominske knjige	124
-------------------------------------	-----

Šolska kmetija	127
--------------------------	-----

Poljedelstvo	130
Poizkuševališče	132
Živinoreja	134
Travništvo	142
Sadjarstvo	144
Vrtnarstvo	154
Čebelarstvo	156
Meteorologija	158

Spomini	161
-------------------	-----

STOLE

in vsakovrstno
drugo pohištvo
iz upognjenega lesa

Vam solidno dobavi tvornica

REMEC Co.

KAMNIK



MODNA TRGOVINA
FRANC KOLAR
NOVO MESTO

TRG KRALJA PETRA II.

Vsakovrstna zaloga vedno
najnovejših, najmodernejših modnih
potrebščin, kakor:

ženskih in moških nogavic in rokavic, kombinež, klobukov, francoskih kopic, žepnih robcev - Velika izbira ročnih torbic - Bogata izbira kravat, gumbov, nahrbtnikov in dežnikov - Največja izbira volne D.M.C. vsakovrstne kozmetične potrebščine - Najboljše parfemi, pudri, kreme, zobne paste, vsakovrstna toaletna mila itd.

Oglejte si mojo zalogo brez
obveznosti nakupa!

Cene stalne in konkurenčne.



NITROFOSKAL

Apneni dušik,
nitrofoskali
in 40% sečnina
so ona
umetna gnojila,
brez katerih
ne more
kmetovati
noben umen
kmetovalec

VSAK zaveden Slovenec zavaruje sebe, svoje
in svoje imetje edinole pri naši domači
VZAJEMNI ZAVAROVALNICI V LJUBLJANI
požar, vlom, steklo, zvonove, jamstvo, nezgode, kasko, življenje in
v „**KARITAS**“ oddelku

POSMRTNINO, DOTO IN STAROSTNO PRESKRBO

Centrala: Ljubljana, Miklošičeva cesta št. 19
Lastna palača. — Telefon 25-21 in 25-22

PODRUŽNICE: Celje, Palača Ljudske posojilnice ♦ Maribor, Loška ul. 10 in
Orožnova ul. 8 ♦ Beograd, Pašičeva ul. 10 ♦ Sarajevo, Zvonimirova
obala 9 ♦ Split, Ulica XI. puka 22 ♦ Zagreb, Ulica Kratjice Marije 36



Brzoparilniki in gnojnične črpalke znamke „GAMA“

so izključno proizvodi domače obrti. Izdelani
so iz najboljših tvarin do podrobnosti enako
točno in trpežno kot blago slovitih inozem-
skih tvrdk. Kljub priznani kakovosti pa so
nad polovico cenejši.

Pojasnila in cenike pošilja tvrdka brezplačno

Brzoparilnike in gnojnične črpalke
znamke GAMA izdeluje in prodaja



CIRIL PODRŽAJ, splošno ključavničarstvo
lg, pošta Studenec pri Ljubljani

„SAVA“

splošna zavarovalna delniška družba

Delniška glavnica	Din 10,000.000
Garancijski fondi	Din 32,000.000
Do sedaj izplačane škode	Din 258,000.000

Direkcija za Jugoslavijo: Zagreb, Zrinjski trg št. 3
Direkcija za Dravsko banovino: Ljubljana, Sv. Petra cesta 2/II

Vodi zavarovanje vseh vrst

TURK JOSIP - NOVO MESTO

TRGOVINA S SPECERIJO

NA MALO IN VELIKO

ZALOGA SCHELL PETROLEJA
IN PORTLAND CEMENTA

Franc Kastelic - Novo mesto

trgovina z železnino in špecerijo

se priporoča za nakup v to
stroko spadajočih predmetov

Zaloga velika - cene zmjerne
Kakovost blaga prvovrstna

M. SEIDL NASL.

JOSIP KOBÉ

SPECERIJA, GALANTERIJA, DELIKATESE
NA DROBNO — NA DEBELO!

NOVO MESTO

KNAFLIČ & MIRTIC

NOVO MESTO — KANDIJA

TELEFON ŠTEV. 38

Ključavničarstvo in vodovodne instalacije /
Zaloga raznih štedilnikov / Izdelava želez-
nih ograj in konstrukcij / Popravila polje-
delskih strojev / Avtogensko varenje itd.

KAREL BARBORIČ

MANUFATURA

NOVO MESTO

MR. PH.

JOSIP BERGMANN

LEKARNA

NOVO MESTO

Hubertus milo

in

Perion pralni prašek

sta res domača slovenska izdelka

Svoji k svojim!

MESTNA HRANILNICA NOVO MESTO

PUPILARNO VAREN DENARNI ZAVOD

Ustanovljen leta 1894.

Pod trajnim državnim nadzorstvom

Sprejema hranilne vloge na
hranilne knjižice in tekoči račun



Za hranilne vloge jamči
Mestna občina Novo mesto
z vsem svojim premoženjem
in z vso svojo davčno močjo

Za dom in kuhinjo:

kuhinjska posoda

štedilniki

kovinsko pohištvo

nožarski izdelki

jedilno orodje (ne rjavi)

peči

hladilniki

vrtno in poljsko orodje

kupujte v **špecialni trgovini**

kuhinjske posode in gospodinjske opreme

FRANC GOLOB

LJUBLJANA — WOLFOVA 8



Preizkušeno, za dobro spo-
znano, priporočeno od zavoda
za živinorejo na kr. vseučilišču
v Zagrebu in od bujatrične
klinike veterinarske fakultete
v Zagrebu, z aktom št. 75 z
dne 14. VI. 1927.

Prodajna znamka je zaščitena
pod št. 5484 z dne 22. II. 1926

Dobavlja samo tvrdka:
M. TEŽAK, ZAGREB
GUNDULICEVA UL. 13

JOŠKO POVH
TRGOVINA

NOVO MESTO

IVAN MEDIC
INDUSTRIJA PERILA

NOVO MESTO

MIRTIČ FRANC

Podkovsko in kovaško podjetje

KANDIJA - NOVO MESTO



HOTEL
RESTAVRACIJA
MESARIJA
TRGOVINA
S SUROVIMI KOŽAMI
JOSIP WINDISCHER
NOVO MESTO



MATIJA VAHTAR, NOVO MESTO

LJUBLJANSKA CESTA

URE ZLATNINA OPTIKA

PHILIPS RADIO NA OBROKE

TRGOVINA Z USNJEM, ČEV-
LJARSKIMI POTREBŠČINAMI
IN SUROVIMI KOŽAMI

RUDOLF BERGER
NOVO MESTO

LJUBLJANSKA C. 11

Foto atelje - Gvido Dolenc - Novo mesto

LEKARNA PRI ANGELJU

Mr. Ph. D. ANDRIJANIĆ - NOVO MESTO

JOSIP OGOREUTZ

MANUFAKTURA

NOVO MESTO

Franc Seidl

Novo mesto

steklarstvo - porcelan :- mlini in žage

MANUFAKTURNA TRGOVINA JOSIP KOŠIR
NOVO MESTO

● SODARSTVO ●
ALOJZIJ LESJAK

NOVO MESTO
Ragovska cesta št. 6

D O L E N C

mesarija, prekajevalnica in delikatesa

NOVO MESTO

Detelova ul. 4

KASTELČEVA ULICA 1

Ljubljanska cesta

PRAVO POT
↗

hodite, ako nabavljate vse pisarniške, šolske in risarske
potrebščine, knjige pri tvrdki

KAROL MAHORČIČ

NOVO MESTO, Trg Kralja Petra II. št. 2

Istotam bogata izbira parfumerije in kozmetike

ELEKTROTEHNIČNO PODJETJE

JOSIP OGRIZEK, NOVO MESTO

ELEKTRO MATERIJAL ⚙ KOLESA ⚙ RADIO

SPECERIJSKA IN
GALANTERIJSKA
TRGOVINA

ALFONZ OBLAK
NOVO MESTO

JULIJ KOBE
MANUFAKTURA
NOVO MESTO

Dolop dolenjska opekarniška
komanditna družba

PREČNA (p. Novo mesto)

Telefon: Novo mesto št. 27

Prodajna pisarna v Ljubljani: Novobor,
Tavčarjeva ul. št. 13, telefon št. 20-52

Zidaki polni, votli, fasadni

Strešniki vseh vrst

Radijalna opeka za tovarniške
dimnike po meri itd.

PETER GORUPIČ

KOVAŠKO PODJETJE

NOVO MESTO - KANDIJA

C. GERM

NOVO MESTO

prvi
dolenjski umetni
mlin na valjčke

Oblastveno koncesijonirana prodaja strupov

DROGERIJA „KRKA” NOVO MESTO

Droge, kemikalije, zdravilna zelišča, obvezila, toaletne
potrebščine, kemikalije za kmetovalce,
vinogradnike in obrtnike

Jugoslovanska knjigarna r. z. z. o. z. Ljubljana
PODRUŽNICA NOVO MESTO
prej J. KRAJEC nasl.

priporoča svojo bogato zalogo knjig vseh strok, de-
vocionalij, šolskih in pisarniških potrebščin ter vseh
v to stroko spadajočih predmetov po najnižjih cenah



Desinfekcijska, hranilna in druga
sredstva za domače živali.

Če priredi kmeto-
valec posebno lepo
živinče, če si po-
pravi svoj dom in
naredi posebno pri-
kladno gnojno jamo
— potem si to foto-
grafira kar sam.

■
Mi ga brezplačno
naučimo fotografi-
rati in mu postre-
žemo z vsem
potrebnim.

■
Brezplačen cenik
na razpolago!

DROGERIJA GREGORIČ
LJUBLJANA — PREŠERNOVA ULICA 5

Za dosego največjih in najboljših pridelkov je na podlagi 20 letnih poskusov v Sloveniji potrebno, da se poleg dušika in fosforne kisline, po 1 hektarju ($1\frac{3}{4}$ orala) gnoji s sledečo količino



40%ne kalijeve soli

Pšenica, rž, ječmen in lan . .	200 kg
Proso in oves	150 „
Fižol, grah, leča	200 „
Travnik, detelja, lucerna, koruza	250 „
Krompir, hmelj, vinograd . .	300 „
Pesa, zelenjad in sadno drevje	400 „

Vsa navodila da brezplačno

Agrikulturno kemički ured za kalijevo gnojenje
ZAGREB — Trg Washingtona 3/II

J. PICEK

NOVO MESTO

TRGOVINA
Z ŽELEZNINO IN
SPECERIJO

N I Z K E C E N E

ELEKTROPODJETJE

FRANC KOŠIR

Izvršuje instalacije za hišno razsvetljavo, montaža električnih zvoncev, dikatorjev, telefonov in ostalih elektrotehničnih aparatov vseh vrst

Prevzema vsa v to stroko spadajoča popravila

Zastopstvo in popravila vseh vrst Radio aparatov

VALENTIN VRHOVNIK

ZIDARSKO PODJETJE

NOVO MESTO

ANDREJ AGNITSCH

KLEPARSTVO - NOVO MESTO

Specialitete:

trtne škropilnice, gnojnične črpalke,
kotli za žganjekuho, brzoparilniki itd.

Zajamčeno kakovostni izdelki

Ni vseeno, kako seme
zaupate zemlji. Nakup
semenskega žita je
stvar zaupanja

TVRDKA A. VOLK

LJUBLJANA, Resljeva 24

Vam ob času setve postreže
vedno z zanesljivim **semen-
skim žitom** iz preizkušenih
semenogojskih postaj

Obračajte se na njo z zaupanjem in
zahtevajte ponudbe ter pojasnila

**CEPILNI in
vrtnarski noži**
znamke



so kovani iz najfinej-
šega jekla. Garancija
za vsak komad.

Dobijo se v železninah in pri nožarjih ali pri izdelovalatelju

F. TOMASCHITZ - MARIBOR
TOVARNA NOŽEV IN ŠKARIJ

Trtne škarje Ia kakovosti stalno na zalogi - **Zahtevajte cenik!**

ŠMARJEŠKE TOPLICE PRI NOVEM MESTU **JUGOSLOVANSKI „GASTEIN“-NAUHEIM**

RADIOAKTIVNA TERMA 32—34° C / 5 bazenov direktno nad izvirki, bo-
gatiimi ogljikove kisline, radioemanacije in drugih snovi / Posebno pri-
poročljivi so proti ženskimi boleznim (klimakterij), arteriosklerozi, hipertenziji
(povečan krvni pritisk), razdraženju živcev, glavobolu, ischias-u in revma-
tizmu, pri komplikacijah srca in hrbta / Ne sprejemajo se bolniki s pljučnimi,
nalezljivimi in krvnimi boleznimi / **Sezona od zgodnje pomladi do
pozne jeseni** / Kraj izoliran, brez prahu, lepi gozoni sprehodi, izleti v
okolico, mir / Vodovod izvirne vode / Lastna električna naprava / Penzija,
sobe, dependanse kopeli / Cene zelo nizke / Avtobusna zveza Novo
mesto—Krško / **Dopisi: UPRAVA ŠMARJEŠKIH TOPLIC, Novo mesto 21**

Sadjarji in vinogradniki!

Varujte sadovnjake in vinograde
nevarnih bolezni in zajedavcev

Zanesljivo učinkujejo sledeča sredstva:

Nosprasen kombinovano sredstvo za odvrčanje škrlupa, gnilobe in plesni na drevju ter peronospor na vinski trti in za zatiranje živalskih zajedavcev, kakor gosenic jabolčnega zavijača, pedica, kiseljaka itd.

Afidon odlično sredstvo za zimsko in letno škropljenje proti kaparjem, krvavi uši in listnim ušicam.

Kmetovalci! Obilno žetev si zagotovite, ako svoje semensko žito razkužite s CERETAN-om
Obširna navodila in pojasnila daje:

„JUGEFA“

k. d. oddelek za zaščito rastlin, ZAGREB, Preradovičeva 16

„KERAMIKA“

izdelovanje peči, štedilnikov, kamenine in šamotnih izdelkov

J. KLEMENČIČ, d. z o. z. Novo mesto

Brzjavlj: Keramika Novomesto

Pošt. ček. rač. Ljubljana št. 12.821

Velika zaloga vseh vrst peči iz prvovrstne šamotne beložgane gline. Vedno v zalogi email ploščice za oblaganje štedilnikov, kopalnic in sten. Zaloga keramičnega tlaka. — Izdelovanje keramičnih izdelkov, kamenine, vaze, kipi, doze, pepelniki itd. — Previzujemo vsa v pečarsko-keramično stroko spadajoča dela in popravila po najnižjih cenah.

Garantiramo za blago in delo.

Vsakovrstne stroje in orodje za kmetijstvo in za vsako obrt, kakor tudi za stavbe potrebni material:

Cement, strešno lepenko, štorje pletivo, železne nosilke, vodovodne cevi, železne peči v običajni izpeljavi, kakor tudi trajno goreče peči v najfinejši izdelavi, vse vrste armatur in okovja za stavbe in pohištvo dobite v največji izbiri in po najnižjih dnevnih cenah pri trdki

SCHNEIDER & VEROVŠEK

trgovina z železnino in vsakovrstnimi stroji in orodjem
v LJUBLJANI, Tyrševa (Dunajska) cesta 16

Razen tega bogata zaloga vsakovrstne posode, jedilnega pribora in ostalega v to stroko spadajočega blaga.

Prva domača trdka-te stroke za trgovino na debelo in drobno, ki Vam jamči za vestno, točno in hitro postrežbo.

Sever & Komp

Ljubljana



PRIPOROČA
SEMENA ZA POLJE
IN VRT



ZAHTEVAJTE CENIK

GOSPODARSKA ZVEZA

R. Z. Z. O. Z.

LJUBLJANA

—
DEŽELNI PRIDELKI,
ŽITO,
MLEVSKI IZDELKI,
SADJE,
SENO, SLAMA,
KOLONIJALNO IN
SPECERIJSKO BLAGO,
KMETIJSKI
STOJI IN ORODJA,
UMETNA GNOJILA,
CEMENT, PREMOG ITD.

DELNIŠKA DRUŽBA PIVOVARNE

UNION

pivovarna in sladarna

Tovarna za špirit in kvas v Ljubljani poštni predal 45

Priporoča svoje izborne izdelke, in sicer

SVETLO IN ČRNO PIVO v sodih in steklenicah

Pekovski kvas, čisti rafinirani špirit

Telefon štev. 23-10 in 23-11

IMPORT

EKSPORT

JOSIP BERGMAN

parna topilnica loja :-: industrija črev

Telef. št. 20-61
Št. ček. zavoda 11.100
Tekoči račun pri
Ljubljanski kreditni banki

LJUBLJANA

Poljanska cesta št. 85, 87

